ياسن هاجم ماهمۇدى

ۋەتەنگە

مۇھەببەت

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

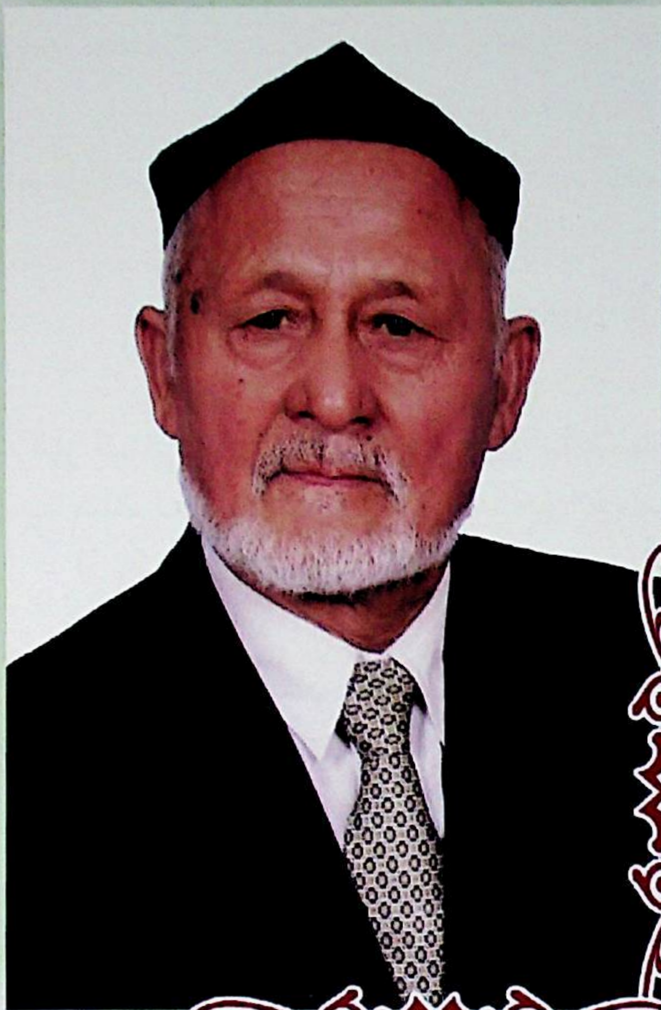

ياسىن هاجىم ماهمۇدى

مەزكۇر كىتاپ قىرغىزىستان ئۇيغۇرلىرى «ئىتتىپاق»
جەمىيىتىنىڭ تەركىۋىدىكى ئۇيغۇر ئەدەبىياتچىلىرى
ئۇيۇشمىسى تەرىپىدىن تەييارلاندى

كىتاپ ياسىن ھاجىمنىڭ ئۆز خىراجىتى
بىلەن نەشىر قىلىندى، ئاۋتورنىڭ 80 يىللىق تەۋەللۇدى
مۇناسىۋىتى بىلەن بېكارغا تارقىتىلىدۇ.

www.uyghurkitap.com

ياسن هاجم ماهمۇدى

ۋەتەنگە مۇھەببەت

بشكەك ـ 2011

مۇندەرىجە

كىرىش سۆز.................3

شېئىرلار

ياشلىقىم.................7
دوستۇم ھاجى ئەسلەيمەن سىنى.................8
مەشرىپىم.................9
كۆرەش ئۆلمەيدۇ.................11
ئىرادىڭىز ئەلگە بىر كۆن ئەسقاتىدۇ.................12
ئەسلەيمەن سىنى.................15
بولدۇم.................17
ئەۋلادىڭ مەڭگۈگە ئۈنتۇماس سىنى.................18
دوستلارغا.................19
ئائىلەمگە.................20

ھېكايىلار

قەپەزدىكى توتى قۇش.................27
خائىنىنىڭ كاللىسى.................32
ئايلىخانىنىڭ كۆلكىسى.................37

ماقالىلار

«مىللەتچىلىك» دىگەن نېمە؟.................49
بىز نەگە كېتىپ بارىمىز؟.................55
ئۇنىڭ يىلتىزى نەدە؟.................60
ۋەتەن داۋاسىنى كىم قىلىش كېرەك؟.................66

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

شۇنداق قىلساق بولامدۇ؟..............................74
ۋەتەن داۋاسى مۇستەقىللىق ئۈچۈندۇر!.........77
بىزگە پەقەت ئەركىنلىك كېرەك.......................89
ئەدەپ - ئەخلاق توغرىسىدا بەزى پىكىرلەر..............94
مەدەنىيەتلىك بولۇشنى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟.........108
ۋەتەن ساۋداسىغا ئايلانغان ئاشىق!.........................111
تالاقنى تالىشىپ قالدى.....................................116
ئۈنتۈلماس كۈنلەر........................... 120

УДК 82/821
ББК 84 Уйг. 7-4
М 36

Ясын-хаджи Махмуди
М 36 Любовь к родине: стихи и рассказы. - Б.: 2011. - 128с.

ISBN 9967-423-79-X

مەزكۇر كىتاپ ياسىن ھاجىم ماخمۇدىنىڭ 2004 - يىلى يورۇق
كۆرگەن «ھايات يولى» ناملىق كىتاۋىنىڭ ئىككىنچى قىسمى.
مۇئەللىپ بۇ كىتاۋىدا ھەم ۋەتەن، مىللەت بېشىغا چۈشكەن ۋە
چۈشۈۋاتقان كۈلپەتلەر ئۈستىدە تەپەككۇر ژۈرگۈزۈپ، ۋەتەنىنىڭ
چوقۇم ئازات بولىدىغانلىقىغا ئۈمۈت بىلەن قارايدۇ. ئۇنىڭدىن
باشقا ئىجتىمائىي تۇرمۇش ھادىسىلىرىگە بېغىشلانغان ئەسەرلىرى
ئارقىلىق ئوقۇرمەنلەرنىڭ ھېسسىياتىنى قوزغاپ ئۇسسۇلىغىنى
قاندۇرىدۇ.

М 4702300600-11

УДК 82/821
ББК 84 Уйг. 7-4

ISBN 9967-423-79-X

يا. ماھمۇدى، 2011

كىرىش سۆز

ياسىن ھاجىم ماخمۇدى قىرغىزىستاندا ياشاپ، ئۆزىنىڭ يازغان شېئىر، ھېكايە ۋە سىياسىي پۇبلىستىك ماقالىلىرى بىلەن قىرغىزستان ئۇيغۇر جامائىتى ئىچىدە كەڭ تونۇلغان ئەدىبلىرىمىزنىڭ بىرى.

ئۇنىڭ «ھايات يولى» ناملىق شېئىر، ھېكايە ۋە ئوچېرك - ماقالىلاردىن تەركىپ تاپقان توپلىمى 2004 - يىلى نەشىردىن چىققان. بۇ نۆۋەتتىكى «ۋەتەنگە مۇھەببەت» كىتاۋى ئەدىبنىڭ 6 - 7 يىل ئىچىدە يازغان شېئىر ھېكايە ۋە پۇبلىستىك ماقالىلىرىنىڭ نەتىجىسىدۇر.

ياسىن ھاجىمنىڭ شېئىرلىرىنىڭ مەزمۇنى ئاساسەن ۋەتەنگە مۇھەببەت، دوستلۇق تېمىلىرىغا بېغىشلانغان. ئۇ ئۆزىنىڭ ۋەتىنىگە بولغان چەكسىز مۇھەببىتىنى «بولدۇم» شېئىرىدا مۇنداق يازىدۇ:

ۋەتەن ئىشقىدا كۆيۈپ - كۈل بولۇپ،
قوشاقلار قېتىپ سەۋدائىي بولدۇم.
قەلەمنى ئېلىپ قوشۇلۇپ سەپكە،
ئەلنىڭ يولىدا پىدائىي بولدۇم.

قاراڭغۇ تۈندە ئىگراپ سەبدەك،
ئانا ۋەتەن دەپ بېگانە بولدۇم.
زۇلمەت زەنجىرىن ئۈزۈپ ئۆتەلمەي،
بىر ئۆمۈر دوستلار ئاۋارە بولدۇم.

شائىر بۇ شېئىرىدا ئازاتلىق، ئەركىنلىك ئارزۇسى بىلەن بىر ئۆمۈر ھاياتىنىڭ ئۆتكەنلىكىنى ئىزھار قىلىدۇ. ئۇنىڭ «ئەسلەيمەن سېنى»، «ئەۋلادىڭ مەڭگۈگە ئۇنتۇماس سېنى» قاتارلىق شېئىرلىرى ئەنە شۇنداق ۋەتەن تېمىسىغا يېزىلغان.

ياسىن ھاجىم ماخمۇدنىڭ شېئىرلىرى تىلىنىڭ راۋانلىقى، تېماتىكا مەزمۇنىنىڭ كەڭلىكى، ئىدىيەۋي مەزمۇنىنىڭ چوڭقۇرلىقى ئوخشاش خۇسۇسىيەتلەرگە ئىگە.

ئەدىپنىڭ «ئايلىخانىڭ كۆلكىسى» ھېكايىسى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تۇرمۇش، ئۆرپ-ئادەتلىرى تېمىسىغا يېزىلغان بولسا، ئاۋتور «خائىننىڭ كاللىسى» ھېكايىسىدە خەلقىمىزنىڭ 200 يىلدىن ئوشۇق ۋاقىت ئىچىدە مۇستەقىللىق، ئازاتلىق كۈرەشلىرىنىڭ مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىشىنىڭ ئاساسىي سەۋەبى بولغان ئۆز ئىچىمىزدىن چىققان مىللىي خائىنلارنىڭ ساتقۇنلىقى ئىكەنلىكىنى كۆرسەتكەن. ھېكايىدا ساتقۇن توختىنىڭ ئوبرازى ئارقىلىق بۇ پىكىرلەر ناھايىتى ئوچۇق تەسۋىرلەنگەن.

ياسىن ھاجىم ماخمۇدى «بىز نەگە كېتىپ بارىمىز؟»، «ئۇنىڭ يىلتىزى نەدە؟»، «ۋەتەن داۋاسىنى كىم قىلىش كېرەك؟» «ۋەتەن داۋاسى مۇستەقىللىق ئوچۇندۇر» قاتارلىق سىياسىي پۇبلىستىك ماقالىلارنى يېزىپ مۇستەقىللىغىمىز، ۋەتەن داۋاسى ھەققىدىكى ئۆزىنىڭ پىكىر - مۇلاھىزىلىرىنى ئىزھار قىلىش ئارقىلىق خەلقىمىزنىڭ مىللىي غۇرورىنى ئويغۇتىشتا زور تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

ئەدىپنىڭ «ۋەتەنگە مۇھەببەت» ناملىق بۇ كىتاۋىغا كىرگۈزۈلگەن شېئىرلار، ھېكايىلار ۋە پۇبلىستىك ماقالىلىرى كىتاپخانلارنىڭ قىزغىن قوللىشىغا ئېرىشىدۇ دەپ ئويلايمىز.

بۇ توپلام ئەدىپنىڭ 80 ياشلىق باھارى ھارپىسىدا چىقىۋاتىدۇ. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ياسىن ھاجىم ماخمۇدىغا سالامەتلىك، ئىجادىيىتىگە يەنىمۇ چوڭ مۇۋاپپەقىيەتلەرنى تىلەيمىز.

ئەكبەرجان بائۇدۇن،
پەلسەپە پەنلىرىنىڭ كاندىداتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

شېئىرلار

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ياشلىقىم

ئۆتۈپ كېتىپتۇ گۈلدەك ياشلىقىم،
ئاياق ـ قولۇمدا قالمىدى دەرمان.
قۇلۇغۇم ئېغىر، كۆزۈمەن خىرە،
قەلبىمدە، بىراق نى بۈيۈك ئارمان.

ئۆتۈپ كېتىپتۇ گۈلدەك ياشلىقىم،
ۋاپاسى يوقكەن بۇ كەڭ جاھاننىڭ.
ۋەتەنسىز ياشاپ ياقا يۇرتلاردا،
ئېگىسى بولدۇم دەرتنىڭ ـ پىغاننىڭ.

دوستۇم حاجى ٴاسلايماننىڭ سىنى

مەن كەلدىم سىعىنىپ دوستۇم تۇداجى،
قابىرىڭنىڭ الدىندا تىزلاندىم مانا.
سەن ٴۇشىن بىر قىران - يىگىت گۇلتاجى،
قىرىنداش، دوست ٴۇشىن مەھرىبان ماڭا.

سەن ٴۇشىن دوستلارنىڭ قادرىنى بىلگەن،
سەن بىلەن شاتلىنىپ دوستلارمۇ كۇلگەن.
اۋازىڭ مەڭگۇگە كەتمەس قۇلاقتىن،
دۇتارىم پۇغانى اشقان پەلەكتىن.
شۇم ٴاجال ٴۇزىپ كەتتى حاياتتىن سىنى،
ٴىنسان بىز گوياكى - تۇكىلەر ياپراق.
باغ ياساپ، گۇل تىرىپ الەمدىن ٴوتتۇڭ،
مەڭگۇگە ٴوچمەيدۇ سەن ياققان چىراق.

ۋاپادار سۇيگىنىڭ، جۇپتىڭ رۇقيەم،
سەن كەبى خوش چىراي چىقتى الدىمغا.
كوز يۇمماي مۇڭدۇشۇپ ٴوتكەن كىچىلەر،
شاتلىنار ھەر ۋاقىت مىنىڭ يادىمدا.

ھە، جىسمىڭ كومۇلدى، روھىڭ حاياتتۇر،
ماھمۇدى زارىنى تىڭلا، قۇلاق سال.
بىزمۇ ھەم دۇنيادىن كىتىمىز بىر كۇن،
مەھشەردە كورگىچە، دوستۇم ارام ال.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

مەشرىپىم

سالام بىرەي دەپ كەلدىم نامىڭ ئىسىل
مەشرىپىم،
سالىمىمنى قوبۇل قىل، دەيسەن: «قىتىل!...»
مەشرىپىم.
ئەجداتلاردىن ئەۋلاتقا مىراس بولۇپ - ئۆلىشىپ،
ئۇيغۇر نامى بىرلىگەن ئىناق - ئىجىل
مەشرىپىم.

ھەمىمىزگە ئەدەپنى ئۆگىتىسەن ئەبەتكە،
پىتنە - پاسات، ھەسەتنى توۋىتىسەن ئەبەتكە.
ساتقىنلىقنى پاش ئېتىپ، دەستۇر ئېتىپ
دىيانەت،
يەرگە قاراپ تۇرغۇسى قىلسا كىملەر خىيانەت.

كۆلكىلىرى جاراڭلىق، كۆڭۈلسىزلىك ئۇندا يوق،
چاقچاقلىرى شىپالىق دەرتلىرىڭگە نۇر -
ئوزۇق.
تەمبۇر بىلەن دۇتارنى تەڭكەش قىلىپ چالغاندا،
بۇل - بۇل سايرار بەسمۇ - بەس كۆڭۈللەرگە
بېرىپ زوق.

يار - يۆلەكتۇر ھەر زامان ئۇتتۇز ئوغۇل
دوستلۇرۇڭ،
سادىر بوۋام ناخشىسى ياڭراپ كېلەر قېدىمدىن.

يورىتىدۇ قەلبىڭنى، كۆرىنىدۇ كېلەچەك،
مىڭ ئۆرگىلەي مەشرىپىم، سىنىڭ ئۇشبۇ
ئېيتىڭدىن.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

كۆرەش ئۆلمەيدۇ

(ۋەتەنپەرۋەر ئىنىم كۆرەش كۆسەنگە بېغىشلايمەن)

چاقماقلار چېقىپ، گۈلدۈرلەپ ھاۋا،
پۈتۈن ئالەمنى قاپلىدى تۇمان.
«كۆرەش ئۆلدى!...» دەپ كەلدى شۇم خەۋەر،
يۈرەكلەر يارا بولدى شۇ زامان.
ياق ئىشەنمەيمەن، ئۇ ھايات، ئەنە،
مەڭگۈ بىز بىلەن ياشايدۇ ھامان.

ۋەتىنى ئۈچۈن يارالغان جان ئۇ،
شۇڭلاشقا نامى «كۆرەش» قويۇلغان.
ھۆرلۈك مارشىنى تىزىپ رەتمۇ ـ رەت،
ئەلنىڭ قەلبىگە نەقىشتەك ئويغان.

پۈتكۈل تېنىمدا قالمىدى مادار،
كۆزدىن بۇلۇقلاپ ئاقماقتا يېشىم.
جەسۇر جەڭچىگە ھۆرمەت بىلدۈرۈپ،
قايغۇغا چۆمدۈم، ئېگىلدى بېشىم.

ھايات سەن كۆرەش، ھايات ھەر زامان،
ياشايسەن مەڭگۈ دىللاردا ھامان.

ئىرادىڭىز ئەلگە بىر كۈن ئەسقاتىدۇ

بىرلىرى ئۆزلىرىنىڭ ھوزورىن دەپ،
ئاياللارنىڭ پۇتىنى بوغۇپ سالدى.
بىرلىرى سىتىپ ئالغان قۇلۇم سەن دەپ،
ھايۋان كەبى دۇمبالاپ قامچە سالدى.
بىرلىرى ئۆتتىن چىقسا سۇغا سىلىپ،
قىنىنى ئاياللارنىڭ شوراپ ئالدى.
بىرلىرى جان راھىتى موشۇ كەن دەپ،
زورۇقۇپ مىڭ بىر تۈرلۈك كويغا سالدى.
ئىشتا تەڭ، مىھنەتتە تەڭ شۇ ئايالنىڭ،
ئەمگىگىنى ئەرلەر كەبى تەن ئالمىدى.
قولى كۆسەي سۈپرىگە چىچى ئۈنىڭ،
ئازاپتىن قۇتۇلارغا جان قالمىدى.
بالىنىڭ دەردى ئۇنىڭ ئانا كەبى،
ئېرىنىڭ دەردى ئۇنىڭ جاندىن ئۆتتى.
ئۇلارغا ئاللاھ ئىنساپ بىرەرمۇ دەپ،
ئەسىرلەر سەبرى قىلىپ ئۈمۈت كۈتتى.
بولمىدى ھىچ بولمىدى دەرمان كەتتى،
تاقەت قىلىپ ئازاپتىن قانلار ژۇتتى.
ئاخىرى مەزلۇم ئەللەر جەم بولىشىپ،
ئەركىنلىك - ئازاتلىق دەپ جەڭگە ئۆتتى.
توغ كۆتۈرۈپ ئالدىدا ماڭدى ئانا،
بىر ئاللاھتىن خەلقىگە تىلەپ پانا.
قىزلىرى، كېلىنلىرى قاتار تۇرۇپ،
سەپ تۈزۈپ نەرە تارتىپ ماڭدى يەنە.
ئازاتلىق ئەركىنلىك دەپ ھەممە جانغا،

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئاۋازىنى ئاڭلاتتى ئۇلار پۈتۈن جاھانغا.
ئەشۇ كۈن قانچە ئايال بولدى قۇربان،
يەر زىمىن تىترەپ كەتتى ئاققان قانغا.
ئاياللار ئۆز دەردىنى بايان قىلدى،
قۇدرىتىن ئاياللارنىڭ ھەممە كۆردى.
ئەشۇ كۈن تەڭلىك كۈنى دەپ ئاتالدى،
زۇلمەتنىڭ زەنجىرلىرى تاق ئۈزۈلدى.
شاتلىقتىن كۆزلىرىدىن تۆكۈلدى ياش،
مەزلۇملەرگە باغرىنى ئاچتى قۇياش.
شاھ تۇققان، باتۇر تۇققان ئەشۇ ئانا،
ئاياللار قوشۇنىغا بولغاندى باش.
تەڭشەلمىگەن بىۋاپا دۇنيا كەن بۇ،
ئۇيغۇرنىڭ كۆز يېشىنى قۇرتمىدى.
بىر ئۆرۈپ، بىر تۇرغۇزۇپ ئالدىسمۇ،
زالىمنىڭ زۇلۇمىنى ئەل ئۇنتۇمىدى.
بىرىنى سىنىڭ بالاڭ «تېررورچى» دەپ،
سوت سوراقسىز ئانىنى ئېتىۋەتتى.
بىرىگە سىنىڭ بالاڭ «پلانسىز» دەپ،
تىك تۇرغۇزۇپ قارنىنى يېرىۋەتتى.
بىرىنى پۇلغا زورلاپ ئالداپ بېرىپ،
«مابەڭزىگە» قۇل قىلىپ سېتىۋەتتى.
بىرىنى بىزگە قارشى سۆز قىلدى دەپ،
ئاشكارىلا تىلىنى كېسىۋەتتى.
بۇ بايرامدا ئازات ئەللەر يايرايدىكەن،
ئۆز ئېلىدە شادى خۇرام ئوينايدىكەن.
بىچارە ئۇيغۇرلارنىڭ ئاياللىرى،
ئازاپتىن قۇتۇلالماي يىغلايدىكەن.

يىغلىماڭ جېنىم ئانام، قېرىندىشىم،
بىزگىمۇ ئاخىرى بىر كۈنى تاڭ ئاتىدۇ.
ئەل بىلەن ناخشا ئۇسسۇل ئويناۋېرىڭ،
كۈرەشچان ئىرادىڭىز ئەسقاتىدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئەسلەيمەن سېنى

(29-ماي قانلىق ۋەقەسىنىڭ 43 يىللىقىغا بېغىشلايمەن)

تارسىلداپ مۆلدۈردەك ئېتىلاتتى ئوق،
تۆرت ياققا قويۇلغان «ماكسىم» پۇلېميوت.
بىگۇناھ خەلقنىڭ تۆكۈلگەن قېنى،
جاھاننى قاپلىغان قاپ- قارا بۇلۇت.

شۇ ئېدى يىگىرمە توققۇزىنچى ماي،
دەريا بوپ قان ئاققان غۇلجا شەھرىدە.
شېھىتلار جەسىدى قالغان ئەشۇ جاي،
يۈزلەپ جان يوقالدى موشۇ تەرزىدە.

نە ئۈچۈن نېمە دەپ تۆكۈلدى بۇ قان،
قولىدا كۆسەيمۇ بولمىغان ھەر جان.
ھايۋاندەك بېسوراق قىرىلدى ئىنسان،
قانچە يىل بۇ سىرلار بولغانتى پىنھان.

كەيىندىن ئۇلۇشۇپ كۆپەيدى «ھەرىكەت»
ھەممىنى ژۇتتى ئۇ قالمىدى بەرىكەت.
سېلىقلار ئۇلغايدى قەۋەتمۇ - قەۋەت،
«مىللەتچى» قالپىغى ئۈستىگە ھەم دەرت.

خائىنلار قۇترىدى غالجىر ئىشتلاردەك،
خىتاينىڭ سازىغا ئوينىدى ئۇسسۇل.
كەلگىندى قاپلىدى ئانا زىمىننى،
دېھقاننىڭ قولىدا قالمىدى ھوسۇل.

ئۇيغۇرنى جاللاتلار ئىشتىن بوشاتتى،
«ئەمگەكتە ئۆزگەرتىش» سېپىغا قوشۇپ.
سەبىلەر ئاچ قالدى، بايلىق يوقالدى،
هارمىدى ئېلىگە، تويمىدى توشۇپ.

خەلقىمنى تۇتقۇن قىپ يوقاتماق ئۈچۈن،
جاللاتلار خەلقىنىڭ يولىن توردى.
ئادەملەر جىنىنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن،
ۋەتەندىن كېتىشكە بىلەت سوردى.

ئۆتتى بۇ دەرت ئەلنىڭ جىنىدىن ئۆتتى،
ماۋ دېگەن «ئادالەت» نەلەرگە كەتتى؟
خەلقىنىڭ ئاهۇ - زارى ۋايىغا يەتتى،
ھەقىقەت تېپىلماي بەل سۇنۇپ كەتتى.
ئۇۋايمۇ ئىنسانغا ئۆز يۇرتىدىن كېچىش،
زالىمنىڭ زورلىغى جاندىن ئۆتمىسە.
مىراسمۇ ئۇيغۇرغا سەرگاندا بولۇش،
جاهاندا دەردىگە ھېچكىم يەتمىسە.

مارجاندەك يالتىراق تۇرار كۆزىمدە،
بىگۇناھ خەلقىمنىڭ تۆكۈلگەن قېنى.
شېھىتلەر روھلىرى بولمىسۇن غەمكىن،
خەلقىمىز مەڭگۇگە ئەسلەيدۇ ئۇنى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېگانە ئادرېسى

بولدۇم

ۋەتەن ئىشقىدا كۆيۈپ - كۆل بولۇپ،
قوشاقلار قېتىپ سەۋدايى بولدۇم.
قەلەمنى ئېلىپ قوشۇلۇپ سەپكە،
ئەلنىڭ يولىدا پىدائىي بولدۇم.

ئۆتۈپتو سەكسەن يېشىم - باھارىم،
غەپلەتتە قالسام ھەيرانە بولدۇم.
ئانا يورتۇمدا بولۇپ مۇساپىر،
ئۆزگە ئەللەردە سەرسانە بولدۇم.

قاراڭغۇ تۈندە ئىڭراپ سەبىدەك،
ئانا ۋەتەن دەپ بېگانە بولدۇم.
زۇلمەت زەنجىرىن ئۈزۈپ ئۆتەلمەي،
بىر ئۆمۈر، دوستلار، ئاۋارە بولدۇم.
ئەي، تەڭرىم. بىزگە ئەيلىگىن رەھىم،
ھۆررىيەت ئىزدەپ، پەرۋانە بولدۇم.
قەلبىمدە ھىجران، يۈرەكتە پۇغان،
مەشرەپكە ئوخشاش دىۋانە بولدۇم.

ئەۋلادىڭ مەڭگۈگە ئۇنتۇماس سېنى

(شەرقىي تۈركىستان مىللىي ئارمىيەسىنىڭ سابىق جەڭچىسىگە بېغىشلايمەن)

رەسىمىڭنى كۆرگەندە ئەي، باتۇر ئاكا،
بۇ مىسكىن كۆڭلۈمگە تولدى دەرت ـ پىراق.
ھۆرمىتىڭ دۇنياغا قىلىندى جاكا،
خىيالىم كەپتەرى ئۇچماقتا يىراق.
ئوغۇزنىڭ ئەۋلادى ئۇيغۇر سەن ئەسلى،
جان تىكىپ قان كېچىپ چىققان مەيدانغا.
ئەي سادىر پالۋاننىڭ نەۋرىسى نەسلى،
جەڭ قىلدىڭ بويۇڭ قېپقىزىل قانغا.
سەن ئېدىڭ غېنىنىڭ جانىجان دوستى،
دۈشمەننى بىت ـ چىت قىپ چەيلىگەن، چاپقان.
ۋەتىنىم، مىللىتىم ئەركى ئۈچۈن دەپ،
رەزىل ئۇ دۈشمەننىڭ كۆكسىگە ئاتقان.
قانچىلار جەڭلەردە بولۇپ كەتتى شېھىت،
سەن باتۇر قالغانتىڭ نەمۇنە ـ غازى.
سەن ھايات ئەۋلادىڭ ئۈزمەيدۇ ئۈمىد،
تائابەت ئۇيغۇرۇم سېنىڭدىن رازى.
دۈشمەندىن تازىلاپ ئۇلۇق ۋەتەننى،
بىر مەزگىل ئازاتلىق مەشئىلىن ياققان.
ئەركىنلىك يولىدا ئايىماي جاننى،
ئىستىقلال مېدالىن مەيدەڭگە تاققان.
سۆزلىسەم سۆز يەتمەس، تەرىپىڭ پۈتمەس،
شېھىتلار ئاققۇزغان ئىسسىق قېنىنى.
ساتقىنلار ئالجىسا ـ لەنەتتە قالار،
ئەۋلادىڭ ئۇنتۇماس مەڭگۈگە سېنى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

دوستلارغا

ھاياتلىق ئىنسانغا باھاسىز نېمەت،
شۇڭا بۇ ئۆمۈرمۇ ھەممىدىن قىممەت.
خۇرسەن بىز مۇڭدۇشۇپ سورۇندا يۈرسەك،
بۇ پۇرسەت ـ غېنىمەت، دىدار غېنىمەت.

كېلىڭلار، دوستلىرىم، كۆكسىمدە قولۇم،
ھەممىمىز جەم بولۇپ كۈلەيلى بۈگۈن.
بۇ پانى جاھاندا يۈرمەي رەنجىشىپ،
كۆتۈرۈپ ئۆتەيلى ۋەتەننىڭ يۈكىن.

ئائىلەمگە

ھاياتنى ئوڭاي ئىش دەپ ئويلاپتىمەن،
دۇنياغا جان تالىشىپ تويماپتىمەن.
ئاخىرى بىر كۈن كەلسە باشلىرىمغا،
قاچقىدەك يوچىقنىمۇ قويماپتىمەن.
ئەندى، ئېھ، ھەق ئىلكىدە مەن بىچارە،
ئاللاغا توۋا قىلدىم يوقدۇر چارە.
تايانچىم، مېھرىبانىم ئايالىمنىڭ،
مىڭ رازى ماڭا قىلغان خىزمىتىدىن.
قادىر ئاللاھ، رەھمان ئاللاھ، ئادىل ئاللاھ،
ئارىما، ئۇ ئاجىزنى ئىززىتىدىن.
سەن ئاتا قىلغان رىسقىم تامام بولسا،
ئۇنىڭغا تېپىلمايدۇ باشقا ئامال.
يا ئاللاھ، مەن بىر نادان بەندەڭ ئىدىم،
كەچۈرگىن گۇناھىمنى، قىلماي ھايال.
مېنىڭدىن ئالتە بالام كېيىن قالسا،
ئېھ، خۇدا، ھىممىتىڭنى ئۇنىدىن ئالما.
ئوغلۇم بار ـ توختاخۇن دەپ بەك كۆيۈمچان،
قىلماقچى ئىشلىرىمنى قولغا ئالغان.
ئۆمرىنى ئۇلۇق ئاللاھ ئۇزۇن قىلسۇن،
ئورنۇمدا ئاتا بولۇپ ئۆيدە قالغان.
ئوغلۇم بار ئابابەكرى باتۇر، جەسۇر،
ھېچ ئادەم ئەخلاقىدىن تاپماس خۇسۇر،
كۆڭلى ئاق، دىلى يۇمشاق، غەيرىتى چوڭ.
بەرداشلىق ھەممە ئىشقا بولمايدۇ خور.
ئىتنى ئۆزەم قويغان، دەپ ئارسلان،

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

بەرداشلىق ھەممە ئىشقا بولمايدۇ خور.
ئىتنى ئۆزەم قويغان، دەپ ئارسلان،
نامىنى كەلگۈسىدە ئاڭلار جاھان.
مېھرىنى دەرياغىمۇ تەڭ قىلمايمەن،
يا ئاللا ئالتۇن بېشى بولسۇن ئامان.
نۇرىيە قىزىم ئوخشار ئۆز ئانامغا،
يۇمشاقتۇر كۆڭلى ئۇنىڭ ھەممە جانغا.
بەختىنى بەرگىن ئاللاھ شۇ قىزىمنىڭ،
ئالەمدە خار قىلمىغىن ھېچ تامانغا.
ماھىرە قىزىم گويا مېنىڭ ئانام،
چىقىدۇ ھاجىتىمدىن دەل شۇ زامان.
تېڭى يوق مېھرىباندۇر جىنىم بالام،
ئېي، تەڭرىم، ئائىلىسىن قىلغىن ئامان.
زۇلفىيە قىزىم ماڭا بەك كۆيىدۇ،
دادام دەپ باش پۈتۈمنى تەڭ سۆيىدۇ.
ئەقلى بار ھەممە ئىشنى قىلالايدۇ،
كىشىلەر كۆڭلىنىمۇ ئالالايدۇ.
يا ئاللا شۇ قىزىمنى خار قىلمىغىن،
ھېچقاچان كۆز ياشلىتىپ، زار قىلمىغىن.
پەرزەنتىم بىر - بىرىنىڭ مەدەتكارى،
مېھرىنى ھەر بىرىگە تار قىلمىغىن.
زۆھرە دەپ، مەرىيەم دەپ قىزلىرىم بار،
تەرىپىن بالىلىرىمنىڭ قىلاي ئىزھار.
ھەممىدىن ماڭا چارە كۆيىنىدۇ،
يا ئاللا بۇ ئالەمدە بولمىسۇن خار.
يا خۇدا ساڭا يۈز مىڭ شۈكرى دەيمەن،
مېھرىبان جانغا كۆيەر دوستلىرىم بار.

خۇدائىم ئەزىز قىلغان بەندىسىنى،
ئالەمدە ھېچقەيەردە قىلمىغاي خار.
سىڭلىم بار ئامىنەم دەپ ئاغرىغى بىر،
كۆڭلىدە ئۇنىڭ يوقدۇر زەرىچە كىر.
كۆيۈمچان، مېھرى دەريا ئاجىزە دۇر،
مېنىڭدىن يوشۇرمايدۇ قىلچىلىق سىر.
يانا بىر جۈپ سىڭلىم بار قول قانىتىم،
ئۇلارنىڭ نىيەتلىرى، يۈرىگى بىر.
ئاكام دەيدۇ، جىنىنىمۇ ئايىمايدۇ.
مېھرىدۇر گويا دەريا، دىلدا يوق كىر.
سىڭلىم بار ئانام باققان بىزگە كېلىن،
قېرىنداش تېپىلمايدۇ، ئۇندىن يېقىن.
مېھماندوس، زىرەكلىكتە تەڭدىشى يوق
مېھرىگە تەڭ كەلمەيدۇ دەريا ئېقىن.
يا تەڭرىم ئايرىمىغىن جامائەتتىن،
ئايرىما، ئەل مېھرىدىن، شىپائەتتىن.
قاچاندا ئالغىن ئالساڭ ئامانەتنى،
ساقلىغىن، مۇختاجلىقتىن، يامان دەرتتىن.
ئىنىم بار - ئابدۇۋەلى ئاتام باققان،
ئاتامنىڭ ئۆيىگە ئۇ چىراق ياققان.
يولدىشى ئۇنىڭ مېنىڭ جان جىگەرىم،
دىلىدۇر يۇمشاق، ئىشقا، پىششىق - چاققان.
يا خۇدا بەندەڭ قىلىپ ياراتتىڭغۇ،
تەغدىرىم ئۆز قولۇڭدا، يوققو چارە!
ئامانەت بەرگىنىڭنى ئېلىۋەرگىن.
ھۆكمىڭگە باش ئېگىمىز قىلماي نالە...
ئۇبۇلقاسىم دەپ ئىنىم بار مېھنەت سۆيەر،

ئاغزىدا دىمىسىمۇ ئىچى كۆيەر.
سۇفىلىق ئەۋلادىمدىن مىراس قالغان،
ئاتامىۇ بىر - ئانامىۇ بىر جانۇجىگەر.
ھەممىمىز بۇ دۇنيادىن كېتىمىزغۇ،
ئاللاغا ئىبادەت قىل شامۇ - سەھەر.
ئاتام بىلەن ئانامنى رازى قىلغان،
شۇڭلاشقا مەن كۆيىمەن ئۇندىن بەتەر.
يا ئاللا ئەۋلادىمنى ئامان قىلغان،
باشلىرىغا كەلمىسۇن خەۋىپ خەتەر.
ئەۋلاتلىرىم بالىلىرىم، يۆلەنچىگىم،
مۇساپىر بولۇپ تارتقان دەرتمۇ يېتەر.
جان ھەلقىدە، ھەق ئىلكىدە مەن بىچارە،
ھۆكمىڭگە بويۇن ئەگمەي يوقدۇر چارە.
مەۋلۇت بەر ۋەتەن ئۈچۈن كىرەي جەڭگە،
رازىدۇر مەن شېھىت بولسام تارتىپ نەرە.
بۇ ئۆلۈم ھەممىمىزگە بارغۇ بىر كۈن،
ژۇرۇگۇم ۋەتەن ئۈچۈن بولدى پارە.
باشقا يول قالمىدىغۇ بىزگە ئەندى،
قان كېچىپ جەڭ قىلماقتىن باشقا چارە.

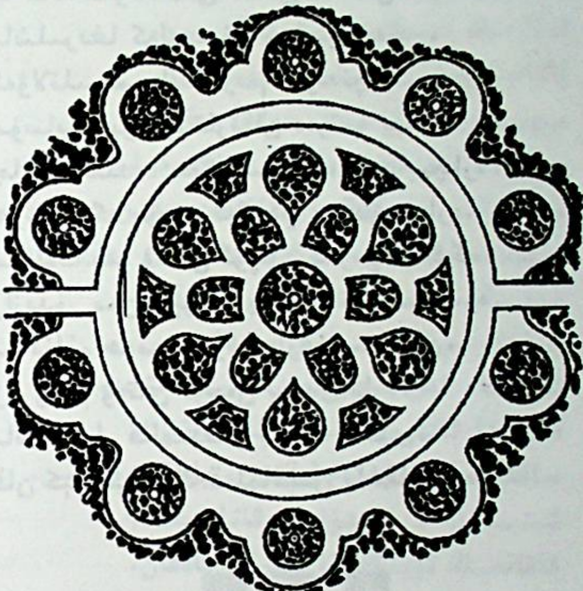

تۇغقۇز كىتاب تورپېكىتى
تۇغقۇزچە كىتابلارنىڭ بىكىنى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

هېكايىلار

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

قەپەزدىكى توتى قۇش

(ھۆججەتلىك ھېكايە)

موسكۋا - بېيجىڭ پويىزىدا زابايكالې، خاربىنلار ئارقىلىق بېيجىڭغا ئاندىن ئېلېكترو - پويىزىدا شاڭخەي، گۇئاڭجۇلارغا بېرىپ، تىجارەت قىلىۋاتقان چاغلىرىم ئىدى. 1989 - يىلى بېيجىڭدا جاڭجاكۇ ناملىق كوچا بار ئىدى. ئۇنىڭدا ئۇيغۇرستاندىن بارغان ئۇيغۇرلار ئاشپەزلىك، ناۋايلىق قىلىشاتتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھەممىنى جەلىپ قىلىدىغان سىدىق ئاخۇن قەشقەرلىق دېگەن كىشىنىڭ ئاشخانىسى بار ئىدى. ئۇ بوي تۇرقى كېلىشكەن چىۋەر سۆزلۈك ، مۇئامىلىرى سىلىق، خۇشخۇي ۋە چاققان ئادەم ئىدى. ئۇنىڭ ئاشخانىسىدا تاماق ناھايىتى تەملىك ۋە تېز تەييارلىناتتى. لېكىن بۇ خۇسۇسىيەتلەر بۇئاشخانىنىڭ داڭ چىقىرىشىغا سەۋەپ بولغان مۇھىم ئامىل ئەمەس، ئۇنىڭ ئەڭ چوڭ ئالاھىدىلىكى بىرىنچىدىن، ئاشخانا ئالدىدا تۆمۈر قەپەزدە ئېسىغلىق تۇرغان چىرايلىق توتى قۇش بىلەن ئاشخانىنىڭ ئۈچ تېمىغا «بۇ مېنىڭ جانجان ئانا ۋەتىنىم» دېگەن يېزىق ئاستىغا چوڭ قىلىپ ئىشلەنگەن، ھەر قانداق كىشىنى ئىختىيارسىز مەپتۇن قىلىدىغان چىرايلىق ئۈچ رەسىم - كۆرۈنۈش بار ئىدى. ئەنە ئىككى قاپتىلى ئارچا، قارىغايلار بىلەن قاپلانغان تەلكە تاغلىرى. تاغ باغرىدا ئوتلاۋاتقان كالا، قوي - ئۆچكە، يىلقىلار، تاشتىن تاشقا ئۇرۇلۇپ شاۋقۇن سۆرەن بىلەن كۆۋۈكلىشىپ غەزەپ بىلەن ئېقىۋاتقان تەلكە سۈيى كەڭسايدىكى چىرايلىق كۆك چىمەنلىكتە ئۇلتۇرۇپ:

سادىر بوۋامدىن قالغان بۇ ناخشا بىزگە مىراس شۇ ناخشىنى ياڭرىتار مەرت ئېلىنىڭ باللىرى «ئەجەپ گۈزەل خۇشپۇراق ئىلىخونىڭ باغلىرى، گۈل چېچەككە پۈركەنگەن زەپ ھاۋالىق تاغلىرى» - دېگەن ناخشىنى دۇتار، تەمبىر راۋاپقا جور قىلىپ

ئېيتىۋاتقان ئۇيغۇر يىگىتلىرىنىڭ رەسمى. ئۇنىڭ يېنىدا مەن ئۇيغۇرنىڭ مەشئىلى دەپ قەددىنى تىك كۆتۈرۈپ تۇرغان قەشقەر ھېيتگاھنىڭ مۇنارىلىرى ئالدىدا بېشىدا تەۋەڭ كۆتۈرۈپ، پەشتاختىا چېلىنىۋاتقان ناغرا، سۇنەي، سەنەمگە كەلتۈرۈپ ئۇسسۇل ئويناۋاتقان ناۋايلار، بېشىدىكى پەرەنجىسىنى ئالماي تۇرۇپ، پەرەنجىنىڭ يوچۇغىدىن تارتىنچاقلىق بىلەن تاماشىغا كۆز سېلىپ تۇرغان ھايالىق چوكانلار، ئىككى قولىدا ساپايە تۇتۇپ ئۇسسۇلغا چۈشكەن خۇشخۇي يىگىتلەر، ئۇلارغا جور بولۇپ ئويناۋاتقان چىرايلىق قىز - جۇگانلار، ئەنە سامسىپەز، مانتىپەز، پەرمۇدىچىلار ، ئۆز تاماقلىرىنى ماقتاپ كوچىنىڭ بارىچە تولىماقتا. ئەنە مېلىنى بازارغا ئەكەلگەن ئاق ساقاللىق بوۋاي ئېشىكىنىڭ چۇلۇۋۇرىنى بىر قولىدا تۇتۇپ تۇرۇپ بىر قولى بىلەن ئۇسسۇلغا چۈشمەكتە.توپ-توپ بولۇپ ھېيت نامىزىنى ئۆتەپ مەسچىتتىن چىقىۋاتقان كىشىلەر، ئالا يېشىل كۆينەكلەر كىيىپ ھېيت تاماشىسىنى قىزدۇرۇپ ئويناۋاتقان باللار، ئېھ ئۇيغۇر ئېلىنىڭ قېدىمي جانىجان دىيارى زۇلۇم - زۇلمەتكە بەرداشلىق، قەددي پۈكۈلمەس ئىرادىلىق ئەزىزانە قەشقەر بۇ مېنىڭ ئانا - ماكانىم، غەيرىتىم، شۆھرىتىم، شجائىتىم، دەرمانىم سەن بار ئۈچۈن مەن ئۆزەمنى ھايات ھېساپلايمەن. ئۇنىڭ نېرىسىدا مەن ئۇيغۇر دۆلىتىنىڭ شاھىدى بىر زامانلاردا بۇ يۇرت مېنىڭ خەلقىمنىڭ ئۆز قولىدا ئېدى. مەن ئۇنىڭ پادىشاھى ئېدىم، دەپ قەددىنى رۇسلاپ تىك تۇرغان ياركەنت ئۇيغۇر دۆلىتىنىڭ خانى ئابدۇرېشىت خاننىڭ ئوردىسى. شۇنداقلا گۈزەل خوتەن ۋادىسى بىلەن خوتەن گىلەملىرىنى توقىۋاتقان چىرايلىق قىزلارنىڭ ئەۋرىشىم سۆرەتلىرى تەسۋىرلەنگەن ئېدى.

ئەي پەلەك، چەرقىڭ بۇزۇق.
كىملەرگە خار قىلدىڭ مېنى؟

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

دەردى يوق بىدەرتلەرگە،

خارۇزار قىلدىڭ مېنى.

ئاھ، جانجان ئەزىز ۋەتىنىم، مېنىڭ دىيارىم دېگەندىنىمۇ ئارتۇق ھۆزۈر - راھەت بارمۇ بۇ دۇنيادا؟ ئەي ئاللاھ! بىز سېنىڭ ئۆگەي بەندەڭمىدۇق؟ نېمە ئۈچۈن بىز ئۆز ماكانىمىزنى ئۆزەمنىڭ دېيەلمەيمىز؟ نېمە ئۈچۈن ۋەتەن مېنىڭ دېگەنلىكىمىز ئۈچۈن گۇناكار بولۇپ قالىمىز؟ سەن بىزنى يېتىم بالا قىلىپ ئۆز ئانىمىزدىن ئايرىۋەتتىڭغۇ. ئەي ئاللاھ! سېنىڭدىن باشقا باشپانايىمىز يوق. سەن ئۆزەڭلا بۇ ئادالەتسىزلىككە خاتىمە بېرەلەيسەن، سەندىن باشقا ھېچكىم بىزگە مەدەت بېرەلمەيدۇ.

ئەنە سىدىق ئاخۇن ئاشخانىسىنىڭ ئالدىدا قەپەزدە ئېسىغلىق چىرايلىق توتى قۇش: «سىدىق ئاخۇن مېھمانلارغا قاراڭ، مانا يېڭى مېھمان كەلدى، ئاۋۇ ئەپەندى پۇل تۆلىمەي چىقىپ كېتىۋاتىدۇ، ئاۋۇ ئايال تەخسىنى چىقىۋەتتى ، سۇنىغىنى ئەخلەت ساندۇغىغا تاشلىدى» -دەپ سايرىماقتا. مەن ھەم سەپەرداشلىرىم بىلەن بىللە ھەر كۈنى موشۇ ئاشخانىدىن تاماق يەتتىم. سىدىق ئاخۇن بىلەن يېقىن تونۇش بولۇپ قالدۇق. ئۇ قەشقەر جانقورغانلىق ئىكەن . ئايالى ئاغرىقچان، باللىرى ئۇششاق بولۇپ، ئۆز يۇرتىدا جان بېقىش قىيىن بولغاچقا بۇ ياقتا كېلىپ ئاشپەزلىككە ئورۇنلىشىپتۇ. سودىسى ياخشى ئىكەن. ئۇنىڭ ئەتراپىدا خىتايلار ئاشخانىلىرى كۆپ بولسىمۇ، كۆپچىلىك خىتايلار موشۇ ئاشخانىدىن تاماق يەيدىكەن. سەۋەبى بىرىنچىدىن، تامىغى باشقىلارنىڭكىدىن تەملىك ۋە پاكىز ئىكەن. ئىككىنچىدىن، كۆپچىلىك ھېلىقى توتى قۇشنى كۆرۈپ سۆز قىلغىنىنى ئاڭلاپ تاماشە قىلغىلى كېلىپ تاماقلىنىدىكەن.

مەن بۇ توتى قۇش توغرىلىق سورىدىم؛ سىدىق ئاخۇن بۇ قۇشنى قەشقەرگە كەلگەن بىر پاكىستانلىقتىن كىچىككىنە بالاپان ۋاقتىدا سېتىپ ئالغان ئىكەن. شۇندىن كېيىن ئۇنى بېقىپ سۆز قىلدىغان

قىلىپ، ئۇگۇتۇپتۇ. خۇددى ئۆز بالىسىنى باققاندەك ئىھتىيات بىلەن قارايدىكەن. بۇ يەرگە ئۆزى بىلەن ئېلىپ كەپتۇ. شۇندىن بېرى ئۇ سىدىق ئاخۇنغا خۇددى يېقىن بىر دوستى ۋە ياردەمچىسى سۈپىتىدە ئۇنىڭغا خىزمەت قىلىپ بېرىدىكەن. بۇ سۆزلەرنىڭ ئاخىرىدا خىتايلارنىڭ بۇ قۇش ئۈچۈن ئون مىڭ يۈەن بېرەيلى، سېتىپ بەر دېسىمۇ، ساتمايمەن دەپ ئۇنىمىغىنىنى ئېيتىپ بەردى. خىتايلارنىڭ بۇ قۇشقا شۇنچىلىك قىزىقىشىنىڭ سەۋەبى يالغۇز ھەۋەس ئەمەس، بەلكى ئامەتنى تارتىۋېلىش ئۈچۈن ئىدى. سىدىق ئاخۇن قولىدىكى «ئەڭگۈشتە» سى بىلەن ئۆزىنى بەختلىك ھېساپلاتتى . شۇڭا ئۇ دائىم ئۇستۇن روھى كەيپىيات ئىچىدە يۈرەتتى.

ئارىدىن ئىككى يىل ئۆتۈپ، مەن يەنە سودا ئىشى بىلەن بېيجىڭدا ھېلىقى جاڭجاكۇ مەھەللىسىگە باردىم، لېكىن سىدىق ئاخۇن تۇرماق ئاشخانىسىنىمۇ تاپالمىدىم. ئاخىرى ئىزدەپ ژۇرۇپ قەشقەرلىك پولوپەز مەھەممەت دېگەن كىشىنى تاپتىم. ئۇنىڭ ئاشخانىسىغا كىرىپ، سىدىق ئاخۇننى سۈرۈشتە قىلدىم.

- بىر يىل بۇرۇن قانداتۇر نامەلۇم بىرسى قەپەزدىكى توتى قۇشقا زەھەر بېرىپ ئۆلتۈرۈپتۇ. سىدىق ئاخۇن بۇ قۇش ئۆلگەندىن كېيىن خۇددى ئاتا - ئانىسىدىن ئايرىلىپ قالغاندەك قاتتىق ھەسرەتكە چۈشۈپ قاپتۇ. ئۇ شۇنداق يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىر قانچە خىتاي كېلىپ سەن بۇ رەسىملەرنى شىنجاڭغا ئاپىرىپ ئېسىۋال. بۇ يەر جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ مەركىزى. بۇ يەرگە پەقەت خىتاينىڭ رەسىمىنى ئېسىش كېرەك - دەپ ھېلىقى رەسىملەرنى يېرتىپ تاشلاپتۇ. ئارىدىن بىر - ئىككى ئاي ئۆتمەيلا «بۇ جاي شەھەر قۇرۇلۇشى يولىغا چىقىپ قالدى. شۇڭا باشقا جايدىن ئورۇن تاپ» دەپ ئاشخانىنى بۇزۇپ تاشلاپتۇ. بۇ جاپالىقلارنى كۆتىرەلمەي ئىككى - ئۈچ ئاي كېسەل تارتىپ، ئاخىرى ۋاپات بوپتۇ. ئۇنىڭ ئايالى بىلەن باللىرى بولسا بۇ يەردە ياشاش ئىمكانىيىتى

بولمىغاچقا زار -زار يىغلىشىپ ئانا يۇرتى قەشقەرگە كۆچۈپ كېتىپتۇ.

ئەلۋىدا مىللىي غورۇرىنىڭ ئەۋلادىغىزغا ئۆرنەكتۇر. سېنىڭ توتى قۇشلىرىڭنىڭ خۇشخۇي سايرايدىغان چاغلىرى چوقۇم كېلىدۇ. ئىنشا ئاللاھ!

ياتقان جايىڭ جەننەتتە بولسۇن.

خائىنىڭ كاللىسى

(ھۆججەتلىك ھېكايە)

كۈرە – موڭغۇل تىلىدا قورغان، شەھەر دېگەن مەنانى بىلدۈرىدۇ. غۇلجىدىن 35 كىلومېتىر غەرىپتە سۇيدۇڭ ناھىيە تەركىۋىدە جايلاشقان ھازىرقى كۈرە يېزىسى مۇندىن ئىككى يېرىم ئەسىر بۇرۇن قۇرۇلغان. ئۇ ھەربىي كۈچ ئىشلىتىپ، زورلۇق بىلەن ئۇيغۇرستاننى ئىشغال قىلىۋالغان مانجۇر خىتاي گېنېرال – گۇبېرناتورى – جاڭجۈڭ جايلاشقان ھەربىي – مەمۇرى مەركەز بولۇپ شەھەر ئىچى ۋە شەھەر تېشى دەپ ئىككىگە بۆلۈنەتتى. شەھەر ئىچى پۈتۈنلەي سېپىل بىلەن قورشالغان بولۇپ تۆرت دەرۋازىسى بار ئىدى. ئۇنىڭ شەرقى دەرۋازىسى غۇلجا تەرەپكە، غەربى سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى تەرەپكە، شىمالى تەرىپى ئۈرۈمچى يولىغا، جانۇبى ئىلى دەرياسىغا قاراپ تۇراتتى. 20 مېتىردىن ئۇشۇق ئېگىزلىكتىكى بۇ قورغاننىڭ ئۈستىدە ژۇك ماشىنىسى ماڭالايدىغان يول بار ئىدى. قەھرىمان بوۋىمىز سادىر پالۋان ئەشۇ قورغان ئىچىدىكى يامۇلنى ئاستىدىن تېشىپ سىرتقا، يەنى ئىلى دەريا بويىغا چىقارغان تونېل بار ئىدى. كۈرە سېپىلى ئىچىدە خىتايلار، سىرتىدا ئۇيغۇرلار ياشاتتى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تۇنجى ئۇيغۇر تاش مەتبەئەسىنى ئىجات قىلغان ئاتاغلىق ئىنقىلابى رەھبەر سابىت داموللا قاتارلىق ئۇيغۇر زىيالىلىرى ۋە دىنى مۇتىۋەر زاتلار بىلەن ئابرويلۇق ئادەملەرمۇ ياشاتتى. چۈنكى بۇ جاي مەلۇم ۋاقىت ئۆلكە مەركىزى دەپ تونۇلغان. بۇ يەردە ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مۇستەملىچىلىككە قارشى مەخپى ئۇيۇشقان كۈچلىرىمۇ مەۋجۇت ئىدى. مانجۇر خانلىقى ئاغدۇرۇلغاندىن كېيىن گومىنداڭچى خىتايلارمۇ مەنچىڭ ئەنئەنىسىگە ۋارىسلىق قىلىپ كۈرەنى ئۆزلىرىنىڭ قورغانى قىلىۋالغان ئىدى. خىتايلار سېپىل سىرتىدىكى ئۇيغۇرلارنى كونترول

www.uyghurkitap.com

قىلىش ئۇچۇن ئۆزلىرىنىڭ سىناقتىن ئۆتكەن تاكتىكىسى بويىچە «گۆشنى ئۆز مېيىدا قورۇش» سىياسىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇشتا كېرەك بولىدىغان قولچۇماق قىلىپ ئەمەت مانجۇنىڭ ئوغلى توختىنى تاللاپ ئالغان ئىدى. توختى پىتنە - پاساتنى ياخشى كۆرىدىغان بىر ياماققا ئانىسىنى سېتىۋېتىشتىن قايتمايدىغان، توختى گەيجاڭ دەپ قويسا كېرىلىپ كوچىدا ماڭالماي قالىدىغان، مەنسەپپەرەست، شەخسىيەتچى، تۆرت تەڭگىنى بېرىپ قويسا كەچكىچە شۇ خىتاينى ماختاپ، ئاغزى تىنمايدىغان پەسكەش ئادەم ئىدى. ئۇنىڭ دادىسى شەھەردىن جىقماي خىتايلارغا يالاقچىلىق قىلىپ ژۇرىدىغان ئادەم بولغاچقا ئەمەت مانجۇ دەپ لەقەم بېرىلىپ، ئوغلىنى توختى خىتاي دەپ ئاتىشاتتى. توختىنى خىتاي ساقچىلىرى ئۆز جاسۇسى قىلىۋېلىش ئۇچۇن ئۇنچىلىك كۈچ سەرپ قىلغىنى يوق. ئۇ تېزلىك بىلەن خىتاي ئوۋچاركىسىغا ئايلاندى. چۈنكى ئۇ پۇلنى ھەددىدىن ئارتۇق ياخشى كۆرەتتى. ئۇنىڭ ساقچى باشلىغى خىتاي بىلەن چاۋاك چېلىپ ئولتۇرغىنىنى كۆرگەن خەلق ئۇنىڭغا توختى لومودا (سولامچى) دەپ نام بەرگەن. توختى كۈرە بازىرىدا ساتىراشخانا ئېچىۋالغان. ساتىراشخانىدا خېرىدارلار ئۆزلىرىنىڭ نوۋىتى كەلگىچە سۆھبەتلىشىپ ئولتۇرىشاتتى. ئۇ چاغدا خەلق ئارىسىدا خىتايلارنىڭ مىللىي زۇلمىغا قارشى مىللىي غورۇرى كۈچىيىپ، ئىلىقنى ئازات قىلىپ، غولجىغا قاراپ كېلىۋاتقان غېنى باتۇر باشلىق پارتىزانلارنىڭ خەۋەرلىرى ئۇچقاندەك خەلق ئىچىگە تارقىلىپ ئىككى ئادەم ئۇچرىشىپ قالسا ئىنقىلابنىڭ خۇش خەۋىرىنى بىر بىرگە يەتكۈزۇشكە ئالدىرىۋاتقان دەۋىر ئىدى .

كۈرەدىكى زىيالىلار ، دىنىي زاتلار ۋە باشقا ۋەتەنپەرۋەرلەر تېزلىكتە بىرلىشىپ پارتىزان ئوترەدى تەشكىللەپ كېلىۋاتقان ئىنقىلابچىلارغا ماسلىشىپ، كۈرەنى دۈشمەندىن ئازات قىلىش ئۇچۇن ھەرىكەت قىلىۋاتاتتى. مانا شۇ پەيتتە يىپىنىڭ ئۇچىنى تېپىپ

تەشكىللىنىۋاتقان پارتىزانلارنى ئۆز جايىدا ئوجۇقتۇرۇش خىتايلارنىڭ ئاساسى نىشانى ئىدى. شۇڭا جاسۇسلارنىڭ رولى ناھايىتى كۆچىيىپ كەتكەن بولۇپ، ئۇلارنىڭ يەتكۈزگەن ھەر بىر خەۋىرى ئۈچۈن تۆلىنىدىغان ھەقنىمۇ كۆپەيتكەن ئىدى. توختى خىتاينىڭ بازىرى ئىشتىكلەپ كەتتى. ساتىراشخانىغا چاچ ئالدۇرغىلى كىرگەن ئادەملەر ئىنقىلاپ ھەققىدە خىتايلارنىڭ غالجىرلىشىۋاتقانلىقى، سىلىقنىڭ كۆپىيىۋاتقانلىقى خىتايدىن قۇتۇلماي ئازاتلىققا ئېرىشلمەيدىغانلىقى ھەققىدە سۆزلىشىۋاتاتتى. ئۇ ئادەملەرنىڭ بېسىم كۆپچىلىكى ئاددىي ئاق كۆڭۈل ئادەملەر بولغاچقا جاسۇس دېگەن نېمە؟ ئۇنىڭ نېمە زىيىنى بار؟ كىمدىن ئېھتىيات قىلىش كېرەك؟ دەپ ئويلاپمۇ قويماتتى. ئۇلار توختىنىمۇ ئۆزلىرى ئوخشاش ئاددىي پۇخرا دەپ ئويلاتتى. توختىدىن كەلگەن بۇ مەلۇماتلارنى خىتايلار كېچىچە رەتلەپ خوجايىنلىرىغا يوللاپ بېرىشكە ئۈلگۈرمەي قالاتتى.

توختى خەقلەرنىڭ سۆزلىرى ئارقىلىق كۆرەدە خىتايغا قارشى پارتىزان ئوترەدنىڭ تېزلىك بىلەن تەشكىللىنىۋاتقانلىقىنىڭ خەۋىرىنى ئۆز خوجايىنلىرىغا يەتكۈزۈشكە ئۈلگۈردى. لېكىن بۇ ئىشقا كىم رەھبەرلىك قىلىۋاتىدۇ؟ يىغىلىش ئورنى قەيەردە؟ قانچە ئادەم، قانداق يول بىلەن قوزغىلاڭ كۆتەرمەكچى؟ دېگەنگە ئوخشاش مۇھىم مەسىلىلەرگە ئېنىق جاۋاب بېرەلمەيتتى. بۇ ئەھۋال خىتايلارنى قانائەتلەندۈرمىدى. شۇڭا بىر ئارىدا گۇمانلىق ئادەملەرنى تۇتقۇن قىلىش نېيىتىدە ئۇلارنىڭ تىزىمىنى، ياشاۋاتقان ئورنى ۋە جامائەت ئارىسىدىكى ئابرويى دېگەنگە ئوخشاش مۇھىم جەھەتلەرنى ئېنىقلاپ بېرىش ۋەزىپىسىنى توختىغا تاپشۇردى. توختى خىتاي شۇ ۋاقىتكى كۆرە مىڭبېگى بەكرى غازى، ئۇيغۇر ئويۇشما رەئىسى سادىقئاخۇن، مەسچىت ئىمامى ئەخمەت داموللا، ئابدۇرېھىم ئەپەندى قاتارلىق 12 كىشىنىڭ تىزىمىنى پارتىزانلار

ھەرىكىتى بىلەن ئالاقىسى بار، دەپ خىتاي ساقچىسىغا چوشۇرۇپ بەردى. ساقچىلار بۇلارنى تۇتقۇن قىلىش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئۆيلىرىگە كېچىلەپ باستۇرۇپ كىردى. لېكىن ئۇلارنىڭ بىرىنىمۇ ئۆيدىن تاپالمىدى. چۈنكى ئۇلار ساتىراشخانىدا توختىنىڭ ئاسماقچىلاپ پارتىزانلار ھەققىدە سورىغان سۆزلىرىدىن ئۆزلىرىنىڭ تىزىمىنى ئاللىقاچان خىتاي ساقچىخانىسىغا يەتكۈزۈپ بولغان خەتەرلىك جاسۇس ئىكەنلىكىنى پارتىزانلارنىڭ چارلاقچى خادىملىرى ئارقىلىق بىلىپ بولغان ئىدى. ئۆزلىرىنىڭ كېچىككەنلىكىنى چۈشىنىپ خىتاي جاللاتلىرى بۇ ئىشقا مۇناسىۋەتتى يوق ئەيىپسىز ئادەملەرنى ناھەق تۇتقۇن قىلىپ يامۇلغا ئەكىرىپ كەتتى. بەزى ياشلارنى سۆز ياندۇرۇپ، قارشىلىق كۆرسەتتى دەپ كوچىدىلا ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋەتتى. بۇ ھەيۋە باشقىلارنى چۆچۈتۈش ۋە قورقىتىپ بويسۇندۇرۇش سىياسىتى ئىدى. شۇندىن باشلاپ توختى ماختىنىپ ئۆزىنى ئاشكارە قىلىشقا باشلىدى. ئۇ مەھەللىدىكى بىر قانچە ياشلارنى - ئۇلار ئوغرىلارنى ماختىدى، پارتىزانلار كەلسە قوشۇلۇپ كېتىمىز، - دېدى دەپ تۇتۇپ بەردى. ئامما ئىش خىتاي پايدىسىغا ھەل بولمىدى . غۇلجا ۋە ئۈرۈمچى بىلەن بولغان خىتاي ئالاقىسى ئۈزۈلۈپ قالدى. غېنى باتۇر باشلىق پارتىزانلار كۈرەگە يېتىپ كەلدى. ئۇلارغا كۈرەدە قوزۇلغان بەكرى غازى، سىدىقئاخۇن، باۋدۇن ئۆمەر، ئوسمانخان، خۇدابەردى ، يۇسۇپجان ئەپەندى، ئابدۇرېھىم، ئابدۇكېرىم، ئابدۇغۇپۇر، ئابدۇقادىر، مۇسا، ئىبراھىم، زەيناۋۇدۇن، ئىلاخۇن قاتارلىق پارتىزانلار قوشۇلۇپ كەتتى. خىتايلار سېپىلنىڭ تۆرت دەرۋازىسىنى تاقاپ،. پۇلېميوت - زەمبىرەكلىرىنى سېپىل ئۈستىگە ئورۇنلاشتۇرۇپ، قورغان ئىچىگە كىرۋېلىشتى. لېكىن، بىر قانچە ۋاقىتتىن كېيىن بەربىر پارتىزانلارنىڭ شىددەتلىك قىلغان ھوجۇمىغا بەرداشلىق بېرەلمەي، «ئەيىيا، ئەينى زىۋازى لەيلى» دەپ ۋاقىراپ چۇقان سېلىشىپ كۆرەنى تاشلاپ قېچىپ كەتتى. لېكىن،

قېچىش ئالدىدا بارلىق مەھبۇسلارنى ئەر - ئايال، كىچىك-چوڭ دەپ ئايرىماي ھەممىنى ئۆلتۈرۈپ جەسەتلىرىنى ساقچى قوراسىدىكى قۇدۇقلارغا تاشلىۋەتتى. گۇرە ئازات قىلىندى. سۈيدۈگدە بولسا قاتتىق قورقۇپ كەتكەن خىتايلار بالا - چاقىلىرىنى سېپىلغا قامىۋېلىپ، كىرسىن چېچىپ ئوت قويىۋەتتى. ئۇلار ئەشۇ ئوتتا بالىلىرى بىلەن قوشۇلۇپ كۆيۈپ كەتتى. غېنى باتۇر باشلىق پارتىزانلار خائىن توختىنىڭ جازاسىنى بېرىش ئۈچۈن ئىزدەپ تاپالمىدى. ئىككى كۈندىن كېيىن ئۇنىڭ كاللىسىنىڭ ساقچى ئىدارە ھاجەتخانىسىدا ئېسىغلىق تۇرغانلىقىنى ئۇنىڭ بېشىنىڭ ئاستىغا خىتايچە قىلىپ «ئۆز مىللىتىگە خائىنلىق قىلغان بۇ مۇناپىقتىن بىزگىمۇ ۋاپا كەلمەيدۇ» دەپ يېزىپ قويۇلغانلىقىنى كۆرىدۇ. كېيىن نامەلۇم بىرسى ئۇنىڭ ئاستىغا ئۇيغۇرچە تەرجىمە قىلىپ، سېپىل دەرۋازىسىغا ئېسىپ قويغان ئىكەن. مەلۇم بولدىكى توختى پارتىزانلار كېلىۋاتىدۇ دەپ ئاڭلاپ خىتاي چېرىكلىرى بىلەن قوشۇلۇپ، سېپىل ئىچىدىكى خىتايلارنىڭ ھىمايىسىگە كىرىۋالغان ئىكەن.

ئېلاۋە

1951 - يىلى خىتاي ھاكىمىيتى بەكرى غازى، ھامدۇللا قارى، جۇماخۇن ھاجى، قۇرۋان خەلپەت، قاسىم شاڭيۇ قاتارلىق 16 كىشىنى خىتايلارنىڭ ئۆچىنى ئېلىش ئۈچۈن تەتۈر ئىنقىلاپچى، زومىگەر ئۇنسۇرلار دەپ تۆھمەت قالپاق كىيدۈرۈپ ئېتىپ ئۆلتۈردى. شۇندىن كېيىن ئۇيغۇرلار قىزىل ۋە قارا خىتايلارنىڭ ھەممىسى بىر خىتاي ئىكەنلىكىنى ئۇلاردىن ياخشىلىق كەلمەيدىغانلىقىنى چۈشەندى.

www.uyghurkitap.com

ئايلىخاننىڭ كۆلكىسى

(ھېكايە)

ئايلىخان قورۇنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئىككى پارچە يېڭى پالازنى سېلىپ، تويدا چۈشكەن ئادەمگەرچىلىكلەرنى رەتلەشكە باشلىدى. ئۇ ساۋاتسىز بولغاچقا قىزى بوستان گۈلنى يېزىشقا، يەنە بىر قىزى سۇسەرگۈلنى تىزىشقا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى. ھە، دەپ ئاشقاندىلا ماجانگۈلنىڭ ئەكەلگىنى قولىغا چىقىپ قالدى. رەختنى قولىغا ئېلىشى بىلەنلا ئۇنىڭ ئىچىگە بىر جىن كىرىپ شۇنداق قاتتىق كۈلۈشكە باشلىدىكى ئۇ خۇددىنى بىلمەي توختىماي كۈلەتتى. ماللارنىڭ ئۇستىگە ئۆزىنى تاشلاتتى. قىزى «ئانا نېمە بولدى؟» دېسىمۇ تېخىمۇ كۈلەتتى. ئۇ ئەس ھوشىنى يوقاتقان ئىدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا يېقىندىلا بولغان بىر ۋەقە كېلەتتىدە يەنە كۈلەتتى.

ياز پەسلى ئىدى. ئايلىخان چايخانىدا كۆرپە تىكىپ ئولتاراتتى، سەمەت بويىتاق ئىشىگىدىن ئۇددۇل توختىماي چايخانىغا كېلىپ ئايلىخاننىڭ يېنىدا ئولتاردى. تىنىچ – ئامانلىق سورۇشۇپ بولغاندىن كېيىن بىر يېرىم مېتىر گۈللۈك رەخ ۋە بىر ياغلىقنى ئېلىپ كېلىپ ئايلىخاننىڭ ئالدىغا قويدى ۋە گەپ باشلىدى:

– ئايلاخېنىم ئالدىڭىزغا قۇرۇق كىرىشكە كۆڭلۈم ئۇنىمىدى. شۇڭا بۇ سىلىنىڭ لايىقلىرى بولمىسىمۇ ئالغاچ كەلدىم، – دەپ بولۇپ، ئەسلى مەخسەتنى سۆزلەشكە باشلىدى، – ئۆزلىرى بىلىدىلا بىزنىڭ ئۆيدىكىلەر ئالەمدىن ئۆتكەندىن بېرى مەن يالغۇز، مېنىڭ ئۆزلىرىگە ئوخشاش بىر جاناندىن باشقا ھېچ نەرسىگە ھاجىتىم يوق، ھەممە نەرسە بار. ئاللاغا شۈكرى پۇلدىن، ئالتۇن – كۈمۈشتىن خىجالىتىم يوق. قولىمنى قاياققا ئۇزاتسام شۇ ياققا يېتىدۇ. شۇڭلاشقا مەن ئالدىڭىزغا كەلدىم. سىلى ماقۇل بولسىلا ئۆمرىمىزنىڭ ئاخىرىغىچە سىلى بىلەن بىر ياستۇقتا باش قويۇپ ئۆتسەم دەيمەن. ئەندىكى مەسلىھەت ئۆزلىرىدە، – دەپ سۆزنى توختاتتى.

ئايلىخان، سەمەت بويتاق ھەققىدە نۇرغۇن گەپلەرنى ئاڭلىغان ئىدى. ئايلىخاننىڭ يولدىشى ئالەمدىن ئۆتكىنى خېلە يىل بولدى. ئايلىخان ئىككى قىز، ئىككى ئوغلىنى بېقىپ چوڭ قىلىپ قاتارىغا قوشتى. ھازىر ئۇنىڭ ئىككى كېلىنى، ئىككى كۈيئوغلى، ئالتە نەۋرىسى بار. سەمەت بويتاق ئاياللار ئارىسىدا «سەمەت شالتاق» دەپ نام چىقارغان. ئۇنىڭ بۇ شەھەردىكى تۇل خوتۇنلاردىن تونۇمايدىغىنى يوق. ھەر قانداق خوتۇنغا تارتىنماي سۆز قىلالايدۇ. كۆز قىسىپ ئەكىلتىپ قويالايدۇ. دەردى بارلىرىنى خۇددى دوختۇرلاردەك بىلەلەيدۇ. تۇل خوتۇنلار تۇرماق ئېرى بار ئاياللارنىمۇ قولىغا چۈشۈرەلەيدۇ. مانا شۇنداق خوتۇن پەسلىكتە داڭ چىقارغان ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئايلىخان بۇنى بىر «قاپقانغا» دەسسىتىپ دات دېگۈزۈشنى كۆڭلىدە پۈكۈپ يۈرەتتى. مانا بۈگۈن ئۈز ئايىغى بىلەن ئالدىغا كېلىپ قالدى.

— سەمەت ھاجىم، — دەپ ئايلىخان قاشلىرىنى سۈزۈپ كۆزلىرىنى ئوينىتىپ، ناھايىتى لېۋەنلىك بىلەن سىلىق سۆزلەشكە باشلىدى، — سىلىدىن باشقا كىشى بولغان بولسا، ھەرگىزمۇ ماقۇل دېمەتتىم. سىلىنى ياخشى بىلىمەن. ئۈزلىرى مەرت، تەقۋا، ئون يىگىتكە بارمەيدىغان تەققە — تۇرۇقلىرى قاملاشقان، ئېرىڭ بارمۇ دېسە، بار دىگىچۆلىكى بار ئادەم. لېكىن سىلىگە دەيدىغان بىر گېپىم بار، شۇنىڭغا ماقۇل بولسىلا بىز سىلى بىلەن توي قىلايلى. بولمىسا مەن بالىلارنىڭ ئالدىدا مۇنداقلا سىلىگە بارالمايمەن. خاپا بولمىسىلا، — دېدى. سەمەت:

— دېسلە، دېسلە، قولۇم كۆكسۈمدە، — دەپ تىترەپ كەتتى. بۇ ئاپپاق، چىرايلىق بېلىقتەك ئويناپ تۇرۇدىغان چوكاننى قولىغا چۈشتى، دەپ ھېساپلاتتى.

— ئەمسە، مەن دەي. ھاجىم ئۈزلىرى بىلىدىلا، ئېشەك ئالساڭ توقۇم ئالدىغان ئىش بار. شۈڭلاشقا ماڭا: بىر قىشلىق پالتو، بىر يازلىق پلاش، ئىككى قىشلىق، ئىككى يازلىق كۆينەك، بېشىمغا پوكۋاي ياغلىق، ئىككى ئۈيچىلىك، ئىككى مېھماندارچىلىق ئۈچۈن ياغلىق، قىشلىق مەسە كالاش، يازلىق — كۆزلۈك تۆپلەي،

www.uyghurkitap.com

ئۇنىڭدىن باشقا بىر جۈپ ئۈزۈك، بىر جۈپ ئالتۇن ھالقا، بىر جۈپ ئالتۇن بىلەيۈزۈك ۋە بىر دانە ئالتۇن سىپپوچكا ئېلىپ بېرىدىلا. بۇنىڭغا نېمە دەيدىلا؟، - دەپ يېقىن كېلىپ يامپىشىنى تۇتۇپ قويغان ئېدى، خۇددى ئېلېكتر توكى ئۇرغاندەك سەمەتنىڭ پۈتۈن ئەزايى تىترەپ كەتتى.

- مەيلى، مەيلى، ماقۇل...، - دەپ ئايلىخاننىڭ قولىنى تۇتتۇۋالدى.

ئانداق بولسا ھەممىدىن مۇھىم يەنە بىر گەپ بار: سىلىنىڭ قورا جاي كىمنىڭ نامىدا؟، - دەپ سورىدى ئايلىخان. سەمەت بىر ئاز ئويلانغاندىن كېيىن:

- ئۆزەمنىڭ نامىدا، - دەپ جاۋاپ بەردى.

- ئانداق بولسا، ئۆينى مېنىڭ نامىمغا يازدۇرۇپ بېرىدىلا. بولمىسا، قازار يېتىپ ئالامدىن ئۆتۈپ كەتسىلە، قېيۇم بويتاخنىڭ تۇققانلىرى غۇلجىدىن كېلىپ ئۆيگە ئىگە بولىۋالغاندەك، سىلىنىڭ تۇققانلىرى چىقىپ جاينى تارتىپ ئالسا، مەن شەرمەندە بولۇپ ئۆيدىن قوغلىنىپ كېتىمەن. مانا مۇشۇنىڭغا ماقۇل بولسىلا مەن پاسپورتىمنى بېرەي، سىلى جاينى مېنىڭ نامىمغا يازدۇرۇپ كەلسىلە، ئاندىن توي قىلىپ مەن سىلىنىڭ ئىختىيارلىرىغا بارىمەن، - دېدى.

بۇ شەرتلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن سەمەتنىڭ يېلى چىقىپ كەتكەت پوكزەكتەك لاسسىدە يېلى بوشاپ كەتتى - دە قىمىر قىلماي ئولتۇرۇپ قالدى. خېلى بىر ھازادىن كېيىن ھېلىقى ئۆزى ئېلىپ كەلگەن سۈمكىسىنى قولىغا ئالدى - دە. ئۈن چىقماي ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. ئۇ ئۇدۇل ئۆيىگە قاراپ بېشىنى يەردىن كۆتەرمەي كېتىپ باراتتى. ئالدىدىن ئاغىنىسى ھەسەتبەك چىقىپ قالدى. ھەسەتبەگ بىلەن سەمەتنىڭ دوستلىقىنىڭ قەيەردىن - قەيەرگىچە ئىكەنلىكىنى چۈشەنگلى بولاتتى. بىردەمدىلا چاپان سېلىشىپ، ياقا سىقىشىپ، مۇشلىشىپ قان بولۇشۇپ كېتەتتى. بىردەمدىلا تالىشىپ - تالىشىپ بولۇپ، بىر - بىرىگە خىرىس قىلىپ، بىر تاۋاقتا بىللە ژۇندا ئىچۋاتقان بىر جۈپ قارا كۈچۈككە ئوخشاپ كېتەتتى.

دېمىسىمۇ ھەسەتبەگ بىر ئىككى رومكىنى قىقىۋېلىپ ئۈستىگە بىر ئۇرام چېكىۋالغاندا ھەر قاندىغىنى «ۋاي، ۋاي» دېگىزىۋېتەتتى. كەيىپ بولىۋالسا ئېرىقمۇ، كوچىمۇ، توپىمۇ ئىلا قىلماي يېتىۋالاتتى. ئورنىدىن تۇرسىلا «ئۆرۈش دېسە ـ تۆرۈش» دەپ دايىم سولخاي يەڭنى چىقىرىپ جىدەلنى پۇلغا سېتىۋېلىپ ژۈرەتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ ئەسلى ئىسمى ئاۋۇت بولسىمۇ، ئۇنى خەلق «ئاۋۇت جودا» داۋالغان ئېدى. لېكىن «جودا» دېگەن نام ئۇنىڭ نامى ـ ئەمەلىنى تولۇق ئىسپاتلاپ بېرەلمىگەن ئوخشايدۇ. چۈنكى ئۇ بىرلىرى ياخشى ئۆقۈپ، مۇئەللىم بولۇپ قالغان بولسا «پاھ، ما دۆتنىڭ ئەپەندى بولۇپ كەتكىنىنى» دەپ مازاق قىلسا، يەنە بىرلىرى سودىگەرچىلىك قىلىپ باي بولۇپ كەتكەن بولسا «قارا نېمە دېگەن يامان زامان بۇ، ياقىلار ئېتەك بولۇپ، ئېتەكلەر ياقى بولۇپ كەتتى. تۈنۈگۈنلا تېخى بىراۋنىڭ قولىدا ئىشلەپ يۈرەتتى، بۈگۈنزە «ئىناماركا ماشىنا مىنىۋاپتۇ»، «پاھ، مۇنۇنى قارا كالتە قوشوقنىڭ سېپى قولىغا تېگىپ قاپتىكەن، چاترىقىغا سىغماي قاپتۇ» دەپ كۆرۈنگەن ئادەمنىڭ كەينىدىن كۆرەلمەسلىك، ھەسەت قىلىپ يۈرىدۇ. شۇڭلاشقا خەلق ئۇنىڭ ئىسمىنى ئۆزگەرتىپ قېلىپ «ھەسەتبەگ»، «ھەسەت جودا» دەپ ئاتاۋالغان ئېدى.

ـ نەدىن كېلىۋاتىسەن؟ بەكمۇ كەيپىڭ يوققۇ؟، ـ دەپ سورىدى ھەسەت جودا.

ـ سوراپ نېمە قىلىسەن ئاداش، جۆرە بىزنىڭكىگە كىرىپ بىر خۇماردىن چىقايلى دەپ ئۆيىگە باشلاپ كىردى. ئۆيىدىن كىچىك بىر خالتا ئېلىپ چىقىپ ئاغزىنى ئاچتى ـ دە:

ـ ئاداش بۇ مەكتىنىڭ، ئۆتكەندە ئۇياققا بارغاندا كىچىككىنە ئىككى ئۇرام ئالغاچ چىققان ئېدىم: دېدى ـ دە تاماكىغا ئارىلاشتۇرۇپ ئوراپ تۇتاشتۇردى. ئۆزى تازا چوڭقۇر بىر نەپەس ئېلىپ شوراپ ئالدىدا ھەسەتكە سۇندى. ئۇمۇ شۇنداق بىر نەپەس ئېلىپ سەمەتكە قايتۇردى. كېيىن بولغان ۋاقەنى ھەسەتكە سۆزلەپ بېرىپ، ئاخىرىدا «سېنى تىللىغىنى ـ چىللىغىنى ، يەنە بارىمەن»، دېگەن ئېدى. ھەسەت ئۇنۇمىدى.

www.uyghurkitap.com

- سەن مۇنۇ خالتاڭنى ياندۇرۇپ ئېلىپ چىقىپ، يامان قىپسەن، بولمىسا يەنە كىرسەڭ بولاتتى، - دېدى. شۇ ئەسنادا سەمەتنىڭ خىيالىغا ماجانگۇل كېلىپ كەلدى.

- ئاداش ھەسەت، مەن يەنە بىر جانانىڭ يېنىغا بېرىپ كېلەي، - دېدى. ئاغىنىسى:

- توغرا دەيسەن ئاداش «يىقىلغان كۈرەشكە تويماپتۇ» دېگەن گەپ بار، - دېدى.

ماجانگۇل يوغان ئەينەكنىڭ ئالدىغا كېلىپ قاشلىرىغا ئۇسما - قويدى. كالپۇكلىرىنى چىرايلىق قىلىپ بويىدى. چاچلىرى ۋە يۈز كۆزلىرىنى تەرتىپكە سالدى. قوللىرىغا بىر چۈپتىن ئالتۇن ئۈزۈك ۋە ئالتۇن بلەيۈزۈكلىرىنى سالدى. برىلىئانت كۆزلۈك ئالتۇن ھالقىسىنى قۇلۇغىغا، ئالتۇن مىداليونلۇق سېپوچكىسىنى بوينىغا ئېسىپ، تويغا ئاتاپ تىكتۈرگەن كۆينەكلىرىدىن بىرنى تاللاپ كىيدى دە، ئۆزىگە ئۆزىنىڭ زوقى كېلىپ ئەينەككە قاراپ ئۇسسۇل ئويناشقا باشلىدى. مانا شۇ چاغدا سەمەتنىڭ ئۆيگە كىرىپ بوسوغىدا قاراپ تۇرغانلىغىنىمۇ تۇيماي قالدى.

- ئەسسالامۇ ئالەيكۇم! ماجانگۇل سالامەتلىكىڭىز ياخشىمۇ؟

- خۇداغا شۈكرى يامان ئەمەس.

- ناھايىتى ياخشى، بۈگۈن خۇدانىڭ ئىلتىپاتى بىلەن سىزنىڭ كەيپىڭىزنىڭ چاغ ۋاقتىغا توغرا كېلىپ قاپتىمەن.

- شۇنداق، بۇياققا قەدەملىرى يېتىپ قاپتۇ؟!

- ھە، ئۆزلىرى بىلىدىلا - دەپ ئايلىخانىغا دېگەن گەپنىڭ بىرىنىمۇ چۈشۈرۈپ قويماي سۆزلەپ بولۇپ قولىدىكى ھېلىقى سۇمكىسىنى ماجانگۇلنىڭ ئالدىغا قويدى. ماجانگۇل سۇمكىنى قولىغا ئېلىپ بىر قاراپ قويۇپ:

- بەك ئاۋارە بولۇپ كېتىپتىلا، مۇنداق نەرسىلەر لازىم ئەمەستى. مەن ھازىر بىر ياققا ئالدىراپ كېتىۋاتاتتىم. سىلى بىلەن باشقا بىر ۋاقىتتا گەپلىشەرمىز. خاپا بولمىسىلا، شۇ تاپتا ۋاقتىم يوق، - دەپ جاۋاپ بەردى.

- بولىدۇ، بولىدۇ، يەنە ئايرىم كېلىمەن، رەخمەت، - دەپ قوزغالدى.

- ماجانگۈل:

- ماۋو سۈمكىنى ئېلىۋالسىلا، - دېگەن ئىدى.

- ھېچ گەپ يوق. ئۇ سىلنىڭ لايىقلىرى بولمىسىمۇ دەسلىۋىدە ئېلىپ قويسىلا، - دەپ سۈمكىنى قالدۇرۇپ چىقىپ كەتتى.

- ماجانگۈل، ئايلىخاننىڭ نەۋرىسىنىڭ سۈننەت تويىغا قاراپ ماڭدى «تويغا دېسە قورۇختا كالا ژۇمۇلايدۇ» دېگەندەك، تويغا كەلگەن ئاياللار ناھايىتى كۆپ ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاياللارنىڭ ئېلىپ كەلگەن ئادەمگەرچىلىكلىرىنى يېزىپ تۇرۇش ئۈچۈن ئىككى قىزنى كاتىپ قىلىپ بەلگۈلەپ قويغان ئىدى. ماجانگۈل سەپسالمىغان ، رەخنىڭ ئىچىدە ئىلگىرى سەمەت «ئايلىخان خېنىمغا سوغا س. ھاجىمدىن» دەپ يېزىپ قاتلاپ قويغان قەغەز بار ئىدى. ئۇنى كۆرمىگەن ماجانگۈل سەمەت ئېلىپ كەلگەن ئادەمگەرچىلىكنى «بۇنى ماڭا ھېلىقى بويتاقنىڭ ئېلىپ كەلگەنلىكىنى ئۇ نەدىن بىلەتتى. توي دېگەندە كۆپچىلىك قاتارىدا كېتىۋېرىدۇ» دەپ تويغا ئېلىپ بارغان ئىدى. مانا ئەندى توي تۈگەپ بىر ھەپتە ئۆتكەندە ھېلىقى خالتا ئايلىخاننىڭ قولىغا چىقىپ قالدى. ئايلىخان خالتىنى كۆرۈپلا تونىغان بولسىمۇ لېكىن قوشۇمچە يېزىلغان خەت ئايلىخاننىڭ تېخىمۇ قاقاخلاپ كۈلۈشىگە سەۋەپ بولدى. «ۋاي تۇۋا، ۋاي تۇۋا مۇنداقمۇ ئىنسان بولىدىكەن» دەپ ۋاقىراپ كۈلۈۋاتاتتى. تاراققىدا قىلىپ دەرۋازا ئېچىلىپ بىر كىشىنىڭ كىرىۋاتقان شەپى بىلىنىپ قالدى...

ماجانگۈل تويدىن قايتىپ كېلىپ خىيالغا چۆشۈپ قالدى. «ھېلىقى خالتىنى ئالدىراپ ئايلىخانغا ئاپىرىپتىمەن. رەخنى ئۆلچەپ باقماپتىمەن. مابادا 2.5 ـ 3 مېتر بولسىغو مەيلى ئەگەر 1.5 مېتر پارچە رەخ بولۇپ قالغان بولسا، ئايلىخاننىڭ تازا جۇدۇنى تۇتۇپ، مېنى كۆزىگە ئىلماي زاڭلىق قىلىپ شۇنى ئەكەپتۇ دەپ خاپا بولمامدۇ، ئۇ مېنىڭ دوستۇم تۇرسا. تۇۋا ھەجەپ بىخوتلۇق قىلىپتىمەن. مەن بېرىپ راستىمنى ئېيتىپ سوراپ كۆرەي. ئەگەر

1.5 مېتر رەخ بولۇپ قالغان بولسا مەن ئۇنى قايتۇرۇپ ئەكىلىپ ئورنىغا باشقا رەخ ئاپىرىپ بېرەي دەپ ئويلاپ تۇراتتى. دەل شۇ چاغدا ئىشىك ئېچىلىپ سەمەت كىرىپ كەلدى.

- ئاسسالامۇ ئەلەيكۇم ماجانگۈل خېنىم، ئۇبدان تۇردىلىمىكىن، ئاۋۇ كۈنى ئالدىراشلىق ئېكەنلا، سىلىنىڭ شىرىن سۆزلىرىنى ئاڭلاشقا مۇمكىن بولماي كېتىپ قالغان ئېدىم. مانا بۈگۈن خاتىرجەم مەسلىھەتلىشىۋالارمىز، - دەپ ئالدىلىرىغا كەلدىم، - دەپ تەكلىپنى كۈتمەي سۇپىدا پۈتىنى ساڭگىلىتىپ ئولتاردى. ماجانگۈل:

- سەمەت هاجىمكا، سىلى نەچچە قېتىم خوتۇن ئالدىلا؟، - دەپ سوراپ قالدى.

- ئۇنى سوراپ نېمە قىلىدىلا. ئەركىشىگە 40 خوتون ئالسىمۇ دۇرۇس دەيدۇ.

- شۇنداق بولسىمۇ مېنىڭ بىلگىم كېلىۋاتىدۇ. ئەركىشىگە قانچە خوتون ئالسا ئەيىب ئەمەس.

- شۇنداق. يەتتە قېتىم ئۆيلەندىم، تۆرتى بىلەن چىقىشالماي قويىۋەتتىم، ئۈچى ئۆلۈپ كەتتى. ئاللانىڭ تەغدىرى.

- شۇلارنىڭ ھەممىسىدىن بالا بولغانمۇ؟

- خېنىم، ئۇنىڭ ھەممىسىنى كولاپ سوراپ نېمە قىلىدىلا. ئىككىمىز يېڭى تەككەن ئەر-خوتوندەك چىرايلىق ئۆتسەك بولىدىغۇ.

- ئۇغۇ شۇنداق مەنمۇ ئىككى قېتىم ياتلىق بولغان مەن، - دەپ جىم-جىت بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ خىيالى ئۇزاق ئۆتمۈشكە كېتىپ قالدى. ماجانگۈلنىڭ بۇرۇنقى يولدىشى شاۋدۇندىن ئىككى ئوغۇل، بىر قىزى بار. شاۋدۇن ئېغىر بېسىق، يۇگاش كام گەپ، ئىشچان ئادەم ئېدى. بۇلار ئون ئىككى يىل چىرايلىق، ئىناق، ئىتتىپاق بىللە ياشىغان ئېدى. ئىلاھىي تەغدىر بىر كۈنى تۇيۇقسىزلا يۈرەك ئاغرىقى بىلەن شاۋدۇن ئالەمدىن ئۆتۈپ كەتتى. ئارىدىن 4-5 يىل ئۆتۈپ ، بىر كۈنى ماجانىنىڭ ئۆيىگە تۇرسۇن كىرىپ، ئۇنىڭغا:

- ماجان، سەن تېخى ياش، بالىلىرىڭمۇ كىچىك موشۇنداق چاغدا سەن بىر ئەرگە تېگىۋالمىساڭ بولمايدۇ، بالىلىرىڭغىمۇ ئاتا لازىم، - دەپ ئۇزۇندىن - ئۇزۇن نەسىھەت قىلدى. ئاخىرى تۇرنىسانىڭ گەپلىرى تەسىر قىلغان بولسا كېرەك، ماجانگۇل تۇرمۇشقا چىقىشقا رازىلىق بېرىپ:

- سەن بەك قاخشاپ كەتتىڭ، سېنىڭ ماڭا تاپقان بىر لايىغىڭ بار ئوخشىمامدۇ، دېگىنە ئۇ كىم؟ دەپ سورىدى. تۇرنىسا دەل موشۇنداق جاۋاپنى كۈتۈپ تۇراتتى.

- ھە ماجانگۇل، ئەندى ئەقىلىڭگە كەلدىڭ. ئۇ كىم بولاتتى، ئۆزەڭ بىلىدىغان ھېلىقى روسۇلجان. ئۇ ناھايىتى ئىشچان، پۇل تاپقاق، كېلىشكەن چاققان بالا. ئۇنىڭ ئايالى ئۆلۈپ كەتكىنى 5 - 6 ئاي بولۇپ قالدى. «ئايالسىز ياشاش بەك قىيىن ئىكەن، بىر لايىق تاپسىڭىز بولاتتى» دېگەن ئىدى. مەن ئېتىڭنى چىقارسام ئۇنىڭغا چۆپتەك ياقتى. سەنمۇ ماقۇل دېسەڭ 5 - 10 كۈن ئىچىدىلا توينى قىلىۋېتىمىز دېدى.

- قېنى ئويلىنىپ كۆرەي، - دەپ تۇرنىسانى خاتىرجەم قىلىپ قويدى.

ماجانگۇل بىلەن رۇسۇلجاننىڭ بىر ياستۇققا باش قويغىنىغا ئۈچ يىل بولاي دەپ قالدى. بىر كۈنى روسۇلجان:

- ماجانبۇ، سەن بالىلىرىڭغا نەسىھەت قىل. سەن بولمىساڭ بالىلىرىڭ ئۆيىدە تۇرمايدۇ. بەزىدە ھەقەيەرلەردە قونۇپ قالىدۇ، مېنىڭ گېپىمگە قولاق سالمايدۇ، - دېدى.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ماجانگۇل ئىشتىن كېلىپ قارىسا بالىلىرى ئۆيىدە يوق. بۇلار «نەگە كەتكەندۇ»، دەپ ئۇياق - بۇياقنى ئىزدەپ ئۆينىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ قارىسا 3 بالىسى بىر - بىرىگە گىرەلىشىپ، قۇچاغلىشىپ يىغلاۋېتىپتۇ. يۈگرەپ بېرىپ بالىلىرىنىڭ بېشىنى سىلاپ «نېمە بولدى، بالىلىرىم» دەپ سوراپتۇ. بالىلىرى:

- ئانا سەن بولمىساڭ دادام بىزنى دۈشكەلەيدۇ، تاماق يېسەك «يەپ قارنى تويمايدىغان يېتىم ئوغلاقلار»، دەپ تىللايدۇ. ئانا سەن بىزنى موماملارنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىۋەت. بىز بۇ ئۆيدە ياشىمايمىز، -

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

دەپ ئۈچ بالىسى تەك يىغلايدۇ، ئالدىسىمۇ ئۆتمەيدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن بۇ ئۆيدە بۇران چىققاندەك سوغچىلىق پەيدا بولۇپ، خاتىرجەملىك بولمىدى. روسۇلجان «بالىلىرىڭ يامان دەيدۇ»، ماجان بولسا «سەن مېنىڭ بالىلىرىمنى قاتتىق ئالدىڭ» دەپ ھەر كۈنى ئۇرۇش جېدەل تۇگۇمىدى. شۇنىڭدىن كېيىن ماجان ئېرىدىن ئاجرىشىپ كەتكەن. ماجانگۈل بىر ئوغلىنى بىر ياخشى ئائىلىدىن ئۆلىدى. قىزىنى ياتلىق قىلدى. ئالدىدا خىزمەت قىلىۋاتقان كېلىنى بار. بىر ئوغۇل بىر قىز نەۋرىسى بار. نەۋرىلىرىنى بىر مىنۇت كۆرمىسە چىدىمايدۇ. تولىمۇ ياخشى كۆرۈدۇ. قىزىنىڭمۇ بويىدا بار، ئاللاھ بۇيرۇسا يېقىن ئارىدا يەنە بىر نەۋرىلىك بولىدۇ. ئەرگە تېگىپ كۆرگەن. ئەندى بۇ دېمەتلىك بولغاندا ئۆز ئابرويىنى ساقلاپ، بالىلىرىنىڭ دۆلىتىنى كۆرۈپ، ئۆيدە ئولتارماي ئەرگە تېگىشنى كىم قويۇپتۇ...، دېدى ئۇچىدە. ئاندىن كېيىن بېشىنى سەل ژۇقۇرى كۆتۈرۈپ:

- رەخمەت سەمەت ھاجى ئاكا، بۇ دەملىك بولغاندا تۇرمۇشقا چىقالمايمەن، - دەپ ئۇزۇل - كېسىل جاۋاپ بەردى. سەمەتنىڭ ئەزمە ھېكايىلىرىغا قۇلاق سالمىدى. ھەر قانچە ۋەزە ئوقىسىمۇ ماجانىنى ئىندەككە كەلتۈرەلمىگەن سەمەت:

- ئەمسە مەن قايتاي، خالتامنى بېرىۋېتىڭ، - دېدى. ئۇ ئىچىدە «سەن جىندىغا بەرگەن سوغام ھارام» دەپ قايتۇرۇۋېلىشقا كىرىشتى.

- ئانداق بولسا، ئون مىنۇت موشۇ يەردە ئولتۇرۇپ تۇرسىلا،

- دەپ ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىپ ئۈچ مېتر شىپوك دۇخاۋا بىر قولىدا باللارنىڭ كېيىم - كېچىكىنى ئالدىدە ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. ماجانگۈل ئايلىخانىنىڭ دەرۋازىسىنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ، ئايلىخانىنىڭ بولىشچە كۈلۈۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ھەيران قالدى. خىيالىغا ھەر خىل خىيال كەلدى. بۇ كۈلكە پەقەت توختىمىغاندىن كېيىن «نېمە بولسىمۇ كىرەي» دەپ قوراغا قەدەم تاشلىدى. ماجانىنىڭ كىرگىنىنى كۆرگەن ئايلىخان ئۇنىڭدىن بەتەر قاتتىق كۈلۈپ كەلگەن پېتى ماجانىنى قۇچاغلاپ تېخىمۇ كۈلۈشكە باشلىدى.

ماجان ئويىدا «بۇ ئاينىپ قالغان ئوخشايدۇ» دەپ ئويلىدى. لېكىن قىلغان مۇئامىلىسىنىڭ ناھايىتى ئورۇنلۇق ئىكەنلىكىنى بايقاپ ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ تەڭ كۈلۈشكە باشلىدى.

- ھا، ھا، ھا،ھا ۋاي توۋا، ۋاي توۋا...

ھەر ئىككىسىنىڭ بىر - بىرىگە تەگكەش خور قىلىپ كۈلگىنىگە قارىغاندا بۇلار بىر - بىرىنى چۈشەنگەن ئوخشايدۇ ئەتىمالىم.

* * *

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ماقاللار

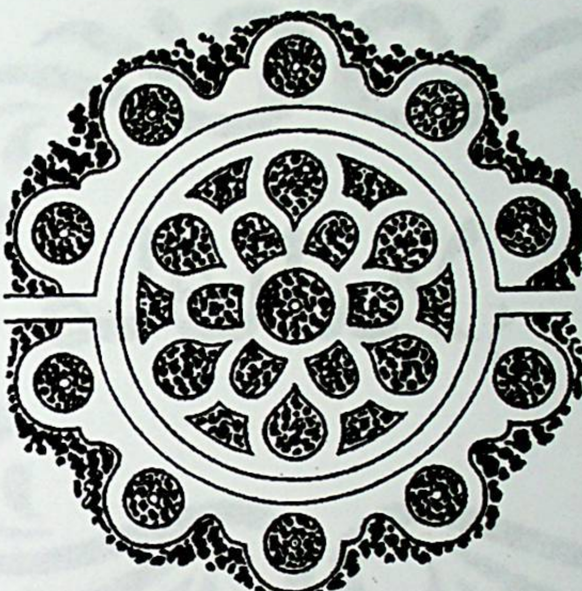

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

«مىللەتچىلىك» دېگەن نېمە؟

ئەزىز ۋەتەنداشلىرىم! بۇ ماقالەمگە مۇنداق ماۋزۇ قويۇشتىكى مەخسىدىم باشقىلارغا دەرس بېرىش ياكى ئۈگۈتۈش نىيىتىدە ئەمەس، بەلكى سىزلەر بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، مۇلاھىزە قىلىپ، ئورتاق بىر چۈشەنچىگە كېلىش ئۈچۈندۇر. چۈنكى مېنىڭچە ھازىرقى دەۋردىكى مىللىتىمىزنىڭ يۈزلىنىش ئەھۋالى كېلەچەكتە يەنە بىر ئەسىرگە قالماي، مىللىتىمىزنىڭ مىللەت سۈپىتىدە يوقىلىپ كېتىش خەۋپى بىزنى قورشاپ ئالغاندەك ھېس قىلماقتىمەن. شۇڭا «مىللەتچىلىك» چۈشەنچىسى ھەققىدىكى مۇلاھىزىلىرىمنى ئورتىغا قويۇشنى زۆرۈر دەپ ھېساپلىدىم. بۇ ھەقتە ھەر قايسىڭلارنىڭ كام يەرلىرىنى تولتۇرۇپ، خاتالىرىغا تۈزىتىش بېرىپ، ئۆز كۆز قاراشلىرىڭىزنى ئورتىغا قويۇشىڭىزلارنى ئىلتىماس قىلىمەن. گېزىتىمىزنىڭ ئىمكانىيىتىنى ھېساپقا ئېلىپ ماقالىنى تەپسىلى كەڭ چۈشەندۈرۈش ئىمكانىيىتى بولمىغانلىقتىن قىسقا سوئال - جاۋاپ تېرىقىسىدا يېزىشنى قارار قىلدىم.

«مىللەتچىلىك» بىزگە نىسبەتەن ئېيتقاندا ئۆز مىللىتىنى چىن قەلبىدىن سۆيۈش دېمەكتۇر. مىللەتلەر ئاساسەن ئىككى تۈپكە بۆلۈنىدۇ: بىرى - ئەزگۈچى مىللەتلەر يەنە بىرى ئېزىلگۈچى مىللەتلەردۇر.

بىز بۇ مەسىلىنى چۈشەندۈرۈشتىن ئاۋۋال «مىللەت» دېگەن ئۆزى نېمە؟ - دېگەن سوئالغا قاراپ كۆرەيلى. مىللەت دەپ - مۇستەقىل تىل، يېزىقى بار، ئۇزۇن يىللىق تارىخقا، مەدەنىيەتكە ۋە ئەنئەنە ئۆرپى - ئادەتلەرگە ئىگە بىر جايدا توپلىشىپ ياشاۋاتقان زېمىنى بار خەلقنى ئاتايدۇ. دېمەك «مىللەت» دېگەن ئۆز ئەۋلادى، ئۆز قېرىنداش قانداشلىرى دېمەكلىكتۇر. «ئەزگۈچى» مىللەت دېگىنىمىز چوڭ مىللەت باشقا مىللەتلەرنىڭ يېرىنى بېسىۋېلىپ

ئېرىدىغانلاردۇر. ئەزگۈچى مىللەت ئۇيغۇر خەلقى ئۈچۈن ئېيتقاندا خىتاي، چوڭ مىللەتچىلەردۇر. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ قوراللىق كۈچلىرىنى ئىشقا سېلىپ 1949 - يىلى بېسىپ كىرىپ، شۇندىن بۇيان ۋەتىنىمىزگە ھەر خىل باھانىلار بىلەن نەچچە ئون مىللىئونلىغان خىتايلارنى كۆچۈرۈپ كېلىپ ئورۇنلاشتۇرىۋالدى. ۋەتىنىمىزدە خىتاي تىلىنى - ھۆكۈمران تىل دەپ مەجبۇر تېڭىشقا كىرىشتى. ئۇلار بىزنىڭ شەھەر - يېزىلىرىمىز ۋە تېرىلغۇ يەرلىرىمىز تۇرماق تاغ - يايلاقلىرىمىزغىچە ئىگەللەپ ئالدى. مەدەنىيىتىمىزنى خىتاي مەدەنىيىتى بىلەن مەجبۇرى ئارىلاشتۇرىۋەتتى. بىزنىڭ نەچچە مىڭ يىللىق تارىخىمىزنى يوققا چىقىرىپ، خىتاي تارىخىنى مەجبۇرى ئۇقۇتۇشنى يولغا قويدى. سىياسىي، مەمۇرى، ئىختىسادىي ھاكىمىيەتنىڭ ھەممىسىنى خىتايلار كونترول قىلىپ، مەجبۇرى خىتايلاشتۇرۇش سىياستىنى جىددىي ئېلىپ بارماقتا. خىتايلارنىڭ چوڭ مىللەتچىلىك زوراۋانلىغى تۈپەيلى نەچچە يۈز مىڭلىغان ئۇيغۇرلار دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىغا قېچىپ بېرىپ مۇساپىرلىق ھايات كەچۈرمەكتە.

بىز ياشاۋاتقان قىرغىزستاندا ئەھۋال قانداق؟

بىزدە كۆپچىلىك ياشلىرىمىز ئۆز تىلىدا سۆزلىششنى ئۇنتۇپ قالدى. ئۇلار ئۆز ئارا بىر بىرى بىلەنلا ئەمەس بالىلىرى ۋە ئاتا - ئانىلىرى بىلەنمۇ رۇسچە سۆزلەشمەكتە. ئاز ساندىكى بىر قىسىم قىز - ئوغۇللىرىمىز (ئاتا - ئانىسىنىڭ تەربىيەسىگە كىرمىگەن) يېۋروپىلىقلارنىڭ ياخشى تەرەپلىرىنى ئەمەس، ئەكسىچە يامان تەرەپلىرىنى ناھايىتى تېز ئۆزلىرىگە قوبۇل قىلماقتا.

قىرغىزلار بىزگە مىللەتچىلىك قىلىۋاتامدۇ؟

بىر ئېغىز سۆز بىلەن ئېيتقاندا - ياق. ئۇلار بىزگە ئىمكان - قەدەر مىللىي يۈكسىلىشىمىز ئۈچۈن ياردەملەشمەكتە. بىزنى تىلى بىر، دىنى بىر قېرىنداشلىرىمىز دەپ ھېساپلايدۇ. ئەپسۇسكى، بىز

ئۆزلىكىمىزدىن مىللىي يوقۇلۇشقا يۈزلىنىۋاتىمىز. قىرغىزلار يەتمىش يىلدا يوقۇلۇپ كېتىشكە يۈزلەنگەن تىلى، مەدەنىيىتى، دىنى ۋە ئۆرپ - ئادەتلىرىنى ناھايىتى تېز تىكلەۋالدى. مانا بۇ ھەقىقى مىللەتچىلىك ياكى چىن مەنىسىدە مىللەتپەرۋەرلىكتۇر. بەزىلەر بىزنىڭ دۆلىتىمىز بولمىغانلىقتىن شۇنداق بولىۋاتىدۇ، دېيىشى مۇمكىن. كەسكىن ئېيتىش كېرەككى زادىلا ئۇنداق ئەمەس. قىرغىزىستاندا ئۇيغۇر مەكتەپلىرىنى ئېچىشىمىزغا، ئۆز تىلىمىزدا گېزىت - ژۇرنال چىقىرىشىمىزغا، رادىئو ئاڭلىتىش، تېلېكۆرسىتىشلەرگە شارائىت تۇغدىرىۋاتىدۇ. لېكىن، بىزدىكى خىتاي چوڭ مىللەتچىلىكى پەيدا قىلغان مىللىي روھسىزلىق، مىللىي غورۇرىمىزنىڭ يوقىلىۋاتقانلىغى بىزنى ھەممە نەرسىگە بىپەرۋا قارايدىغان، ھېچ نەرسىگە قىزىقمايدىغان، قۇللۇقتا قايىل بولۇپ، ھەممىنى ئاللاھنىڭ تەغدىرىگە يۈلەپ قويۇشتەك لەخۋا مىجەزگە كەلتۈرۈپ قويدى. بىزدە پەقەت ناخشا ئېيتىپ، ئۇسسۇل ئويناپ ئۆز كۆڭلىنى خۇشلايدىغان، قوشاق قېتىپ ژىغلايدىغان ئادىتىمىزلا ساقلىنىپ قالدى، خالاس. ئۆرپ - ئادەتلىرىمىزمۇ ئۆزگۈرۈشكە باشلىدى. چەت ئەللەرگە كەتكەن قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ئۇزاققا بارماي مىللەت سۈپىتىدە يوقىلىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەيدۇ كىشى.

ئەندى ئەسلى مەقسەتكە كەلسەك، خىتايلارنىڭ ئۆزى ئىختىيارى بىلەن بىزنىڭ مۇستەقىللىغىمىزنى قايتۇرۇپ بەرمەيدىغانلىغى ئايان. بۇنىڭ ئۈچۈن نېمە قىلىشىمىز كېرەك؟ بىز مىللىي مەنپىيەتىمىز ئۈچۈن چىن يۈرەكتىن كۆيىنىدىغان «مىللەتچىلەردىن» بولىشىمىز كېرەك. يېۋرېيلارنىڭ ئىككى مىڭ يىللىق سەرسەنلىقتىن قۇتۇلۇپ مۇستەقىل دۆلەت قۇرۇش تەجرىبىسى بىزنىڭ شۇنداق قىلىشىمىزنىڭ زۆرۈرلىگىنى چۈشەندۈرىدۇ. جانابى ئاللاھ مۆمىن بەندىسىنى خارلىقتا قويغان ئەمەس. بىز ئاللاھنىڭ بارلىقىغا چىن

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئىشىنىدىغان بولساق، ئۆزىمىزنىڭ چوقۇم ئازات بولىشىمىزغا قەتئى ئىشىنىشىمىز كېرەك. دۇنيادا بىر ئاللاھتىن باشقا ھېچ ئەبەدىي نەرسە يوق. ھەممە نەرسە پەيدا بولۇپ ئاخىر يوقايدۇ. ۋاقتى كەلسە ئۇنى توختىتىۋېلىش ھېچكىمنىڭ قولىدىن كەلمەيدۇ. خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ زوراۋانلىقىمۇ چوقۇم يوقىلىدۇ.

بەزى مۇناپىقلار خىتاي كوممۇنىست دىكتاتۇرىسىنى يوقالماس قۇدرەت ھېساپلاپ ئۆزىنىڭ شەخسى مەنپەئەتىنى دەپ ئۇلارغا غالچىلىق قىلماقتا. ئۇلار ئۆز ئەۋلاتلىرىنىڭ ئالدىدا قارا داغ بولۇپلا قالماستىن مىللىتىمىزنىڭ ئالدىدا شەرمەندە بولىدى.

بىز پەقەت مىللىي مەنپەئەتكە پايدىلىق ئىشلارنى قىلىشىمىز، مىللىتىمىزنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرىشىغا زىيانلىق ئىشلاردىن ساقلىنىشىمىز كېرەك. مۇستەقىللىق داۋايىمىزنى ئەۋلاتتىن ئەۋلاتقا مىراس قالدۇرۇش بىزنىڭ ئاللاھ ئالدىدىكى بۇرچىمىزدۇر. بۇنىڭ ئالدىنقى شەرتى پەرزەنتلىرىمىزگە ئۆز تىلىمىزنى ھارماي ئۆگىتىشىمىز، يېزىغىمىزنىمۇ ئۆگىتىشىمىز كېرەك. ئۆز تىل - يېزىغىنى بىلمەيدىغان ئادەمدە مىللىي ھېسسىيات، مىللىي غورۇرىنىڭ بولىشى مۇمكىن ئەمەس. مىللىي تىل - يېزىقنى بىلسىلا ئاندىن ئۇلار مەن كىم دېگەن چۈشەنچىگە جاۋاپ تاپىدۇ. ھازىردا توشقان ئالدىغان خىتايلار ئۈچۈن ئۇزاق بىر مۇددەت تېچ شارائىت كېرەك. چۈنكى ئۇلار بىزنى مىللەت سۈپىتىدە يوق قىلىۋېتىشنىڭ ھەممە شەرت - شارائىتلىرىنى ھازىرلاۋاتىدۇ. شۇڭا بىز «ھۆكۈم قىلىنغان ئۆلۈم جازاسى» نىڭ قاچان ئىجرا قىلىنىشىنى كۈتۈپ تۇرماي پۈتۈن جاھاندىكى ئۇيغۇرلار بىرلىشىپ مىللىتىمىزنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن تىرىشىشىمىز كېرەك. بىز چوقۇم قوراللىق كۆرەش قىلىش تەرەپدارى دېمەيمىز. بىز تۇرماق خېلى چوڭ دۆلەتلەرنىڭمۇ خىتايدىن ئېھتىيات قىلىۋاتقانلىقى سىر ئەمەس. لېكىن بىز ھازىرقى دۇنيا شارائىتىدا ئۇمۇملىشىۋاتقان ئىنسان

www.uyghurkitap.com

ھەقلىرى كۆرۈشىدىن پايدىلىنىپ مىللەتنى ساقلاشقا ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇشقا ياشلىرىمىزنى زامانغا ماس ئىلمىي تېخنىكا پەن خادىملىرىدىن قىلىپ يېتىشتۈرىشىمىز مۇمكىنغۇ. ئەمەلىيەتتە بىزنىڭ قىلىۋاتقانلىرىمىز باللىرىمىزنى ئاشپەزلىك، ناۋايلىق ئېشىپ كەتسە «دوردوي»، «مەدىنە» بازارلىرىدا سودا قىلىشقا ئۈندەۋاتىمىز. ئەلۋەتتە، پۇل بولمىسا تىرىكچىلىك بولمايدۇ. لېكىن پۇل تاپقان قېرىنداشلىرىمىزنىڭ پۇلنى چوڭ توي - تۆكۈن ، داقى - قۇمباق، چوڭ نەزىر -چىراقلارغىلا ئىشلىتىۋەرمەي ئالىي مەكتەپكە ئوقۇشقا كىرەلمەيۋاتقان، چەت ئەلگە بېرىپ ئوقۇشنى خالايدىغان تالانتلىق، قابىلىيەتلىك ياشلىرىمىزغا سەرىپ قىلساق نۇر ئۈستىگە نۇر بولاتتى.

بىز ھەركىمنىڭ ئالدى بىلەن ئۆز مىللىتىنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن ياردەم قىلىش ئىدىيەسىنى تىكلىشىمىز كېرەك ئىدى. بەزى قول ئىلكىدە بار كىشىلەر مەسچىت سېلىش، دىن ئوقۇتۇش، خەيرىخاھلىق قىلىش ئىشلىرىنى ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ. بۇ ناھايىتى توغرا بىزنىڭ مىللەت بولۇپ تۇرىشىمىزنى ئۇلۇق ئىسلام دىنىمىزنىڭ شاراپىتىدىن ئايرىپ قارىغىلى بولمايدۇ. لېكىن بىزنىڭ مىللىي مەۋجۇتلىغىمىز ئۈچۈن ئۇيغۇر مەكتەپلىرىنى، سىنىپلىرىنى ئېچىپ ئۇنى ئىقتىسادىي جەھەتتىن تەمىنلەش قاتارلىق موھىم ئىشنى نەزەردىن چەتتە قالدۇرۇشقا بولمايدۇ. سىز موشۇ ئىشلارنى قىلالىسىڭىز ئاتا- بوۋىلارنىڭ روھىنى خوش قىلىپ، ئەۋلاتلىرىڭىزنى يۆلىگەن بولىسىز.

بىز مىللىتىمىزدىن ئالىملار بىلەن ئىلمىي خادىملار چىقسا خوشال بولىشىمىز كېرەك. مىللەت شەنىگە داغ كەلتۈرىدىغان پەسكەشلىكلەردىن نەپرەتلىنىشىمىز كېرەك ئەڭ يامان ئادەتلەردىن بولغان شۆھرەتپەرەسلىك، ئۆزىنى كۆرسىتىۋېلىش، توغرا سۆز قىلسا، زىتمانلىق قىلىش، شەخسى ئۆچمەنلىكنى دەپ مىللىي

مەنپەئەتنى سېتىۋېتىشكە ئوخشاش ناچار ئىللەتلەرنى يوقىتىشىمىز كېرەك. ھازىرقى مىللىتىمىزنىڭ مۇرەككەپ ئۆتكۈنچى دەۋرىدە يېتىم بالىدەك مىللىي سۆركۈلۈشكە دۇچ كېلىۋاتقان ۋاقىتتا كىم بولسا شۇ بولسۇن، ئۇيغۇر باي بولسۇن، ئۇيغۇر ئۆسۈپ چىقسۇن دېيىشىمىز لازىم. بىز مىللەتنى سۆيىدىغان، كۆيىنىدىغان، پەن - تېخنىكا بىلىملىرىنى ئالغان ئەۋلاتنىڭ يېتىشىشىگە ھەرىكەت قىلىشىمىز لازىم.

ئەزىز قېرىنداشلار! بىزنىڭ مىللەتچىلىكىمىز ئۆز مىللىتىمىزنى ساقلاش ئۈچۈن مىللىتىنى سۆيۈش زۆرۈرىيىتىدىن كېلىپ چىققان. ئۇ ھەرگىزمۇ باشقا مىللەتلەرنى چەتكە قېقىش ئىدىيەسى ئەمەس. ئەكسىچە قېرىنداش مىللەتلەر بىلەن ئىتتىپاقلىشىپ، ئۇلارنىڭ ياردىمى بىلەن مەۋجۇتلىقىمىزنى ساقلاش ئۈچۈندۇر. شۇڭا بىزنىڭ مەسچىتتىكى ئىمام ئاخۇنلىرىمىز ژۇقۇرىدا ئېيتىلغانلارنى مەسچىت جامائىتى ئالدىدا ياكى گېزىت ئارقىلىق ئۆز پىكىر مۇلاھىزىلىرىنى ئورتىغا قويۇشنى ئىلتىماس قىلىمەن. ھەر قانداق نەرسە نىسبىي بولىدۇ. مېنىڭ بۇ يازغانلىرىمنىڭ ھەممىسىنى توغرا دەپ ئېيتالمايمەن. خاتالىق، كامچىلىقلىرى بولىشى مۇمكىن، شۇڭا قەلەمداش زىيالىلار ۋە دىنىي ساھادىكى دوستلارنىڭ تولۇقلاشلىرىنى ئۆتىنىمەن. جانابى ئاللاھ ھەممىمىزنى مىللىي غورۇرىمىز ۋە ئەقىل - پاراسىتىمىزدىن ئايرىمىسۇن.

ئۇيغۇر كىتابلار بېكىتى
www.uyghurkitap.com

بىز نەگە كېتىپ بارىمىز؟

سەپەرگە چىققان كىشىنىڭ يېتىپ بېرىشىنى كۆزلىگەن بىر مەنزىلى، قىلىۋاتقان ھەر بىر ئىش ھەرىكەتنىڭ يەتمەكچى بولغان بىر مەقسەت- نىشانى بولىدۇ. شۇڭا مەن بىشكېكتىكى ئۇيغۇر جامائەتچىلىكى ئىچىدە بولىۋاتقان ھازىرقى مەۋجۇت ئەھۋالغا قاراپ بىزنىڭ قايسى مەنزىلگە يۈزلىنىپ كېتىۋاتقانلىقىمىز ھەققىدە ئوقۇرمەنلەر بىلەن مەسلىھەتلىشىپ بىر قارارغا كېلىشنى نىيەت قىلىپ مەزكۇر ماقالىنى يېزىشنى لايىق تاپتىم.

بىز ئاللاھ قىل دېگەن ئىشنى قىلىشىمىز لازىم ئېدى . لېكىن بىز قاياققا كېتىۋاتىمىز؟ قېنى كېلىڭلار ئالدى بىلەن ھازىرقى بىشكېك شەھرىمىزدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ قىلىۋاتقان نەزىر- چىراقلىرىنى قاراپ كۆرەيلە: چوڭ - چوڭ كافېلاردا يۈزلىگەن ئادەم چاقىرىپ. 40- 50 كىلو گۈرۈچ دەملەپ، 1- 2 قوي ياكى بىرەر توپاق سويۇپ، 800- 1000 دىن ئارتۇق نان، 50- 60 كىلو مېۋە - چېۋە، 20- 30 كىلو قەنت ۋە باشقا تاماق - تۈرۈملار (بەزىلەر قېزا - قارتىلار بىلەن)، كافېنىڭ خىزمەت ھەققى ئۇچۈن ھەر بىر كىشى ئۇچۈن 40- 50 سومدىن پۇل تۆلەپ نەزىر - چىراق ئۆتكۈزىۋاتىمىز ۋە بۇنى «خەتمە قۇرئان»دەپ ئاتاۋاتىمىز. شۇ كۈنى ئاياللارغا كافېدا پولودىن باشقا سۇيۇق ئاش ياكى ئەتكەن چاي بېرىلىدۇ. دەستۇرخانغا قويۇلغان مەزىلەرنى ھەر ئىككى ئايال بىر پودنوستىن بۆلۈشۈپ ئېلىپ كېتىدۇ . مۇنداق نەزىرلەر بارغانسېرى كۆپىيىپ بەس- بەس بىلەن كېڭىيىپ كېتىۋاتىدۇ. قول ئىلكىدە يوقلارمۇ «ئىشەك ئىشەكتىن قالسا قۇلىقىنى كەس» دەپ باشقىلارنىڭ ئالدىدا «ۋاي، چاغلىق ئادەمكەن. تۈزۈگەرەك نەزىر - چىراقمۇ قىلالمىدى» دېمىسۇن دەپ نومۇس كۈچىدىن كۈچىنىپ بىرەۋلەردىن قەرز ئېلىپ بولسىمۇ، نەزىرنى كافېلاردا ئۆتكۈزۈشكە مەجبۇر بۇلىۋاتىدۇ. قول ئىلكىدە بارلار « قولۇڭدىن كەلسە چىكەڭگە گۈل قىس » دېگەندەك ئۇستەللەرنى چىرايلىق ياساپ داغدۇغىلۇق ئۆتكۈزىۋاتىدۇ. قېنى ئەزىز ۋەتەنداشلار ئويلىشىپ كۆرەيلىچۇ؟ ئاللاھنىڭ قۇرئانى كەرىمدە، پەيغەمبىرىمىز

ھەدىسلىرىنىڭ بىرەرىسىدە شۇنداق نەزىر - چىراق قىلىڭلار دېگەن جايى بارمىكىن؟ ئاللاھ تائالا سەدىقىنى ئاجىز - كېسەل مەجرۇھلارغا، كەمبەغەللەرگە يوشۇرۇن ھالدا بېرىڭلار، ئوڭ قولۇڭلاردا بەرگىنىڭلارنى سول قولۇڭلار كۆرمىسۇن دېگەن. شۇنى ئېيتىش لازىمكى ئەگەر بىز ئاللاھنىڭ كالامىغا راست ئىشىنىدىغا بولساق، ھەر بىر ئادەم ئاللاھ ئالدىغا بارغاندا ئۆزىنىڭ موشۇ دۇنيادا قىلغان ئەمەلىيىتى بويىچە سوراققا تارتىلىدۇ. شۇنداق ئېكەن، بىزنىڭ قىلغان دۇئايىمىز بىلەن ۋاپات بولغان كىشىنىڭ گۇناھلىرىنى ئاللاھ كەچۈرىۋېتەمدۇ، يوقمۇ ئاللاھ بىلىدۇ. چۈنكى ھەر بىر ئىنسان ئۇ دۇنيادا ھېساپ بېرىشى كېرەك. ئەندى ھېلىقى نەزىر ئۆتكۈزۈلگەن كافېغا كەلسەك ئېشىپ قالغان ئاش تاماقلار ژۇندا قاچىسىغا تۆكۈلىدۇ. ئۇنى ئالغانلار ئاپىرىپ چوشقىغا بېرىدۇ. نۇرغۇن قەنت - كەمپۈت، مېۋە - چېۋىلەر بۇزۇلۇپ تاشلىنىپ كېتىدۇ. مانا شۇنداق چوڭ ئىسراپچىلىق يۈز بېرىدۇ. بۇ ھاشەمەتلەر ئۈچۈن ساھىپخان ئاز بولغاندا 30 - 40 مىڭ بەزىلەر 50 - 60 مىڭ سوم، راسخود قىلىدۇ. ئاللاھ تائالا ئىسراپچىلىقنى چوڭ گۇناھ دېگەن ئېدى. ئەپسۇسكى بىز كافېلاردا نەزىر قىلىپ ساۋاپ تاپمىدۇق، ئەكسىچە ئاللاھ ئالدىدا گۇناھكار بولۇپ قالدۇق.

ئەزىز ۋەتەنداشلار! مەن زادىلا نەزىر - چىراق قىلماسلىق كېرەك، دېمەكچى ئەمەسمەن. مۇسىبەتلىك بولغان ھەر بىر ئائىلىنىڭ ۋاپات بولغان ئاتا - ئانىسى، ئۇرۇق - تۇققان، قوۋمى - قېرىنداشلىرىنى ئەسلەپ، ئۇلارنىڭ روھىغا ئاتاپ خەتمە قۇرئان قىلغۇسى كېلىدۇ. بۇ بىز ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەۋلاتتىن - ئەۋلاتقا ئادەت بولۇپ كېلىۋاتقان مىللىي ئۆرپى - ئادېتىمىزدۇر. بۇنى قىلمىساق كۆڭلىمىز يېرىم بولىدۇ. بۇ ئىشنى ئۆز ئارا ئۇرۇق - تۇققان، خولۇم - خوشنا، مەھەللە ئىچى بىلەن ئۆز ئەھۋالىغا قاراپ ئۆتكۈزسەك ئىختىسادچانلىق ۋە مەنىلىك بولغان بولار ئېدى. ئەندى پەيشەمبىلىككە كەلسەك پەقەت ئۇرۇق - تۇققانلىرى بىلەنلا ئۆتكۈزۈش ئەزەلدىن كېلىۋاتقان قائىدە بولۇپ، ئۇنى كېڭەيتىۋېتىش ئۆز قائىدىمىزغا ماس كەلمەيدىغان نەزىر ئۆتكۈزۈشكە كەتكەن

مەبلەغلەرنى تۆۋەندىكى جايلارغا ئىشلەتسەك جەنابى ئاللاھ رازى بولىدىغان ئورۇنغا ئىشلەتكەن بولار ئىدۇق. مانا ھازىر قىشتا نۇرغۇن كەمبەغەل، كېسەل - مەجرۇھ ئائىلىلەر ئوتۇن - كۆمۈردىن قىينالماقتا. ئۇلارغا ياردەم قىلساق زور ساۋاپ بولاتتى. شۇنداقلا ھەممىمىز رابىيە خانىم قادىرنىڭ يېقىندا سۆزلىگەن مۇراجىئىتىنى ئاڭلىدۇق. بىز ئەنە شۇلارغا بەرسەك مىللىئونلىغان مەزلۇم ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ۋەتەن داۋاسى ئۈچۈن تىنىچ يول بىلەن قىلىنىۋاتقان سىياسىي كۆرەش يولىغا ھەسسە قوشقان، خەلقىمىزنىڭ مىللىي مۇستەقىللىق كۆرىشىنى قوللىغان بولار ئىدۇق.

ئەزىز ۋەتەنداشلار! شۇنداقلا يەنە ئۆز ئىختىيارى بىلەن يوقۇلۇپ كېتىشكە يۈزلىنىۋاتقان بىپەرۋالىق قىلمىشلىرىمىزنى ھەر قايسىلىرىنىڭ سەمىگە سېلىپ ئۆتۈشنى زۆرۈر دەپ ھېساپلىدىم. ھازىر شەھىرىمىزدىكى ئۇيغۇر ياشلىرىنىڭ بېسىم كۆپچىلىگى ئۇيغۇرچە ئوقۇيالمايدۇ، يازالمايدۇ. ئۇنى بەزىلەر ئۆز ھاكىمىيىتىمىزنىڭ يوقلىغىدىن، ئۆز ئانا تىلىمىزدا ئوقۇتولىدىغان مەكتەپلەرنىڭ بولمىغانىغىدىن دەپ چۈشەندۈرىدۇ. يەنە ئۇنىڭدىنمۇ ئېغىر بىر ئەھۋال شۇكى كۆپلىگەن ئۇيغۇر ياشلىرى ئۇيغۇر تىلىدا سۆزلەشنى بىلمەيدۇ. بەزى بىلىدىغانلىرى ئۇيغۇر تىلىدا سۆزلەشنى خالىمايدۇ (نومۇس قىلىدىغان بولسا كېرەك). بەزى ئاتا - ئانىلار بالىلىرىنى تىلى چىققىشقا باشلىغاندىن تارتىپ رۇس تىلىدا سۆزلىششكە ئۆگىتىدۇ. ئەڭ قىزىغى يېشى خېلى چوڭ ئۆزى ۋەتەندىن چىققان قېرىنداشلىرىمىز مازلىشىپ ھەر بىر سۆزىگە رۇسچە ئارىلاشتۇرۇپ سۆزلەشنى (ئۇزلىرى رۇس تىلىنى ياخشى بىلمىسىمۇ) ياخشى كۆرىدۇ. بالىلىرى ۋە نەۋرىلىرىگە رۇسچە سۆزلەپ كېتىدۇ.

ئەزىز ۋەتەنداشلار! بىز قاياققا كېتىپ بارىمىز؟ ئۆز ئىختىيارىڭىز بىلەن مىللەت سۈپىتىدە يوقۇلۇپ كېتىشكە، ئەۋلاتلىرىمىزنىڭ بىزدىن كۈتكەن ئۈمۈتلىرىگە ساتقۇنلۇق قىلىش يولىغا قاراپ يۈزلىنىۋاتقانلىغىمىز موشۇ ئەمەسمۇ؟ ئۆز تىل يېزىغىنى بىلمىسە ئۇنى قانداق ئۇيغۇر دېيىشكە بولىدۇ؟ مەن - ئۇيغۇر دېگەن

تەغدىردىمۇ ئۆز مىللىتىنىڭ تارىخىنى، ئەۋلادىنىڭ كىملىكىنى بىلمىسە، ئۇنىڭ قەلبىدە مىللىي غۇرۇر نەدىن بولسۇن؟ مەن بۇ يەردە خىتايلارنىڭ ئۇيغۇرلارنى مىللەت سۈپىتىدە ژوتىۋېتىش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىۋاتقان ئاسسىمىلەتسىيە قىلىش سىياسىتى ئۈستىدە توختالمايمەن. ئەپسۇس، مىڭ ئەپسۇسكى بىز قىرغىزستاندەك بىر ئەركىن، دېموكراتىيە يولىغا ماڭغان دۆلەتنىڭ تەڭ هوقۇقلۇق پۇخراسى سۈپىتىدە ياشاپ تۇرۇپمۇ ئۆزلىكىمىزدىن رۇسلىشىپ يوقاپ كېتىشكە يۈزلىنىۋاتقانلىغىمىز هەر قانداق ۋىژدانلىق كىشىلەرنى ئەجەپلەندۈرىدۇ. شۇڭا بىز نەزىر - چىراقنى قىسقارتىپ ئاشقان پۇللىرىمىزنى جەملەپ بىر مەكتەپ سېلىپ، كۇرسى ئېچىپ، ئۇيغۇر تىلى -يېزىغىنى هەقسىز ئوقۇتۇشنى يولغا قويالىساق قانچىلىك ساۋاپلىق ئىش قىلغان بولار ئېدۇق. بۇ قىلغىلى بولمايدىغان ئىش ئەمەسقۇ. مەسلەن مۇستافا مەسچىتكە قاراشلىق كەڭ بوش يەر تۇرۇپتۇ.

ئۇندىن باشقا بىزنىڭ بار - يوقى بىردىن بىر ئۇيغۇرچە گېزىتىمىزنىڭ يېرىمىدىن كۆپ قىسمى رۇسچە ۋە كىرىل هەرىپىدە چىقىشقا باشلىدى. چۈنكى بېسىم كۆپچىلىك مۇشتەرىلەرنىڭ ئەرەب ئېلىپبەسى ئاساسىدىكى ئۇيغۇر يېزىغىنى ئوقۇيالمىغانلىغىدىن شۇنداق قىلىشقا مەجبۇر بولدى.بۇ هازىرقى رېئال ئەهۋالدىن قارىغاندا توغرا. لېكىن بىز ئاخىرقى هېساپتا بۇرۇنقى كوممۇنىستلارنىڭ ئىنتېرناتسىئونالىزم تۈپەيلى پەيدا بولغان، ئاخىر مىللەتلەرنى بۆلۈپ ئىدارە قىلىپ، پارچىلاپ ژوتىۋېتىش تاكتىكىسىنىڭ تەسىرىگە بېرىلىپ ئۆز خەلقىمىزنى ئىككىگە بۆلۈپ بىرىنى بىرى چۈشىنەلمەيدىغان، پارچىلىنىپ يوقۇلۇپ كېتىش گىرداۋىغا تېزرەك يېتىپ بېرىشنى رىغبەتلەندۈرۈش رولىنى ئويناۋاتقىنىمىز يوقمۇ نېمە؟ ئەگەر بىز ئانا ۋەتىنىمىزدە ياشاۋاتقان 20 مىللىئوندىن ئارتۇق قېرىنداشلىرىمىز قوللىنىۋاتقان يېزىغىمىزدىن ئاجراپ قالساق كېلەچەك ئەۋلاتلىرىمىزنىڭ كىم بولۇپ قېلىشنى ئويلاۋاتامدۇق، يوقمۇ؟ بىز يەنە نەگە كېتىپ بارىمىز؟ هازىر بىزلا ئەمەس ، قازاقستاندىكى زىيالىلىرىمىزمۇ بۇ

www.uyghurkitap.com

مەسىلە ئۈستىدە باش قاتۇرۇشقا باشلىدى. بىز بولساق ھېچ ئويلىنىپ كۆرمەستىنلا بۇ ئىشنى يولغا قويدۇق. بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىش چارىسى ھازىرچە ژۇقۇرىدا ئېيتىلغاندەك بىرەر مەكتەپ پەيدا بولۇپ ئۇمۇمىييۈزلۈك تىل-يېزىقنى ئۆگىنىشنى يولغا قويغانغا قەدەر گېزىتىمىزدىن ئۇيغۇر يېزىغىنى ئۆگىتىدىغان بىر سەھىپە ئېچىش تەلەپكە مۇۋاپىق بولغان بولار ئېدى. چۈنكى ئۆزلىگىدىن ئۇيغۇرچە ئۆگىنىشنى ئارزۇ قىلىدىغان ياشلار ئاز ئەمەس. شۇنداق قىلساق بىر، ئىككى يىلغا قالماي ئۇيغۇرچە ئوقالايدىغان مۇشتىرىلارنى كۆپەيتىۋالغان بولار ئېدۇق.

ئەزىز ۋەتەنداشلار! ئەگەر مېنىڭ ژۇقۇرىدىكى پىكىر تەكلىپلىرىم ھەر قايسىڭلارنىڭ بېساتىغا توغرا كەلسە ھەر بىر مەسچىت ئىماملىرى ، يىگىتباشلىرى ۋە مەھەللە باشلىقلىرىنىڭ مەزكۇر ماقالىنى ئوقۇپ چۈشەندۈرۈپ خەلقىمىزنىڭ ئىنكاسلىرىنى ئېلىپ گېزىتىمىزگە مەلۇم قىلىشلىرىنى ئۈمۈت قىلار ئېدىم. ئۇلۇق ئاللاھ ھەممىمىزنى ھەق يولدىن ئاداشتۇرمىسۇن، خەلقىمىزگە تىنچلىق، خاتىرجەملىك ئاتا قىلسۇن.

ئۇنىڭ يىلتىزى نەدە؟

كوممۇنىستلار ئەزەلدىنلا ئىدىيەۋى كۆرەشكە، يەنى ئىدىيەسىنى ئۆزگەرتىش، ئۆز ئىدىيەسىنى باشقىلارغا سىڭدۇرۇشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىپ كەلدى. شۇڭلاشقا ئۇلار ھەر قانداق بىر جازالاش ھەرىكىتىنى باشلاشتىن ئىلگىرى ئىدىيەسىنى تەكشۇرۇشنى ئاساس قىلىپ ئېلىپ باردى. ئۇلار دائىم ئىدىيەۋى كۆرەشنى قۇراللىق كۆرەشتىنمۇ مۇھىم ئورۇنغا قويدى.

مانا بۇ ئۇلارنىڭ «تىنچ يول بىلەن»،«بىر پاي ئوق چىقارماي» شەھەر ئېلىش تاكتىكىسى ئىدى. ھازىر بىشكەكتە خىتاي تەرەپتىن ئورنىتىلغان تېلېۋىشكىلار ۋە رادىئو ئۆزېللار ئارقىلىق «بۇگۈنكى جۇڭگوغا بىر نەزەر»، «ھازىرقى جۇڭگونىڭ تەرەققىياتى»، «جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ ئىتتىپاقى» ۋە ھاكازى دېگەنگە ئوخشاش تېمىلاردا خىتايدا مەخسۇس ئورتا ئازىيە ئۈچۈن ئىشلەنگەن كۆرسىتىشلەرنى نامايىش قىلىپ، خىتايپەرەست، نامى چىرايلىق، قورچاق بىر نېمىلەر ئارقىلىق خىتايدا ئورتا ئازىيە ئۈچۈن مەخسۇس تەييارلانغان رەڭلىك گېزىت-ژۇرناللارنى تارقىتىش (بۇنداق گېزىت - ژۇرناللار خىتانىڭ ئىچكى كىتاپ بازارلىرىدا تارقىتىلمايدۇ) ئىشلىرى ئېلىپ بېرىلىۋاتىدۇ. لېكىن خىتاي كوممۇنىستلىرى بۇ ھەرىكەتلەرنى ئۆزلىرىنىڭ ھەقىقىي مۇددىئاسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن قانائەتلىنەرلىك دەپ ھېساپلىمايدۇ. ئۇلاردا قېدىمدىن قوللىنىپ كەلگەن «ھاررودا توشقان ئالدىغان»، «سۇنى لېيىتىپ بېلىق تۇتىدىغان» ئاتا مىراس سىياسىي يول بىلەن يەنىمۇ چوڭقۇرراق ئەمەللەشتۇرۇش ئۈچۈن ئۆز ئاگېنتلىرىدىن پايدىلىنىپ ئادەملەرنىڭ، بولۇپمۇ ياشلارنىڭ يۈرىكىگە قول سېلىپ، ئۇلارنىڭ ئىدىيەسىنى خىتايغا مايىل قىلىپ ئۆزگەرتىش، مىللىي مۇستەقىللىق دېگەن گەپنى چۈشەنمەيدىغان ھېچ نەرسىنى پەرق

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

قىلماي قوساق ئۆچۈنلا ئىشلەيدىغان، مىللىي غورۇرى يوق، ئۆز خاھىشى بىلەن قۇللۇقتا قايىل بولۇپ ياشاشنى ئويلايدىغان، ھېچ نەرسىگە ئېتىۋار قىلماي، ھەممىگە بىپەرۋا قارايدىغان، بىجۇتلارغا ئايلاندۇرۇپ قويۇشنى نىيەت قىلىدۇ. ئۇلار ياشلار ئارىسىدا خىتاينىڭ كۈچلۈك، قۇدرەتلىك، تەرەققىي قىلىۋاتقان چوڭ دۆلەت ئىكەنلىكىنى، خىتاي مىللىي سىياسىتىنىڭ ئادىللىقىنى تەشۋىق قىلىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ قەلبىدىن ۋەتەن، مىللەت، ئازاتلىق، مۇستەقىللىق دېگەنگە ئوخشاش خىتاينىڭ مۇستەملىكىچىلىك زوراۋانلىقىغا مايىل ئەمەس ئىدىيەسىنى يەنى ئۆچقۇننى ئۆز جايىدا، ئۆز ۋاقتىدا ئۆچۈرۈپ ئۇنىڭ يالقۇنلاپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش تاكتىكىسىدۇر. يۇقۇرىدا ئىزھار قىلىنغان «مەنمۇ ئۇيغۇرمەن. مېنىڭمۇ دۆلىتىم بار. دۆلىتىمنىڭ چېگراسى بار ئىدى. ئارمىيەسى بولغان. ئۇنى خىتايلار بېسىپ ئالدى. مەنمۇ ئىنسان بولۇپ تۇغۇلغان. باشقىلارغا ئوخشاش ئۆز يېزىغىم بىلەن يېزىپ، ئۆزەمنى ئۆزەم باشقۇرۇپ ياشىغىم كېلىدۇ» دەيدىغان ئىدىيەسىنى ئۆزگەرتىپ «بىزنى خىتايلار باشقۇرۇش كېرەك. خىتايلار بولمىسا بىز ياشالمايمىز. تەرەققىي قىلالمايمىز. قوسۇغۇم توق، كىيىمىم پۈتۈن بولسا بولمىدىمۇ، بىزگە ئەركىنلىك دېگەننىڭ نېمە كېرىكى بار» دەپ ئويلايدىغان ئۆزىنىڭ كىملىكىنى ، ئۆز تارىخىنى بىلمەيدىغان «قۇللۇق» دېگەن نېمە، نېمە ئۈچۈن موشۇنداق قۇللۇقتا چۈشۈپ قالغانلىقىنى چۈشەنمەيدىغان قىلىپ زەھەرلەشتىن ئىبارەتتۇر. بۇ تەربىيەۋىي - تەشۋىقى ئىدىيە ئۆزگەرتىش ۋەزىپىسىنى ئۆتەپ، ئۆز خوجايىنلىرى ئۈچۈن خىزمەت قىلىۋاتقانلار كىملەر؟ ئۇلار بىز بىلەن توي - تۆكۈندە، نەزىر - چىراقلاردا بىللە بولىۋاتقان، بىز بىلەن بىللە مەشرەپ ۋە چايلارنى ئويناۋاتقان، بىزگە ئوخشاش، بىزدىنمۇ چىرايلىق كېلىشكەن ئۆز قېرىنداشلىرىمىزدۇر. لېكىن ئۇلارنىڭ ئالاھىدىلىكى شۇكى ئۇلار مەنسەپنى بەك ياخشى كۆرىدۇ. پۇل دېسە

«ئانىسنى سېتىۋېتىشتىن يانمايدۇ». مانا بۇ خىتايلارنىڭ ئۆز قولىمىز بىلەن پۈتىمىزغا پالتا چاپتۇرۇش ھېلى نەيرەڭلىرىنىڭ پەقەت بىر تۈرىدۇر.

بىز ئۆزىمىزنىڭ ۋەتەن داۋايىمىزنى ئەۋلاتتىن - ئەۋلاتقا چۈشەندۈرۈپ، سىڭدۈرۈپ مىراس قالدۇرۇشنى نىيەت قىلىمىز. كەلگۈسىدە ۋەتىنىمىزنىڭ چوقۇم ئازات بولىدىغانلىقىغا، خىتاي مۇستەملىكچىلىرىنىڭ ئىسكەنجىسىدىن قوتۇلۇپ، ئەركىن ياشاشقا ئىشىنىمىز. چۈنكى جانابى ئاللاھنىڭ «بىر قېتىم خار بولغان ئىنسانىنى، يەنە بىر قېتىم ئەزىز قىلىمەن» دېگەن ۋەدىسى باردۇر.

ئەزىز ۋەتەنداشلار! بىز خىتاينىڭ قۇدرەتلىك كۈچلۈك، چوڭ دۆلەت ئېكەنلىكىنى بىلىمىز. شۇنداقلا خىتاي مىللىتى ئىچىدىمۇ، ئادالەتپەرۋەر، ئىنسانپەرۋەر زاتلارنىڭ بارلىقىغا چوقۇم ئىشىنىمىز. شۇنداقلا ھازىرقى دۇنيا 21 - ئەسىرى - مۇستەملىكچىلىكنىڭ ئاخىرقى زەنجىرلىرىنى پاچاغلاپ تاشلاپ، ئېزىلگەن مىللەتلەرنىڭ ئۆز ئەركى بىلەن ياشىشىنى چوقۇم تەمىن قىلىدىغان جەڭگىۋار ئەسىردۇر. مىللىي مۇناپىقلار قانچە چىرايلىق پەدەزلەپ خىتاينىڭ مۇستەملىكچىلىكىنى يوشۇرسىمۇ، بەرىبىر ئايىنى ئېتەك بىلەن ياپالمايدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆز ھاكىمىيىتىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن قىلىۋاتقان ھېلى - نەيرەڭ ۋە زوراۋانلىقلىرى دۇنيادىكى پۈتۈن ئىنسانلارغا ئايان بولۇشقا باشلىدى. تاجاۋۇزچىلارغا سېتىلىپ خىزمەت قىلىۋاتقان خائىنلار قانچە قېلىن ۋە رەزگى بولسىمۇ كېلەچەكتە خەلق ئالدىدا چوقۇم رەسۋا - شەرمەندە بولغۇسىدۇر. سەن ھەقىقى ئىنسان بولساڭ، بوزەك قىلىۋاتقانلار ئەمەس، بوزەك بولىۋاتقان بېچارە مەزلۇم خەلقىمىز تەرىپىدە تۇرۇشىڭ كېرەك. شۇ چاغدا خەلق سېنى ھۆرمەتلەيدۇ ۋە مەڭگۈ ئۇنتىمايدۇ.

بەزىلەر ئۆزلىرىنىڭ 2 ـ 3 كىشى بىرلىشىپ قۇرۇۋالغان ئىقتىسادىي بىرىكمىلىرىنى چىرايلىق ناملار بىلەن يەنى پالانى ـ پوكونى «فوندى» دەپ ئاتاۋېلىپ، ئەنە شۇ «فوندىلىرىنى» ئىتتىپاق قاتارغا قويۇپ قىرغىزىستاندىكى ئۇيغۇرلارنى نوۋەت بىلەن باشقۇرۇش ھوقۇقىنى تەلەپ قىلارمىش. ياق، ئەپەندىم، بەكمۇ چوڭ خىزمەت قىلىپ ئۆز خوجايىنلىرىڭىزنى خوشال قىلىش خام ـ خىيالدا بولۇۋېتىپسىز. «ئىتتىپاق» قىرغىزىستاندىكى 50 مىڭدىن كۆپرەك ئۇيغۇرلارنىڭ ۋەكىللەر قۇرۇلتىيى ئارقىلىق سايلانغان ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئاممىۋىي ـ سىياسىي جەمىيىتى. سىزنىڭ بولسا تۆرت توك ـ توكنىڭ بىرلىشىپ قۇرغان ئىقتىسادىي فىرمىسى. سىزگە شۇنى كېسىپ ئېيتىشنى زۆرۈر دەپ ھېساپلايمىزكى سىزلەرنىڭ «فوند» لىرىڭىزنىڭ ئۇيغۇر خەلقىنى باشقۇرىدىغان سالاھىيتىمۇ يوق. ھوقۇقىمۇ يوق. سىزگە يەنە نېمە ئۈچۈن ئۇيغۇر جامائىتىنى باشقۇرۇش لازىم بولۇپ قالدى؟!

خىتايلار ھەر خىل يوللار بىلەن ئۆز ئىدىيەسىنى باشقىلارغا سىڭدۈرۈش ئۇسۇلىنى ئېلىپ باردى. يەنى مەجبۇرى ـ قورقىتىش، زورلۇق قىلىش ئارقىلىق، ئۆز ئىدىيەسىنى باشقىلارغا تېڭىش، ئالداش، پۇل بىلەن سېتىۋېلىش چارىلىرىنى قوللىنىپ كەلدى. بۇنىڭ ئىچىدە ئەڭ مۇھىمى مەنسەپپەرەست شۆھرەتپەرەست، ئۆز ئەۋلادىنى ئۇنتىغان، ژۇندىخورلۇققا ئادەتلەنگەن نىجىس خائىنلاردىن پايدىلاندى. بىزگە ھازىرقى مىللىي مۇنقەرىز بولۇپ يوقۇلۇپ كېتىش يەنى چوڭ مىللەتنىڭ بىزنى تامامەن ژۇتۇۋېتىش خەۋپى ئاستىدىكى ئېچىنىشلىق، دەھشەتلىك بىر ئۆتكىنچى دەۋردە يەنى جان تىكىپ، پۈت تىرەپ ئۆزىمىزنى مۇداپىيە قىلىشتەك بىر جىددى ۋەزىيەتتە تۇرىۋاتقان چېغىمىزدا، مىللىي مۇناپىقلار بىلەن بولغان چېگارىنى قەتئى ئايرىپ، ئۇيغۇرنىڭ ياشلىرىنى ھەر خىل ئۇسسۇللار بىلەن ئاداشتۇرۇش، ياشلىرىمىزنىڭ مىللىي غورۇرىنى يوق قىلىپ،

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئىدىيەسىنى چىرىكلەشتۈرۈپ، كېلەچەك ۋەتەن داۋاىيمىزنىڭ مىراسخورلىرىنى زەھەرلەشكە قەتئىي يول قويماسلىقىمىز لازىم.
خىتايلارنىڭ ئۇيغۇرلارنى ھەزىم قىلىپ يۇتۇۋېتىش، يوق قىلىۋېتىش ئۈچۈن تۈزگەن ئۇزۇن مۇددەتلىك پلانىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن بىر مەزگىل تىنچ خاتىرجەم ۋەزىيەتنىڭ لازىملىقى ھېچ كىمگە سىر ئەمەس. شۇڭلاشقا موشۇ مۇھىم ۋەزىپىنى ئورۇنلاۋاتقان جاسۇسلىرى ئۈچۈن مىلليونلاپ پۇل سەرپ قىلىۋاتقانلىقى ھەممە ئادەمگە روشەندۇر. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ تەشۋىقات - تەرغىبات ئاپپاراتلىرىدىن پايدىلىنىپ، جېنىنىڭ بارىچە كۆچەپ خىتاينى ماختاشماقتا. راست بىز بىلىمىز خىتاي ناھايىتى چوڭ بىر يېرىم مىلليارد نەپۇسقا ئىگە قۇدرەتلىك دۆلەت. ئۇ ناھايىتى تېز ئۈچقاندەك تەرەققىي قىلىۋاتىدۇ. نۇرغۇنلىغان چىرايلىق قۇرۇلۇشلارنى سالدى، يېڭى - يېڭى شەھەرلەرنى تۆمۈر يولنى ئۇيغۇرستاننىڭ ئىچكى رايونلىرىغا يەتكۈزۈپ كەلدى. بىزنىڭ ۋەتىنىمىز ئۇيغۇرستاننى خىتايلاشتۇرۇش، ئۇيغۇرلارنىمىللەت سۈپىتىدە يوق قىلىۋېتىش پلانىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن شىنجاڭغا نەچچە ئون مىلليون خىتاي ئاققۇنلىرىنى ئەكىلىپ ئورۇنلاشتۇرۇپ بولدى. قالغانلىرىنى ھازىرمۇ جىددىي ھالدا داۋاملىق توشىماقتا. بۇنىڭ ھەممىسى راست. لېكىن، ئۇيغۇرستان - مېنىڭ ۋەتىنىم، دەپ قويغانلىقى ئۈچۈن قانچە مىڭلىغان ياشلىرىمىزنى ئېتىپ ئۆلتۈرۈۋەتكەنلىكىنى، مىڭلىغان ياشلىرىمىزنىڭ ناھەق تۈرمىلەردە ئازاپلىنىۋاتقانلىقىنى، بالا تۇغمەن دېگەنلىكى ئۈچۈن مىڭلىغان ئاياللىرىمىزنى جازالاۋاتقانلىقىنى، مانا يېقىندىلا خىتاي ئاياللىرى بىلەن ئوخشاش تەڭ ھوقۇقتا ياشاشنى تەلەپ قىلغان بېگونا 600 دىن ئوشۇق ئۇيغۇر ئاياللىرىنىڭ تۇتقۇن قىلىنىپ قاماقتا ئېلىنغانلىقىنى، ئۇيغۇر ئاياللىرىنىڭ ئاياق ئاستىدا دەپسەندە قىلىنىۋاتقانلىقىنى، يېزىلاردا بىر پارچە نانغا زار قاخشاپ ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلىنغان بىچارە

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇر دېھقانلىرىنى ئۇ مۇناپىقلار كۆرمەيۋاتامدىكىن! شۇڭلاشقا خىتاي ياللانمىلىرىنىڭ تەشۋىقاتىغا قۇلاق سالماسلىقىمىز، ئۆزىمىزنىڭ ۋەتەن سۆيۈش پوزىتسىيەمىزدە چىڭ تۇرۇشىمىز لازىمدۇر.

جانابى ئاللاھ «ۋەتەننى سۆيۈش ئىماننىڭ جۈملىسىدىندۇر» دېگەن ئىدى.

مەن دوستىمىز شائىر ئابدۇمانناپ قاسىمنىڭ «خائىن» دېگەن شېئىرىدىن بىر - ئىككى ئۇزۇندىنى سىلەرگە ھاۋالە قىلىشنى لايىق كۆردۈم.

خائىننىڭ بويىندا تۇمارى بولماس،
كۆز بىلەن كۆرۈپ بولماس،قول بىلەن تۇتۇپ.
ساتماستىن تىنچىماس، كۆڭلى ھېچ تولماس
كىملەرنى بەرمىگەن ئۇ دۈشمەنگە تۇتۇپ.

ئاگاھ بول مىللىتىم كەينىڭدە خائىن!
جەڭگىۋار سېپىڭدە قوينىڭدا خائىن!
پوتوڭنىڭ تېگىدە - ئالدىڭدا خائىن!
«تۇمار» دەپ ئېسىلغان بويىنىڭدا خائىن!

ۋەتەن داۋاسىنى كىم قىلىش كېرەك؟

بۇ مەسىلە ئۈستىدە مۇلاھىزە قىلىشتىن بۇرۇن، ۋەتەن داۋاسىنى قىلىش كېرەكمۇ، يوقمۇ؟ دېگەن مەسىلىنى بىر تەرەپ قىلىشىمىز زۆرۈر بولسا كېرەك!

يېقىندا بىر سورۇندا، ئۆزىنى مۇتەپەككۇر ھېساپلايدىغان زىيالىيلىرىمىزدىن بىرى: قەشقەردىن تارتىپ تا ئۈرۈمچىگىچە يوللارنىڭ ئەينەكتەك چىرايلىق، كەڭ، ئازادە ياسالغانلىقى، ئۈرۈمچىگە ئىلگىرى 3 كۈن يولدا قونۇپ بارسا، ھازىر قونمايلا بىر كۈندە بېرىش ئىمكانىيىتىنىڭ يارىتىلغانلىقىنى، شۇنداقلا يەركەنت، قاغىلىق ناھىيەلىرىگە ئادەم ھەيران قالغىدەك ئۆيلەرنىڭ سېلىنغانلىقىنى، ھەتتا ئالما - ياڭاقلارنىمۇ ساناپ قويغاندەك بىر خىل، ئوخشاش چوڭلۇقتا ئۆستۈرۈپ، يېتىشتۈرۈۋاتقانلىقىنى ۋە باشقا تېخنىكا يېڭىلىقلىرىنى شەرھىيلەپ سۆزلەپ بەردى. يەنە بىر كىشى، جەنۇبى شىنجاڭدا ئۆيغۇرلارغا «ئىشەك بېقىپ بوداڭلار، گۆشىنى سىلەردىن ئېلىپ، ئىچكىرى جىتايغا ئاپىرىپ ساتىمىز. خەنسۇلار ئىشەك گۆشىنى ياخشى كۆرىدۇ»، دەپ تەشۋىقات قىلغان ئىدى. دېھقانلار ئىشەكلىرىنى سەمىرتىپ، گۆشىنى سېتىپ، تۇرمۇشى ياخشىلىنىپ كەتتى، دېدى. ھېيتلاپ بىر ئۆيگە كىرىپ قالدۇق. ئۆي ئىگىسى (ئايال) يېقىندا ۋەتەنگە بېرىپ كەلگەن ئىكەن. بىزنىڭ كىرىشىمىز بىلەنلا، بىر پىيالە چاي قۇيماي تۇرۇپ:

- بىز بىلمەيدىكەنمىز، ۋەتەندىكىلەر: «سىلەر ۋەتەن - ۋەتەن، دەپ بىزنى ئارامىمىزچە ياشىغىلى قويمايۋاتىسىلەر. بۇ ياقتا ھەر كىم ئۆز كەسپىنى قىلىپ ياخشى ياشاۋاتىدۇ. مەسىلەن. قوناق تېرىدىغانلار قوناق تېرىپ، ئىشەك باقىدىغانلار ئىشىگىنى بېقىپ، قاسساپ گۆشنى، ناۋاي نېنىنى سېتىپ جان بېقىۋاتىمىز. سىلەر ۋەتەننى ئازات قىلىمىغاندىن كېيىن ... قىسسىپ، سىڭگەن پوماڭلارنى

www.uyghurkitap.com

يەپ، تىنچ ژۇرسەتلار بولمامدۇ»، دەيدىكەن دەپ ئەزۋەلەپ كېتىپ باراتتى، كىرگەنلەر «ئامىن ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپ گېپنى يېرىم يولدا قالدۇرۇپ ئۆيىدىن چىقىپ كەتتى.

تېلېۋىزور مۇخلىسلىرىدىن بىرى: - يېقىندا ئۈرۈمچىدە ھۆكۈمەت باشلىقلىرى بىلەن چەت ئەل مۇخبىرلىرىنىڭ سۆھبىتى ئۆتكۈزۈلدى. سۆھبەتتە ئاۋتونوم رايونلۇق پارتكوم سېكرېتارى لى... «بىز ئۇيغۇرلارغا مۇستەقىللىقتىن باشقا نېمە سورىسا، ھەممىسنى بېرىمىز» دېدى، دەپ مەغرۇرلىنىپ كەتتى. يەنە بىر ئىنسان: - بىز ھىچ نەرسە قىلالمايمىز. ۋەتەن - ۋەتەن دېگەننىڭ ھەممىسى قۇرۇق گەپ. شۇڭلاشقا ئۆزىمىزنىڭمۇ كاللىسىنى ئايلاندۇرماي، خۇدانىڭ بەرگىنىگە شۈكرى قىلىپ «ئاللاھ، ئۆزەڭ بىر تەرەپ قىلارسەن»، دەپ ژۇرگىنىمىز ياخشى، دەيدۇ. ئۇنداق بولسا ۋەتەن داۋاسىنى قىلىشىنىڭ ھاجىتى يوقمۇ؟

ئەندى مەسىلىنىڭ يەنە بىر تەرىپىنى قاراپ كۆرەيلى.

يېقىندا يېشى چوڭ، تەقۋادار ئادەم بىر ئايلىق مۇددەت بىلەن ۋەتەنگە بېرىپ 14 كۈندە قايتىپ چىقىپتۇ. -مەن ۋەتەنگە بارمىساممۇ بوپتىكەن، بارغىنىمغا پۇشايمان قىلىپ قالدىم. غۇلجا شەھرىدە ئالتە - ئالتىدىن ئىككىگە بۆلۈنگەن خىتاي ئەسكەرلىرىنىڭ بىر گۇرۇپپىسى يولنىڭ ئوڭ تەرىپىدە، يەنە بىر گۇرۇپپىسى يولنىڭ سول تەرىپىدە توختىماي مېڭىپ تۇردىكەن. كەچ سائات 9دىن كېيىن بىرمۇ كىشىنىڭ مېڭىشىغا رۇخسەت يوق ئىكەن. كۈندۈزلىرىمۇ 4-5 دىن توپلىشىپ تۇرغان ئۇيغۇرلار كۆرۈنسە، دەرھال تۇتۇپ ئېلىپ كېتىدىكەن. مېنى چېگرادا نەگە بارىسەن؟ ئۇ كىم؟ نېمەڭ بولىدۇ؟ نېمە ئىش قىلىدۇ؟ نېمە مەقسەت بىلەن كەلدىڭ؟ دەپ سوراق قىلدى. غۇلجىغا بارغاندىن كېيىنمۇ «ئەنچەنچۈي» (دۆلەت بىخەتەرلىك) ئورگىنىنىڭ ئادەملىرى كېلىپ مەن چۈشكەن ئائىلىدىكىلەرنى تەكشۈرگەندىن تاشقىرى، مېنىمۇ

سۆھبەت ئۆتكۈزۈمىز دەپ كۆپ ئاۋارە قىلدى. بارغىنىمغا تويدۇم، - دېدى. يەنە بىر جەنۇبى شىنجاڭدىن چىققان كىشى:

- ئاكا بىز ئۇيغۇرلار تەس كۈندە قالدۇق. قارىساڭ - كۆزۈڭنى ئويىمەن، ماڭساڭ - پۇتۇڭنى، تۇتىساڭ - قولۇڭنى چاپىمەن، دەيدۇ. ئىش ئورۇنلىرىنىڭ ھەممىسىدە خىتايلار. ئۇلارنىڭ مۇئاشى ياخشى. ئۇيغۇرلارغا ئىش يوق.ھازىرقى يېڭى سالغان چىرايلىق ئۆيلەرنىڭ ھەممىسىدە خىتايلار ئولتۇرىدۇ. رېستورانلاردا ئويناۋاتقان، ئۇيغۇرلارنىڭ قىزلىرىنى ئوينۇتۇپ قويۇپ تاماشە كۆرۈۋاتقانلارنىڭ ھەممىسى خىتايلار. بىزنىڭ يۇرتتا بىر بالا ئۇقۇشماي «خىتاي» دەپ قويغان ئېكەن، «سەن خەنسۇ دېمىدىڭ، مىللەتچى - بۇزۇق ئۇنسۇر» دەپ تۇتۇپ كەتتى. شىنجاڭدىن ماي، كۆمۈر، تۆمۈر، گۆش، ئاشلىق تۇرماق ياغاچ - كۆتەكلەرنىمۇ توختىماي ئىچكىرىگە توشۇپ كېتىۋاتىدۇ. ئۆزلىرىگە لازىم بولغانلىغى ئۈچۈن يوللارنى تازا ياخشى قىلىپ ياساۋەتتى. پوئېزد دېگەن بىر بالا بولدى. ھەر كۈنى نەچچە مىڭ يالاڭغىداق خىتايلارنى ئەكىلىپ ئالتە شەھەرگە توشقۇزۇۋەتتى. بىز جاندىن - جاق تويۇپ كەتتۇق، - دەيدۇ.

يېقىندا بىر توپ ئاياللارنىڭ يىغلاپ تۇرۇپ: «ئەي ئۇلۇغ ئاللاھ، مەزلۇم خەلقىمىزنى خىتاي زالىملىرىنىڭ زۇلۇمىدىن، تۆمۈر تاپىنى ئاستىدىن قۇتۇلدۇرۇپ، يورۇقلۇققا چىقىشىغا ئۆزەڭ مەدەت بەرگەيسەن. بىزنى مەڭگۈ ۋەتەنسىز بولۇپ قېلىشىمىزدىن ساقلىغايسەن. بىلىپ - بىلمەي قىلغان گۇناھلىرىنىمىزنى مەغپىرەت قىلىپ، بىزنىڭمۇ ئىنسانلار قاتارىدا ئەركىن ياشىشىمىزنى نەسىپ قىلغايسەن، - دەپ قىلغان دۇئاسىغا داخىل بولۇپ قالدۇق. يېقىندا بىر گۇرۇپپا زىيالىلار بىلەن ئۇچرىشىپ قالدۇق. ئۇلاردىن بىرسى:

- خىتايلار شىنجاڭنى پارچىلاپ بۆلۈپ تاشلىدى. ئۇيغۇرلارنىڭ ئانا ماكانى ئاتۇشنى «قىرغىز ئوبلوسى» دەپ، بۆرتالانى «موڭغۇل

ئوبلۇسى»، شەرقىي تۈركىستان دۆلىتى قۇرۇلغان ئىلى، ئالتاي، چۆچەك قاتارلىق كەڭ زېمىننى «قازاق ئوبلۇسى» دەپ بۆلدى. ئەندى بىر پۈتۈن مۇستەقىل دۆلەت قۇرۇش مەسىلىسى قانداق بولار ئېكەن، - دېدى.

يەنە بىرى:

- خىتايلار ئاز سانلىق مىللەتلەرنى بۆلۈپ ئىرادە قىلىش، پارچىلاپ يوقۇتۇشنى مەقسەت قىلغان ئىدى. ئۇلار مۇشۇ ئۇسۇل بىلەن نەچچە مىللىئون خىتاي ئاققۇنلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇۋېلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولدى. لېكىن سىياسىي جەھەتتىن مۆلچەرلىگەن ئەسلىي مەقسىتىگە يېتەلمىدى. چۈنكى ئۇيغۇر، قازاق، قىرغىز، ئۆزبەكلەرنىڭ تىلى بىر، يېزىقى بىر، ئۆرپ - ئادىتى بىر، كېلىپ چىقىشىمۇ بىر، ھەتتە دىنى ئېتىقادىمۇ بىر تۈركىي تىللىق قېرىنداش خەلقلەر بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇلار بىر - بىرىنى قېرىنداش دەپ ھېساپلايدىغان، بىر - بىرگە كۆيۈندىغان، ئورتاق دۈشمەنگە بىرلىشىپ قارشى تۇرۇشقا جانلىرىنى پىدا قىلىشقا تەييار مىللەتلەر ئىدى.

ئۇنىڭ جانلىق مىسالى، شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلاۋىدا پەقەت ئۇيغۇر، قازاق، قىرغىز، ئۆزبەك، تاتارلار بولۇپ قالماستىن، ھەتتا تۇنگان، تاجىك، روس، موڭغۇل، شىۋە قاتارلىق خەلقلەرنىمۇ ئۆز قوشۇنلىرىنى تەشكىللەپ، خىتاي مۇستەملىكىچىلەرگە قارشى جەڭ قىلغان ئىدى. شەرقىي تۈركىستان ھۆكۈمىتىنىمۇ ھەممە مىللەتلەرنىڭ ۋەكىللىرى بىرلىشىپ باشقۇرغان ئىدى. دېمەك شەرقىي تۈركىستان ئىسمى - جىسمىغا مۇناسىپ ھەممە مىللەتلەرنىڭ ئورتاق ئائىلىسىگە ئايلانغان.

ھازىرقى دەۋردە شىنجاڭدا ياشاۋاتقان ئاز سانلىق مىللەتلەر كىمنىڭ - دوست، كىمنىڭ تارىخي دۈشمەن ئېكەنلىكىنى ياخشى چۈشۈندۇ. بولۇپمۇ كېيىنكى ژىللاردا مۇستەقىللىقنى قولىغا

ئېلىپ، ئۇچقاندەك تەرەققىي قىلىپ، ئۆز ئەركى بىلەن ياشاۋاتقان ئورتا ئازىيەدىكى قېرىنداشلىرىنىڭ تەسىرى ئۇلارنىڭ مىللىي غورۇرىنى كۈچەيتمەكتە. ئۇلار خىتايلىشىپ كەتكەندىن كۆرە، ئۆز قېرىنداشلىرى بىلەن قوشۇلۇپ ياشاشنى ئەلا كۆرىدۇ. شۇڭلاشقا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مۇستەقىل دۆلىتى بەرپا بولسا، ئۇلارنىڭمۇ مىللەت سۈپىتىدە ساقلىنىپ قېلىشىغا ۋە ئۆز قېرىنداشلىرى بىلەن ئەركىن تەرەققىي قىلىشىغا كاپالەتلىك بولىدىغانلىقىنى تولۇق چۈشىنىدۇ. ئۇلارمۇ ئۇيغۇرلارنى قان - قېرىندىشىمىز، دەپ ھېساپلايدۇ. دېمەك ئۇيغۇرلار بىلەن باشقا ئاز سانلىق مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدا ھېچ قانداق مىللىي زىددىيەت يوقتۇر. خىتايلارنىڭ «مىللەتلەر ئىتتىپاقىنى كۈچەيتىش كېرەك»، «مىللىي بۆلگۈنچىلەرگە قارشى تۇرايلى» دېگىنى سۈنئىي ھالدا ئاز سانلىق مىللەتلەر ئارىسىغا پىتنە - پاسات سېلىپ، شۇنى بانا قىلىپ ئۇلارنىڭ خىتايلارغا قارشى ئۇمۇمى بىرلەشكەن كۈچكە ئايلىنىپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشتۇر. يەنى خىتايلاردىن بۆلۈنۈپ چىقىش ئىدېيەسىنى يوقۇتۇش ئۈچۈندۇر - دېدى. يەنە بىر زىيالى: - بىز ئالدى بىلەن بالىلىرىمىزنى ياخشى ئوقۇتۇشىمىز، مەدەنىي - مائارىپىمىزنى تەرەققىي قىلدۇرۇشىمىز كېرەك، - دېگەن ئېدى. يەنە بىرى:

- توغرا كىم بالىلىرىمىزنى ئوقۇتمايلى، مەدەنىي مائارىپىنىڭ كېرىكى يوق» دەپتۇ. گەپ بۇ مەسىلىدە ئەمەس. خىتايلارمۇ «بالىلىرىڭلارنى ئوقۇتۇڭلار، مەدەنىمائارىپىڭلارنى تەرەققىي قىلدۇرۇڭلار» دەۋاتىدۇ. چۈنكى ئۇلارنىڭ مىللىي ئاسسىمىلەتسىيە سىياستىنى تولۇق ئەمەلگە ئاشۇرۇشى ئۈچۈن ئۇزۇن بىر مۇددەت تىنچ شارائىت لازىم ئېكەنلىكى ھېچ كىمگە سىر ئەمەس. بىز بالىلىرىمىز يېتىشكەندىن كېيىن ۋەتەن داۋاسىنى قىلىمىز دېسەك، ئۇنىڭغىچە ئۇلار ئۇيغۇرستاننى خىتايلاشتۇرۇپ بولىدۇ، - دېدى.

بىز ھەرەمگە كېتىۋاتقاندا جىددى ئايروپورتىدا بىر پولېتسىيىنىڭ قىز بىلەن ئۇچرىشىپ قالدۇق. ئۇ قىز كاسسىر بولۇپ ئىشلەيدىكەن. ئۇ قىزدىن:

- سىز ھەرەمگە بارغانمۇ؟ - دەپ سورىدۇق. قىز:

- ياق، - دەپ جاۋاپ بەردى.

- نېمە ئۈچۈن بارمىدىڭىز؟ دەپ سورىساق.

- مېنىڭ ۋەتىنىم دۈشمەن ئاياق- ئاستىدا، مۇستەملىكە بولۇپ تۇرسا، ماڭا ھەج دۇرۇس ئەمەس. ۋەتىنىم تولۇق ئازات بولغاندا ھەجگە بارىمەن، دەپ جاۋاپ بەردى. دېمەك ۋەتەن داۋاسىنى قىلىش بىزگە قەرىز ۋە پەرىز.

مانا ئەندى ئەسلى مۇددىئا، ۋەتەن داۋاسىن كىم قىلىش كېرەك؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە توختىلايلى.

ۋەتەن داۋاسى ھەرگىزمۇ بىرەر شەخسنىڭ يالغۇز ياكى بىر گۇرۇپپا كىشىلەر بىلەنلا قىلىدىغان ئىش ئەمەس. ھەر بىر ئۇيغۇرنىڭ ۋەتىنىنى مۇنقەرىزلىكتىن قۇتقۇزۇش ئۈچۈن جان دىلىم بىلەن كۆرەش قىلىمەن. بۇ يولدا ھەر قانداق قىيىنچىلىقلارغا بەرداشلىق بېرىمەن. ھەتتا كېرەك بولسا، ئۆز ھاياتىمنى قۇربان بېرىشكىمۇ تاييارمەن. دەيدىغان قەتئىي ئىرادە ۋە ھەقىقى ئىمان بولۇشى كېرەك.

ۋەتەن داۋاسىنى ئەۋلاتتىن ئەۋلاتقا داۋاملاشتۇرۇشنىڭ لازىملىقىنى ئۇنتۇماسلىقىمىز يەنى ياش ئەۋلاتلىرىمىزغا ۋەتەن مىراسخورلىرى ئېكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈشىمىز لازىم.

ھەر بىرىمىزنىڭ قەلبىدە ۋەتەن داۋاسىنى قىلىش، دېگەن قەتئىي ئىرادە، ھارماس - چارچىماس غەيرەت بولۇشى لازىم.

دۇنيادا ئىنسانىيەت ئەمەس ھەتتە ھايۋانلارمۇ ئۆز ئەركى بىلەن ياشاشنى خالايدۇ. شۇڭلاشقا بىزنىڭ ۋەتەن داۋاسىنى قىلىشىمىز ئىنسانلارچە ياشاش ئۈچۈن شەرتسىز زۆرۈر ۋە ھاجەتدۇر. ئەندى بۇنى قانداق ئەمەلگە ئاشۇرۇش، قانداق ئۇسۇل بىلەن ئېلىپ

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بىرىشىمىز لازىم؟ مانا شۇنىڭ ئۈچۈن دۇنيا ئۇيغۇرلىرى قۇرۇلتىيىنىڭ ئەتراپىغا زىچ ئۇيۇشۇپ، بىز ئۈچۈن ۋەكىل بولۇپ، خەلق ئارا مەيدانغا چىقىپ، بىزنىڭ دات ـ ئەھۋالىمىزنى دۇنيادىكى ئادالەتپەرۋەر ئىنسانلارغا تونۇشتۇرۇپ، قانۇنىي يول بىلەن مۇستەقىللىقىمىزنى قولغا كەلتۈرۈش يولىدا كۆرەش قىلىۋاتقان جەسۇر پەرزەنتلىرىمىزنى ماددىي ۋە مەنىۋىي جەھەتتىن قوللاپ ـ قۇۋۋەتلىشىمىز لازىم. شۇنداقلا ئۆزلىرىمىز ياشاۋاتقان دۆلەتلەرنىڭ بىزگە بەرگەن دېموكراتىيە ئىمتىيازلىرىدىن تولۇق پايدىلىنىپ، ۋەتەن داۋاسىنى توختاتماي داۋاملاشتۇرۇشىمىز لازىم.

بەزىلەر يۇقۇرىدا ئىزھار قىلىنغاندەك «ۋەتەن داۋاسى دېگەن قۇرۇق گەپ. ئۇنىڭدىن ھېچ نەتىجە چىقماس. خىتايدىن مۇستەقىللىقنى سوراپ ئېلىش مۇمكىن ئەمەس دەپ قارايدۇ. ئۇنداق بولسا، خىتايلارنىڭ ئۇيغۇرلارنى مىللەت سۈپىتىدە ۋۇجۇتتىن يەر يۈزىدىن يوق قىلىۋېتىشىغا رازى بولۇپ جىم تۇرۇش لازىممۇ؟ «بالا يىغلىمىسا، ئانىسى ئەمچەك سالمايدۇ». بىز يالغۇز ئەمەس دۇنيادا نۇرغۇنلىغان ئاز سانلىق مىللەتلەر تىنچلىق يولى بىلەن ئازاتلىقىنى قولغان كەلتۈرىۋاتىدۇ.

دۇنيادا خىتايدىن باشقا چوڭ مۇستەملىكچى دۆلەتلەر قالمىدى دېسەك خاتالاشمايمىز. بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئىنسان ھوقۇقىنى ھىمايە قىلىش، مۇستەملىكچىلىككە قارشى تۇرۇش يۈزىسىدىن ئالغان قانۇنى بار. شۇنداقلا خىتايلارنىڭ كېڭەيمىچىلىكىگە، پۈتۈن دۇنيانى خىتايلاشتۇرۇۋېتىش ئۈچۈن قىلىۋاتقان ھەرىكەتلىرىگە يول قويماسلىق ۋە چوڭ دۆلەتلەرنىڭ مەنپىيەت توقۇنۇشى سەۋەبىدىن كېلىپ چىققان قارمۇ ـ قارشىلىقلار يۈزىسىدىن پەيدا بولغان زورۇرىيەت دۇنيادىكى چوڭ دۆلەتلەرنىڭ ئۇيغۇر ئازاتلىقىنى قوللاپ ـ قۇۋۋەتلىشىنى تەقەززا قىلماقتا. شۇنىڭ

ئۇچۇن بىزنىڭ ۋەتەن داۋايىمىزغا ئۇمۇتسىز قاراش ھەققىي مىللەتپەرۋەر ئەمەسلىكىنىڭ ئىنكاسىدۇر.

كىم ئاللاغا چىن قەلبىدە ئىشىنىدىكەن «ئاللاھنىڭ بىر قېتىم خار بولغان بەندىلىرىنى، يەنە بىر قېتىم ئەزىز قىلىمەن» دىگەن ۋەدىسى باردۇر. ئىنشا ئاللاھ بىزنىڭ ۋەتىنىمىز چوقۇم ئازات بولغۇسىدۇر.

شۇنداق قىلساق بولامدۇ؟

بىز يېقىندا ئاغىنىلىرىمىز بىلەن بەس-مۇنازىرە قىلىپ بىرلىككە كەلگەن پىكىرىمىزنى گېزىتىمىز ئارقىلىق ھەر قايسىلىرىڭىزنىڭ ئويلاپ كۆرۈشىڭىزلار ئۈچۈن تەۋسىيە قىلىشنى لايىق تاپتۇق.

ئىسلام دىنى جانابىي ئاللاھ تەرىپىدىن ئىنسانلار قەلبىگە ئورۇنلاشتۇرۇلغان نۇرلۇق مەشئەلدۇر. ئۇ ئىنسانلارنىڭ قەلبىنى پاكلاپ، بىر ئاللاھقا بولغان قەتئىي ئىشەنچىسىنى مۇستەھكەملەيدۇ. ئىسلام دىنى مۆمىنلەرنى تۈرلۈك يامانلىقلاردىن ۋە ھادىسەلەردىن ساقلايدۇ. كىشىلەرنى مېھرى-شەپقەتلىك، ئادالەتلىك، ئەدەپ-ئەخلاقلىق، پاكىزلىق، ئاق كۆڭۈللۈك، پاك نىيەتلىك يولغا باشلايدۇ. بىز بىر ئاللاھدىن قورقىمىز، نېمە ئۈچۈن قورقىمىز؟! بىزنى ئاللاھ ياراتقان، يەنە قايتىپ ئاللاھنىڭ ئالدىغا بارىمىز. مانا شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھنىڭ بىزگە بۇيرۇغان ناماز، روزا، زاكات، ھەج پەرزلىرىنى ئادا قىلىپ ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرىمىز. دېمەك بىزنىڭ ئاللاھ قىل دېگىنىنى قىلىپ، قىلما دېگەنلىرىنى قىلماسلىغىمىز لازىم. شۇنداق ئېكەن بىز ئۆزىمىزنى بىر تەكشۈرۈپ كۆرەيلى.

جانابى ئاللاھ، ئەي بەندىلىرىم مېنىڭ سىلەرگە بەرگەن نېمەتلىرىمنى يەڭلار- ئىچىڭلار، بەھرىمەن بولۇڭلار، لېكىن ئىسراپ قىلماڭلار، ئىسراپ قىلساڭلار مېنىڭ سىلەرگە بەرگەن رىسقىڭلارنى كەمەيتىمەن، دېگەن ئىدى. بىز نېمە قىلىۋاتىمىز: چوڭ كافېلاردا نەچچە يۈزلىگەن كىشىلەرنى چاقىرىپ نەزىر- چىراق ئۆتكۈزىمىز. ئۇنىڭ ئۈچۈن 50 - 40 مىڭ سوم ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ پۇل راسخود قىلىمىز. بۇ يەرگە چاقىرغان ئادەملىرىمىزنىڭ 90% تى قوسىغى توق ھاللىق ئادەملەردۇر. شۇ سەۋەپتىن بەزىدە ئاشنىڭ ئوخشىماي قالغانلىغىدىن يۈزلىگەن تاۋاق پولو، نۇرغۇنلىغان سالات-سەيلەر، بۇزۇلغان پارچە نانلار، كەمپۈتلەر ژۈندا چېلەكلەرگە تۆكۈلۈپ، چوشقا باقىدىغانلارغا بېرىپ سېتىلىدۇ. سىز موشۇ قىلغان نەزىرىڭىز تۈپەيلى ساۋاپ ئېلىشنىڭ ئورنىغا چوڭ گۇناغا

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

پېتىپ قالىسىز. قۇرئاننىڭ قايسى ئايىتىدە موشۇنداق چوڭ نەزىر قىلىڭلار دەپتىكەن؟!

ئىسلامدا نەزىر-چىراق دېگەن گەپ يوق. بۇ پەقەت بىزنىڭ دىنىي ئۆرپ-ئادىتىمىز. لېكىن بىزنىڭ ئاتا- بوۋىلىرىمىز قانداق قىلاتتى؟ ئۇ ئەشۇ ۋاپات بولغان ئەرۋاھقا ئاتاپ، ئازغىنە قۇيماق ياكى ژىت سېلىپ ئۆز ئارا ئۇرۇق - تۇققانلىرى بىلەن ژىغىلىپ قۇرئان ئوقۇپ قوياتتى. ئەرۋاھ پولو يېمەيدۇ. بىز ھازىر شۇنچىلىك چەكتىن چىقىپ كەتتۇقكى ھەتتا بەزىلەر 200 دىن ئۇشۇق كىشىلەرنى چاقىرىپ كافېدا بالىسىنىڭ ئىسمىنى قويغان. ئەزىز ۋەتەنداشلار!

ھازىرقى ۋەزىيەتتە بولۇپمۇ بىزنىڭ مۇنداق ھاشامەتلىك نەزىر-چىراقلارنى، داغ-دۇغۇلۇق تويلارنى قىلماسلىغىمىز لازىم. چۈنكى بىزنىڭ ۋەتىنىمىز ئازات بولغىنى يوق. بىز ئۇيغۇر خەلقى ۋىتۋالداقدەك نەگە بارسا جاي يوق-جايى يوقنىڭ جانى يوق بولۇپ ياشاۋاتىمىز. بىزدە ھەر بىر ئۇيغۇر مەنمۇ باشقىلارغا ئوخشاش ئىنسان، مېنىڭمۇ ئۆز ۋەتىنىمدە، ئۆز تىلىمدا سۆزلەپ، ئۆز يېزىغىمدا يېزىپ، ئۆزىمىزنى ئۆزىمىز باشقۇرۇپ ياشىغىم كېلىدۇ، دېگەن قەتئىي ئىرادىنى تىكلىشى كېرەك. ۋەتەن داۋاسىنى قىلىپ، دادىمىزنى ئادالەت پەرۋەر دۇنيا خەلقىگە يەتكۈزۈپ ئىنسانلىق ھوقۇقىمىزنى قولىغا كەلتۈرۈش يولىدا ئىشلەۋاتقان دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيى ۋە ئۇنىڭ رەئىسى، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مەنىۋي ئانىسى رابىيە قادىرنى ماددى- مەنىۋي جەھەتتىن قوللىشىمىز لازىم. مانا شۇ نەزىر ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان ئىقتىسادىمىزنى موشۇ يەرگە يوللىساق ئاللاھ رازى بولىدۇ. ئۇنىڭدىن قالسا، شەھىرىمىزدىكى ئىقتىسادي جەھەتتىن تۇرمۇشتىن قېيىلىنىۋاتقان قېرىنداشلىرىمىزغا ياردەم قىلىشىمىز لازىم.

يېقىندا پوكرووۋكا يېزىسى مەسچىتىنىڭ ئىمامى مەرھۇم ئابدۇكېرىم ھاجىنىڭ بالىلىرى ئۇنىڭ 40 نەزىرسىگە ئاتالغان نەرسىلەرنى (مەرھۇم ئابدۇكېرىم ھاجىم شۇنداق ۋەسىيەت قىلغان ئىكەن) ھەر بىر ئائىلىگە 5 كىلوگرامدىن گۆشنى 40 ئائىلىگە تارقىتىپ بەرگەن. مانا بۇنى بىز ئۈلگە ئېلىشقا تېگىشلىك ئىش

دەپ قارايمىز. يېقىندا يېگىت باشلىرىنىڭ خىزمەتلىرىگە ناھايىتى يۇقىرى باھا بېرىلدى. بىز ھەر بىر يېگىت باشلىرىنىڭ قىلغان ئىشلىرىغا كۆز سېلىپ تۇرۇۋېتىمىز. ئىشنىڭ نەتىجىسىنى ئەمەلىيەت بىلەن ئۆلچەيمىز. قايسى مەھەللە باشلىقى ئۆز مەھەللە خەلقىنىڭ ھەقىقىي ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولسا، شۇ مەھەللە خەلقى ئۇنىڭ گېپىگە قۇلاق سالىدۇ، ئۇنىڭ دېگىنىنى بېجا كەلتۈرىدۇ. ئۇنىڭ ئۈچۈن قۇرۇق سۆز بىلەن ئەمەس بەلكى ئۆز ئەمەلىيىتى بىلەن خەلققە ئۈلگە كۆرسىتىشى لازىم. ئۇنىڭدىن باشقا بەزى ئادەملەر ئۆز مەھەللىسىنىڭ ئىمامى ياكى قارىلىرى تۇرسىمۇ نامى ئۇلۇق موللىلارنى چاقىرىپ، جىنازا نامىزىنى چۈشۈرگۈزۈدۇ ۋە نەزىر-چىراقلاردا قۇرئان ئوقۇتىدۇ. بىراق بۇ ئانچە مۇۋاپىق ئەمەس. بۇ بىزنىڭ ئىچىمىزدىن چىققان ياش قارىلارنىڭ ئۆسۈشىگە قىلغان توسقۇنلۇق بولۇپ قالىدۇ. راست قۇرئاننى چىرايلىق ئوقۇش سۈننەت، لېكىن مۇنۇ قارىنىڭ ئوقۇغىنى ئىجابەت بولىدۇ، مونۇ قارى ئوقۇسا ساۋابى تەگمەيدۇ، دېگەن پەتىۋا يوق. شۇڭلاشقا ياشلارنى ئۆستۈرۈشكە دىققەت قىلىشىمىز لازىم.

ھاللىق ئادەملەر مەسچىتلەرنى سېلىۋاتىدۇ. بۇ توغرا بىراق مىللىي مەنپەئەتىمىزگە لازىم ئورۇنلارغا سەرىپ قىلساق، مەسچىت سالغان ساۋاپتىن كام ئەمەس ساۋاپقا ئېرىشكەن بولار ئىدۇق. مەسىلەن، ئۇيغۇرچە ئوقۇتىدىغان بىر مەكتەپ سېلىپ قويساق، مىللىتىمىزنىڭ مۇنقەرىز بولۇپ يوقۇلۇپ كېتىشىدىن قۇتقۇزۇپ قالغان بولار ئىدۇق. بۇنىڭ ئۈچۈن يالغۇز بىز ئەمەس ئۆتكەن ئاتا بوۋىلىرىمىزنىڭ روھلىرى ۋە كېلەچەك ئەۋلاتلىرىمىز رازى بولغان بولار ئىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ۋەتەن داۋاسى مۇستەقىللىق ئۈچۈندۇر!

(«بىزدىكى سىياسىي ساپا ۋە پسىخولوگىيەلىك ئاجىزلىقلار» دېگەن ماقالىنى ئوقۇغاندىن كېيىن ئالغان تەسىراتلىرىم)

كۆرەش ئاتاخان ئۆز ماقالىسىدىكى بارلىق پىكىر - مۇلاھىزىلىرىنى ئۇيغۇرستانلىقلارغا «مۇستەقىللىق»، «ئۇيغۇرستان»، «داھى» دېگەن ئۈچ كەلىمە كېرەك، دەپ يە كۈنلىگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئەشۇ ئۈچ كەلىمە ئۈستىدە ئۆز مۇلاھىزىلىرىمنى ئوتتۇرىغا قويۇشنى لايىق تاپتىم.

ئۇ، ماقالىسىدا «ئۇيغۇرستانلىقلار سىياسىي كرىزىس ۋە ئىرقى تە ھدىتنى تونۇپ يەتكەچكە مىللىي مۇستەقىللىق يولىنى تاللاپ ئالغان، ئۇنىڭدىن باشقا ئىككىنچى يولىمۇ يوق. بىز تېررىتورىيە سى 1828418 كۋادرات كىلومېتىردىن ئاشىدىغان بىر دۆلەتنىڭ دەۋاسىنى قىلىۋاتىمىز. بىز قىلىۋاتقان بۇ دەۋا پەقەتلا كىشىلىك ھوقۇق ۋە ئىنسان ھەقلىرى دەۋاسى بولۇپلا قالماستىن شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئەركىنلىك ۋە مۇستەقىللىق دەۋاسىدۇر. مۇرەككەپ بولغان خە لقئارا ۋەزىيەت، كۆپ ساناپ ئېشىپ بېرىۋاتقان تاجاۋۇزچى خىتايلار تەرىپىدىن كېلىۋاتقان مىللىي زۇلۇم، بارلىق ئىنسان ھەق- ھوقۇقلىرىدىن مەھرۇم بولغان ئۇيغۇرستانلىقلارنى يېگانە بىر تەپە ككۇر ۋە يېگانە بىر ئىنقىلاپ يولىنى ئىزدەپ تېپىشقا مەجبۇر قىلماقتا. مىللىي ئىنقىلاپ، پەقەت بىر ئىسيان ئەمەس، ياكى پەقەت ھوقۇق - مەنپەئەت قوغلىشىشمۇ ئەمەس، ئۇ ئېتنىك - تىل يېزىق، دىن، تارىخ، ئىقتىسادىي باغلىنىشقا ئىگە بولغان خە لقلەرنىڭ دېموكراتىيە ۋە كىشىلىك ھوقوقىنى ئالدىنقى شەرت قىلغان

ھوررىيەتچىلىك ۋە مۇستەقىللىق ھەركىتىدۇر» دەپ تولىمۇ روشەن، ئىلمىي ئاساسقا ئىگە، پەلسەپەۋىي نەزەرىيىسىنى ئوتتۇرىغا قويىدى.

ئاۋتور ئۇيغۇر خەلقىغە مىللىي مۇستەقىللىقنىڭ ھاۋا بىلەن سۇدەك ھاياتلىق مەنبەئىي ئىكەنلىكىنى ناھايىتى مۇھىم دەلىل - فاكىتلار بىلەن ئىسپاتلاپ بەردى .مەن تارىخىمىزدا يۈز بەرگەن بىر چوڭ ۋەقەنى ئەسلەپ ئۆتىشنى ئارتۇقچە بولماس دەپ بەرەز قىلدىم. بىزنىڭ مەرھۇم ئەخمەتجان ئەپەندى باشلىق رەھبەرلىرىمىز «بىز شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە خائىنلىق قىلمايمىز، ۋەتەن - مىللەت دەپ شېھىت كەتكەن ۋەتەنداشلىرىمىزنىڭ ئەقىدىسىگە خىيانەت قىلمايمىز، بىزنىڭ تىلىگىمىز مۇستەقىللىق» دېمىگەن بولسا، ئۇلارنىڭ ئەزىزجانلىرى قۇربان بولمىغان بولار ئىدى .ئۇلار روس تارىخچىلىرى دېگەندەك - سوۋېت «ك گ ب» سىنىڭ ياللانمىلىرى ئەمەس، ئەكسىچە شەرقىي تۈركىستان ئازاتلىقى ئۈچۈن قۇربان بولغان قېرىنداشلىرىمىزنىڭ شۇنداقلا ھازىر ھايات بارلىق خەلقىمىزنىڭ تامام ئارزۇسى ۋە ھەقىقىي مۇددىئاسى مۇستەقىللىقتۇر. شۇڭلاشقا ئۇزۇل - كېسىل مۇستەقىللىقنى تەلەپ قىلىش ۋە شۇنىڭ ئۈچۈن كۈرەش قىلىش بىزنىڭ ئاساسىي نىشانىمىزدۇر. «ئالىي ئاۋتونومىيە» تەلەپ قىلىش مەقسىتىدە خىتاي بىلەن سۆھبەت ئۆتكۈزۈشكە كىرىشىش، تەكلىۋىگە ماقۇل بولۇش، دۈشمەنىنىڭ قاپقىنىغا ئۆز ئىختىيارى بىلەن چۈشۈپ بەرگەنلىك بولۇپ قالىدۇ. چۈنكى خىتايلار ۋەدىسىدە تۇرمايدۇ .مەسىلەن 1931 ، 1937 ، 1945 يىللاردىكى قوزغىلاڭلاردا ماۋزېدۇڭنىڭ تەكلىۋى بىلەن تىبەت، شەرقىي تۈركىستان ۋە ئىچكى موڭغۇلىيە خەلقلىرى ئۆز تەغدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش يوللىرى ئارقىلىق مۇستەقىللىق دۆلەتلىرىنى قۇرۇش ھوقوقىغا ئىگە، دېگەن قارار ئېلىنغان .لېكىن خىتاي كوممۇنىستلىرى ھاكىمىيەتنى قولغا ئالغاندىن كېيىن بۇ ۋەدىلىرىنى ئورۇنلىمىدى. 1945 - يىلى ئۇيغۇرستان تېررىتورىيەسىنىڭ 3 دىن 2 قىسمى قولىمىزدا،

www.uyghurkitap.com

30مىڭ دىن ئوشۇق مۇنتىزىم ئەرمىيە سى بار دۆلىتىمىز،
هاكىمىيىتىمىز تۇرۇپ خىتاي بىلەن «11بىتىم» تۈزگەن ئىدۇق .
گومىنداڭ هۆكۈمىتى ئۇنىڭ بىرسىنىمۇ ئىجرا قىلماي ئۆزلىرى قول
قويغان «بىتىمنى» ژىرتىپ تاشلاپ، نۇرغۇنلىغان ۋەتەنپەرۋەرلىرىمىزنى
قىرىپ تاشلىدى .ئاق خىتاي، قىزىل خىتاي هەممىسى بىر خىتاي .
ئۇلارنىڭ بىزگە تۇتقان سىياستى تامامەن ئوخشاش .پەرقى شۇكى
گومىنداڭ «شىنجاڭ»غا خىتاي كۆچمەنلىرىنى كۆپلەپ كەلتۈرۈشكە ئۈلگۈرمىگەنىدى
ئورۇنلاشتۇرالمىغان ئىدى .كوممۇنىستلار بولسا ئەڭ ئالدى بىلەن
ئۇيغۇرلارنى مىللەت سۈپىتىدە يوق قىلىۋىتىش ئۈچۈن 100 يىللىق
پىلانىنى قۇرۇپ كە لدى .چۆمۈلىدەك خىتاي كۆچمە نلىرىنى
ياغدۇرۇۋەتتى .پۈتۈن هاكىمىيەتنى تولۇق قولىغا ئىلىۋالدى .نەچچە
مىلليون ئارمىيە سىنى ئورۇنلاشتۇرۇۋەتتى .خىتايلارغا ئۇيغۇرلارنى
مىللەت سۈپىتىدە ژۇتىۋىتىش پلانىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئۇزۇن
مۇددەتلىك تىنىچ شارائىت كىرەك .شۇڭلاشقا خىتايلار ئۆز ئاگىنتلىرى
ئارقىلىق تام كەينىدە تۇرۇپ گوياكى دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتاينىڭ پىكىرى
قىلىپ ئالىي ئاۋتونومىيە توغرىسىدا سۆھبەت ئۆتكۈزۈش تەكلىۋىنى
ئوتتۇرىغا قويماقتا .خىتاي ئۆزىنىڭ سۆھپەت نىقابى بىلەن
ئۇيغۇرلارنىڭ تىل، يېزىغىنى يوقۇتۇش، ئۇيغۇرستانغا 150 مىلليون
خىتاي كۆچمە نلىرنى ئورۇنلاشتۇرۇش، ئۇيغۇرلارنى پارچىلاپ
چاچلاشتۇرۋىتىش، توغۇت چەكلەش ئارقىلىق نەسلىنى قۇرۇتۇۋىتىش
قاتارلىق قارانىيەتلىك نىجىس سىياسەتلىرىنى ئەمەللەشتۈرۈش، باش
كۆتەرگەنلىرىنى قىرىپ تاشلاش، قالغانلارنى قوللۇقتا قايىل قىلىپ
تەربىيەلەش، بىشىنى قايدۇرۇپ، قەلبىدىن مىللىي غورورىنى چىقىرىپ
تاشلاپ، ئۆز ئىختىيارى بىلەن قوشۇلۇپ كىتىشكە مايىل قىلىش ئۈچۈن
ئەنە شۇنداق قۇرۇق گەپ يالغان سۆھپەتلەرگە مىلىكە قىلىپ ئۆز
مەقسەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى كۆزلىمەكتە. سۆھبەت ئارقىلىق

ئۇلارنىڭ سىياسىتى ئۇيغۇرلارغا پايدىلىق تەرەپكە ئۆزگۈرۈپ قېلىشى مۇمكىن دەپ قاراش ئۆزىنى ئۆزى ئالداش دېمەكتۇر؛

1) خىتايلارنىڭ بىز ئۇيغۇرلار بىلەن ئۆز ئارا سۆھبەتلىشىۋاتىمىز، بۇ مەسىلە بىزنىڭ ئىچكى مەسىلىمىز، شۇڭلاشقا چەتنىڭ بىزگە ئارىلىشىشىنىڭ ھاجىتى يوق، ئۆز ئارا پۈتۈشۈپ ئالىمىز دەپ دۇنيا جامائەتچىلىكىنىڭ دىققىتىنى باشقا تەرەپكە ئاغدۇرۇپ كۆز بويامچىلىق قىلىشىغا ياردەملىشىش دېمەكتۇر؛

2) ۋەتەن ئىچىدە خەلقىمىزگە بىز سىلەرنىڭ ۋەكىللىرىڭلار بىلەن سۆھبەت ئۆتكۈزىۋاتىمىز .ئۇلارنىڭ جوڭگودىن ئايرىلىپ كېتىش ئىنكاسى يوق، شۇڭلاشقا مۇستەقىللىق تەلەپ قىلىدىغان بۆلگۈنچى ئۇنسۇرلار ۋە تېرروررىستلار بىلەن قەتئىي كۈرەش قىلىپ ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى قوغدىشىمىز لازىم، دېگەن خىتاي تەشۋىقاتىغا ئاساس يارىتىپ بېرىش دېمەكتۇر .

3) خىتايلارنىڭ مىللىي مۇستەملىكىچىلىك سىياسىتىنى قانۇنلاشتۇرۇپ ئەمەللەشتۈرۈشكە زېمىن ھازىرلاپ بېرىش دېمەكتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن مۇستەقىللىق مەيدانىدا قەتئىي تۇرۇش ئارقىلىق خىتايلار بىلەن دىئالوگ ئېلىپ بېرىش مۇمكىن .

«ئۇيغۇرستان» دېگەن ئاتالغۇ توغرىسىدا مەن غۇلجا شەھىرىدە چوڭ بولغانمەن. «شەرقىي تۈركىستان» پارتىزانلىرىنىڭ غۇلجا شەھىرىدىكى باش ساقچى ئىدارىسىنى، سىلىڭبۇ (باش شتاب) ھەيرەمباغ قاتارلىق ئورۇنلارنى ئازات قىلىش ۋاقتىدا پارتىزانلار ئەترىتىنىڭ كەينىدە تۇرۇپ «ھۇررا» تولىغانلار قاتارىدا مەنمۇ «ھۇررا» تولىغانمەن. 1945 - يىلى غۇلجا شەھىرىدىكى «ۋاڭ قادىر» بېغىدا ئۆتكۈزۈلگەن شەرقىي تۈركىستان مىللىي ئارمىيەسىنىڭ قۇرۇلۇش بايرىمىنى كۆرگەنمەن . شۇ كۈندىكى مىللىي ئارمىيەنىڭ «گاڭدەك چىنىققان ۋەتەن ئوغلى بىز، سالام رەھبىرىمىز ئەخمەتجان» دېگەن مارشلارنى ئېيتىپ باشلىرىدا ئىسپانكا، ئۈستىدە گەلەپى شىم، كۆك تۇجۇركا،

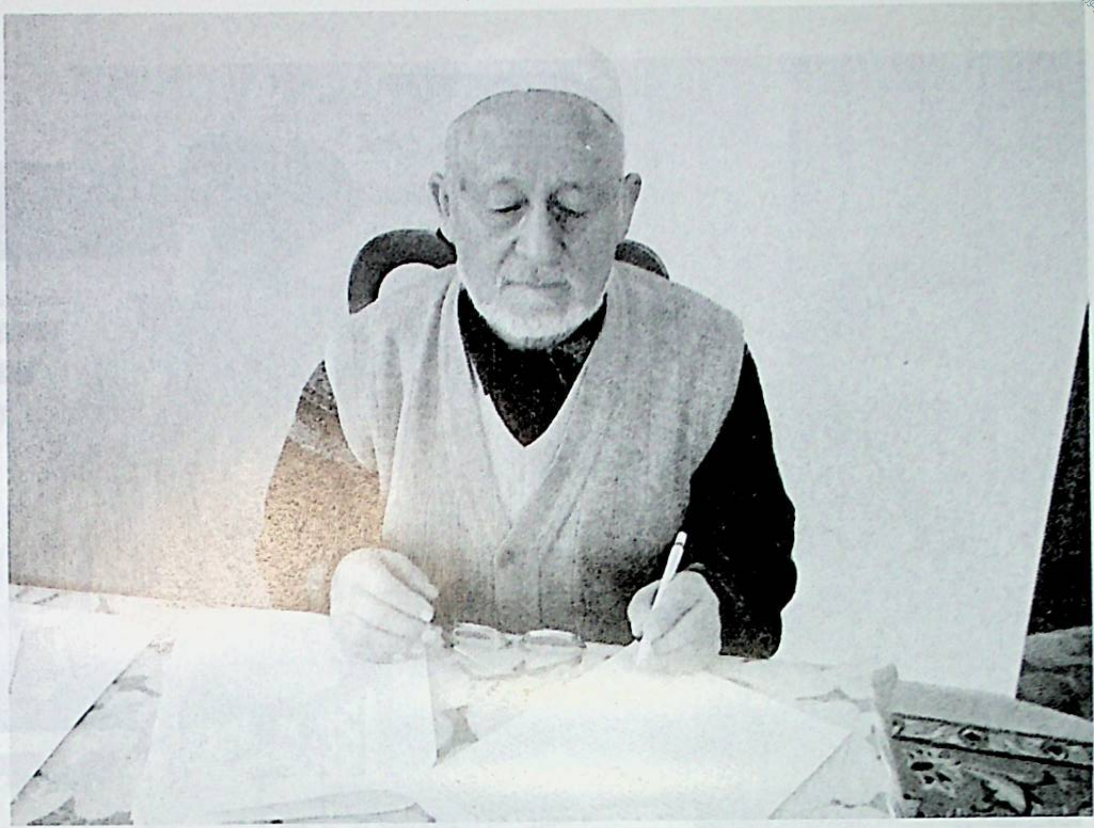

ياسىن هاجىم ئىش ئۈستىدە

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

سۈرەتتە بىرىنچى رەت، ئوڭدىن سولغا: سىڭلىسى رىسالەتگۈل ھاجىم، ياسىن ھاجىم، جىيەنى ئەلى. ئىككىنچى رەت: ئوغۇللىرى: ئارسلان، ئابابەكرى ۋە توختاخۇنلار

ياسىن ھاجىم ئايالى تۇرانقىز بىلەن

www.uyghurkitap.com

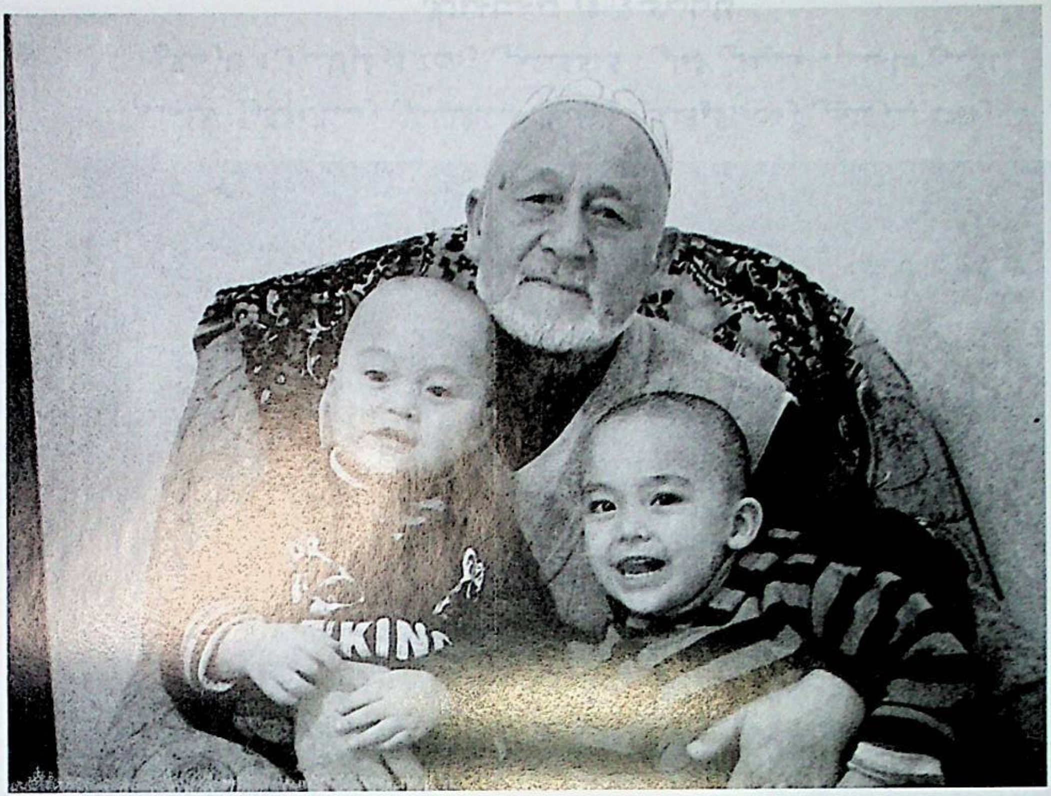

ياسىن ھاجىم نەۋرىلىرى: شاھئابباس، ماھمۇتخانلار بىلەن.

ياسىن هاجىم ئايالى تۇرانقىز ۋە ئۇرۇق- تۇققانلىرى بىلەن (1988)

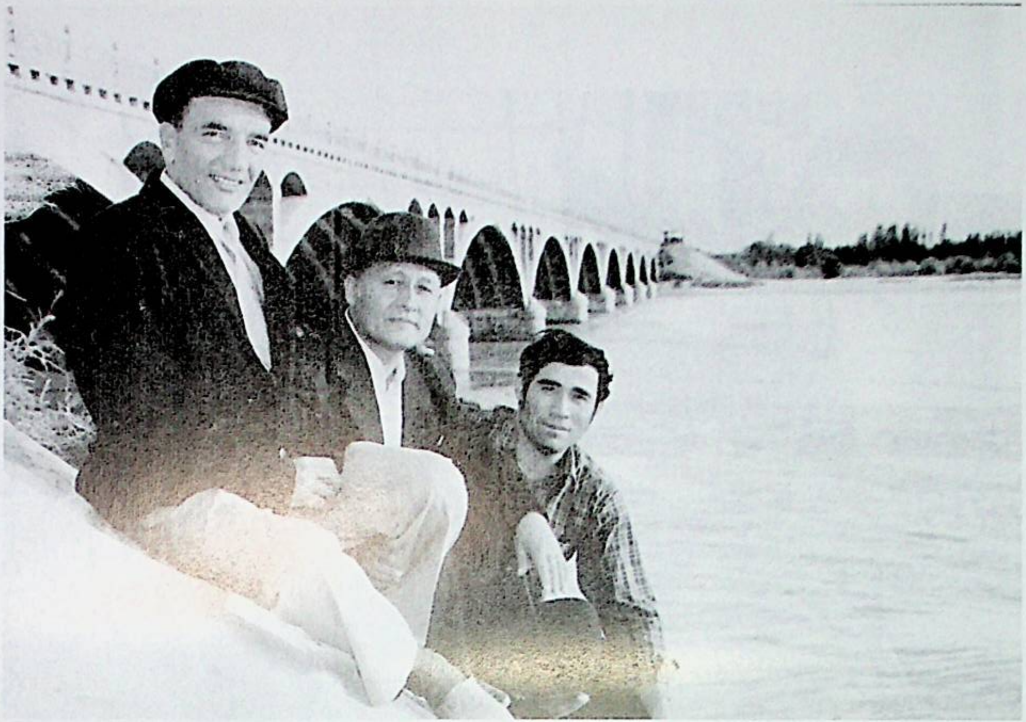

ياسىن ھاجىم ئىلى دەريا بويىدا. ئىنىلىرى: تۇرسۇنتاي ھاجىم ۋە
ئابلەھەت بىلەن (1989)

www.uyghurkitap.com

ياسىن ھاجىم ئايالى تۇرانقىز ۋە ئوغۇل- قىزلىرى بىلەن

ياسىن ھاجىم ئائىلىسى بىلەن (1981)

ياسىن ھاجىم ئىنىسى ئەخمەت ھاجىم بىلەن (ئۈرۈمچى 1988)

ئۇيغۇر كىتاب تورىكتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرىسى
www.uyghurkitap.com

سۈرەتتە ئوڭدىن سولغا: تۇرداجى ئابدۇللايېۋ، ياسىن ھاجىم ماھمۇدى،
ياقۇپ ھاجىم ئەلىيېۋ (1983)

ياسىن ھاجىم. (قرىم- يالتا، 1974)

www.uyghurkitap.com

سۈرەتتە: بىرىنچى رەت ئوڭدىن سولغا: ئىلى بىلىم يۇرتىنىڭ
مۇئەللىمى ئابدۇكېرىم قادىرى، مەھەممەت سېيىت. ئىككىنچى رەت:
ئاكىسى مەمتىمىنباي، ياسىن ھاجىم (1959)

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

قوللىرىدا ئاي يۇلتۇزلۇق يېشىل بايراق، ئاياقلىرىدا چىرايلىق قارا شىبلىت كىيگەن ئوغۇل باللار، شۇنداقلا كوفتا - يۇبكا، ئاي يۇلتۇزلۇق كاكىرى بار ئىسپانكا كىيگەن قىزلارنىڭ رەت-رەت شاخماتتەك چىرايلىق قاتار تىزىلىپ، مۇزىكىغا كەلتۈرۈپ گۈپ - گۈپ دەسسەپ مارش ئېيتىپ پاراتتىن ئۆتۈۋاتقانلىقىنى ئەسلىسەم پۈتۈن ئەزايىم تىترەپ يىغلاپ كېتىمەن .قېنى ئۇ بىزنىڭ ۋەتىنىمىز، قېنى ئۇ بىزنىڭ پولاتتەك چىنىققان ئارمىيەمىز؟ !قېنى ھاۋا رەڭ يېشىل بايرىقىمىز، قېنى قېنى نەگە كەتتى، كىم تارتىپ ئالدى! ئاھ، كاج پەلەك كىملەرگە خار قىلدىڭ بىزنى... » شۇڭلاشقا «شەرقىي تۈركىستان» دېگەن نام مېنىڭ قېنىمغا سىڭىپ يۈرىكىمگە ئورناپ، جان بىلەن بىللە چىقىدىغان مەشئەلگە ئايلانغان ئېدى . سوۋېت ئىتتىپاقىغا چىقتىم .ئەھۋال پۈتۈنلەي باشقىچە ئېكەن . تونۇشۇم ئۆزگۈرۈشكە باشلىدى .ئارىلىقتىن ئانچە كۆپ ئۆتمەي مەرھۇم ھاشىر ۋاھىدى ئالمۇتىدىن كېلىپ «ئۇيغۇرستان ئازاتلىق تە شكىلاتىنى» قۇرۇش توغرۇلۇق يىغىن ئۆتكەزدى .ئۇ «شەرقىي تۈركىستان ئازاتلىق تەشكىلاتى» ئەمەس «ئۇيغۇرستان ئازاتلىق تەشكىلاتى» دەپ ئاتاشنىڭ سەۋەبىنى تەپسىلى چۈشەندۈرۈپ «شەرقىي تۈركىستان» دېگەن ئاتالغۇنىڭ سىياسىي جۇغراپىيەلىك يەرنىڭ نامى بولۇپ بىر مىللەتنىڭ نامى ئەمەس، شۇڭلاشقا بىز ئاتا-بوۋىمىزدىن تارتىپ ئاتىلىپ كېلىۋاتقان ئەينە شۇ زېمىننىڭ ئەسلى ئېگىلىرى بولغان مىللىتىمىزنىڭ ئۇيغۇر دېگەن شەرەپلىك نامى بىلەن ئاتىشىمىز لازىم .كېرەك بولسا «شەرقىي تۈركىستان» دېگەندىن ھازىرقى خىتاينىڭ «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونى» دېگىنى ياخشىراق، دېگەن ئېدى .ئارىدىن كۆپ ئۆتمەي ھاشىر ۋاھىدىنىڭ ئېيتقانلىرى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ بېشىغا كەلگەن پاجىئەلىك كۈنلەردە روشەن ئىسپاتلاندى .غۇلجا شەھىرىدە خىتايلار تىنىچ نامايىشقا چىققان قولىدا ساپالىنىڭمۇ سۇنىقى يوق بېگۇنا ياشلارنى

قىرىپ تاشلىسا، تۇركىيە ھۆكۇمىتى جاللات جاڭ زىمىنىڭ مە
يدىسىگە ئالتۇندىن مېدال تاقاپ قويىدى .تېخى يېقىندىلا
تاجىكىستاندا قولغا ئېلىنغان ئۇچ نە پەر ئۇيغۇرنىڭ تولۇق
ھوقوقلىرى تۇركىيە گراژدانى ئېكەنلىكى ئېنىق تۇرسىمۇ، ئۇنىڭغا
ئېتىۋار قىلماي تاجىكىستاننىڭ خىتايغا قايتۇرۇپ بېرىدىغانلىقىنى
بىلىپ تۇرۇپمۇ ئېكىدارچىلىق قىلمىدى .ئۇندىن باشقا تۇركىي
تىللىق قان قېرىنداش دۆلەتلەرمۇ 5 ـ ئىيۇل قانلىق ۋاقەسىدە10
مىڭلىغان ئۇيغۇرلارنى بېگۇنا قىرىپ تاشلىغانلىقىنى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ
ھېچ بولمىغاندا بىر ئېغىز خالىس سۆز قىلىپ قويۇشقا يارىمىدى .ھە
تتا باش پاناھىمىز دەپ چىققان قېرىنداشلىرىمىزنى خىتايغا تۇتۇپ
بېرىپ ئۇلارنىڭ ئۆلۈمىگە سەۋەپ بولدى .بىزگىمۇ «5 ـ ئىيۇل
قانلىق ۋەقەسى » مۇناسىۋېتى بىلەن نامايىشقا چىقىش تۇرماق،
خاتىرە يىغىن ئۆتكۈزىشىمىزگە توسقۇنلۇق قىلدى .مېنىڭ مۇنداق
دېگىنىم ھەرگىزمۇ ئۇلاردىن رەنجىگەنلىكىم ئۇچۇن ئەمەس، ئەكسىنچە
ئۆزىمىزنىڭ ئاق كۆڭۈل، نادانلىقىمىزدىن تېخىچە ئەشۇ بىزنىڭ
ئىشلىرىمىزغا پۈتلۈكاشاڭ بولىۋاتقان «شەرقىي تۇركىستان» دېگەن
نامغا يېپىشىۋالغانلىقىمىزغا ئەپسۇسلاندىم .قىسقىسى كۆرەش ئاتاخان
دېگەندەك «ئۇيغۇرستان» دېگەن سۆز 21 ـ ئەسىردە مىللىي
ئىنقىلاۋىمىزغا ھاۋادەك ئېيتىياجلىق تۇرۇپ يەنىلا ئەينى دەۋرىنىڭ مە
ھسۇلى بولغان، دۈشمەنلەر تۇرماق ھەتتا مەركىزىي ئاسىيەدىكى
قانداش خەلقلەرنىمۇ بىئارام قىلىدىغان «شەرقىي تۇركىستان» دېگەن
ئاتالغۇ بىزنىڭ ئىككى قېتىملىق زور ئىنقىلاۋىمىزنىڭ مەغلۇبىيەت
بىلەن ئاياقلىشىغا سەۋەپ بولغانلىقى ھازىرقى كۈندە ھېچ كىمگە سىر
ئەمەس بولۇپ قالغان تۇرسىمۇ، يەنىلا ئەشۇ نامغا
ئېسىلىۋالغانلىقىمىزغا ھەيران بولدىم. بۇ ھەقتە شائىر
مۇزەپپەرخان قۇربانىنىڭ «شەرقىي تۇركىستان پاجىئەسى» دېگەن
ماقالىسىدا ناھايىتى روشەن مىساللار كەلتۈرگەن ئېدى .

بىزنىڭ تارىختىكى تەجرىبە ساۋاقلىرىمىزنى يەكۈنلىيەلمىگەنلىكىمىزدىن بۈگۈنگە قەدەر ئېلىپ بېرىۋاتقان ئىنقىلاپلىرىمىز نەتىجىسىز ئاخىرلاشتى. توغرا «ئۇيغۇرستان» دېگەنلىك «شەرقىي تۈركىستان» دېگەن نامنى ھەرگىزمۇ چەتكە قاقمايدۇ. «شەرقىي تۈركىستان» دېگەن نام دەيدۇ كۆرەش ئاتاخان : «سىياسىي ۋە جۇغراپىيەلىك نام بولۇپ تارىختا تار ۋە كەڭ مەنىلەرنى ئاڭلىتىپ كېلىۋاتىدۇ .ئۇنىڭ بۈگۈنكى خەتەر ئاستىدا قالغان ئۇيغۇردەك بىر مەزلۇم مىللەتنىڭ سىياسىي تەغدىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋەتلىرىدىن، تۈرك دۇنياسىنىڭ بىرلىكى بىلەن تېخىمۇ ئالاقىسى كۈچلۈك .شەرقىي تۈركىستان دېگەن ئىسىم بىلەن ئەسىرلەردىن بېرى ئۆز خەلقىنىڭ ھۆرلىكى ئۈچۈن ئالدىنقى قاتاردا قان كېچىپ كۆرەش قىلىۋاتقان ئۇيغۇردىن ئىبارەت بىر ئېتنىك توپلۇق نامى يوقۇلۇش ئالدىدا تۇرۇۋاتىدۇ .بۇ يەردە ئېگىلىك ھوقوقى يۈرگۈزۈشكە ھەممىدىن بەكىرەك شەرتى توشۇدىغان بىر مىللەتنىڭ نامى بىلەن ئاتالمىغاندا مىللىي ھەرىكىتىمىز قۇلايلىق غەلىبە قىلالمايدۇ.

ھازىرقى خەلقئارا ۋەزىيەتتە تۈرك دۇنياسىنىڭ بىرلىكى ئەمەس ئۆزىمىزنىڭ مەۋجۇتلىغىمىزنى ساقلاپ قېلىش مۇھىم .شۇنىڭ ئۈچۈن «ئۇيغۇرستان» دەپ ئاتاش تولىمۇ مۇۋاپىق ئىسىم دەپ ئىزاھلايدۇ .

بۇ ھەقتە مەرھۇم شائىرىمىز سابىت ئابدراخمانوۋمۇ ئۆزىنىڭ «ئۇيغۇرنامە» دېگەن كىتاۋىدا ۋە ياسىن كۆك بۆرىنىڭ «ئازاپلانغان يۈرەك ئاۋازى» دېگەن كىتاۋىدا ناھايىتى كەڭ دائىرىلىك چۈشەنچە بېرىدۇ .دەر ھەقىقەت ھازىر ئۆز مۇستەقىللىغىنى قولغا ئالغان ئورتا ئاسىيەدىكى قازاق، قىرغىز، ئۆزبەك، تۈركمەن ۋە ئەزەربەيجان قاتارلىق قېرىنداشلىرىمىز مەملىكىتىنىڭ نامىنى ئۆز مىللىتىنىڭ نامى بىلەن ئاتىماقتا .تېخى ھېچ كىم «غەربىي تۈركىستان» دېگەن ئاتالغۇ توغرۇلۇق ئويلىشىپمۇ كۆرگىنى يوق .بۇ نام ئۇلارنىڭ مىللىي مەنپەئەتىگە تامامەن زىت ئېكەنلىكىنى ھېس قىلىشىدۇ .بىزنىڭ

ئىلگىركى ئىنقىلاپلىرىمىزدا «شەرقىي تۈركىستان» دېگەن نام ۋەتىنىمىزنىڭ ئىچكى ۋەزىيىتىگە مۇۋاپىق توغرا ئىدى. لېكىن شۇ زاماندىمۇ پۈتۈن دۇنيا تۈركلىرىنىڭ بىرلىكى مەناسىنى بىلدۈرىدىغان بۇ ئاتالغۇ ئامېرىكا، ئەنگىلىيە قاتارلىق چوڭ دۆلەتلەرگە، بولۇپمۇ سوۋېت ھاكىمىيىتىگە پۈتۈنلەي ياقماس ئىدى. شۇڭلاشقا روسلار بىزنىڭ ئىككى قېتىم قۇرغان «شەرقىي تۈركىستان» نامىدىكى دۆلەتلىرىمىزنى يەر يۈزىدىن يوق قىلىۋەتتى. ھازىرمۇ ئۇلارنىڭ ئەشۇ كۆز قاراشلىرى ئۆزگەرگىنى يوق. ئۇلار پۈتۈن دۇنيا تۈركلىرىنىڭ بىرلىشىشىنى خالىمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە خىتاي بىلەن بولغان دىپلوماتىك مۇناسىۋەتتە شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى دەپ مۇزاكىرە قىلىش تامامەن مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

توغرا ۋەتىنىمىزنىڭ دۆلەت نامىنى ۋەتەن ئازات بولغاندىن كېيىن ۋەتەندىكى خەلقىمىز ئۆزى بەلگىلەيدۇ، ئەلبەتتە. لېكىن بىزنىڭ ھازىرقى ئېلىپ بېرىۋاتقان ۋەتەن دەۋايىمىزدا «ئۇيغۇرستان» دېگەن نام ھەممە ئېتىراپ قىلىدىغان، تارىخ مۇئايىيەنلەشتۈرگەن ئاتا بوۋىمىزدىن قالغان، ئەۋلادىمىزنىڭ قان بەدىلىگە قالغان شەرەپلىك نامىمىز ئۇيغۇرستان. «ئۇيغۇرستان» يالغۇز ئۇيغۇرلاغىلا ئەمەس بارلىق ئۇيغۇرستانلىقلارغا باش پاناھ بولغۇسىدۇر ۋە شا پائەت قىلغۇسىدۇر، بارلىق مىللەتلەرنىڭ ئورتاق ئائىلىسىدۇر.

ئىنىمىز كۆرەش ئاتاخان «بىزنىڭ 200 يىلدىن بېرى ئېلىپ بېرىۋاتقان ئىنقىلابى ھەرىكەتلىرىمىزنىڭ مەغلۇبىيەتكە ئۇچراپ كېتىۋاتقانلىقى بىزنىڭ تەشكىللاتلىنالماسلىق، ئۆزىمىزنى كەمسىتىش، مىللىي ئىنقىلاۋىمىزنىڭ ھەقىقىي يېتەكچىلىرىنى يېتىم قالدۇرۇش، ھە دېسە ئۇلاردىن قۇسۇر ئىزدەش، ئۆز رولىنى جارى قىلماي ئۇنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ قىلىۋاتقان خىزمەتلىرىگە بۇزغۇنچىلىق قىلىش، سەۋىرسىزلىك، ئاقساقاللىق قىلىش، ھەممە ئىشقا چېپىلىۋېلىش، جىدىي پەيتلەردە ئۇلارنى قوغدىماسلىق، ئىختىياج

تۇغۇلغاندا باتۇرلۇق بىلەن ئوتتۇرىغا چىقىپ قۇربان بەرمەسلىكنى ئىككىلىنىش، دىلىغۇل بولۇش، دۇشمەندىن رەھىم- شەپقەت كۈتۈش قاتارلىق كېسەللەر سەۋەبىدىن بولدى» دەپ جۇرئەتلىك ھالدا بىزدىكى نۇقسانلارنى ئېچىپ تاشلىدى.

دەر ھەقىقەت داھىي ئاسماندىن چۈشمەيدۇ، ئۇنى ئىنقىلاپ تاۋلاپ، خەلق يېتىشتۈرۈپ چىقىدۇ. كۆرەش ئاتاخان «مەنۋىي ئانىمىز رابىيە قادىر، مىللىي مۇستەقىللىق ھەرىكىتىمىزدىكى تولىمۇ تەسلىكتە قولغا كەلتۈرۈلگەن ئەڭگۈشتەرلىرىمىزنىڭ بىرى. ئەگەر مىللىي مۇستەقىللىق ھەرىكىتىمىزنىڭ غەلىبىسىنى خەلقئارا كۈچلەرنىڭ ياردىمىسىز قولغا كەلتۈرگىلى بولمايدۇ، دەپ قاراش خاتا بولمىسا، ئۇ ھالدا «ئۇيغۇرستان» دەۋاسى ئۈچۈن رابىيە قادىردەك بىر شەخسنىڭ قىممىتىنىڭ قانچىلىك بولىدىغانلىقىغا باھا بەرمەك قىيىن ئەمەس»، دەپ ناھايىتى توغرا ئېيتتى. دېمىسىمۇ بۈگۈنگە قەدەر رابىيە خانىمدەك ئۇيغۇرلانى دۇنياغا تونۇتقان بىرەر رەھبەرنى تېخى ئاڭلاپ باقمىغان ئىدۇق. بىز خىتايلار بىلەن ئۇچۇق ئاشكارە كۆرەشكەن، خىتاي زۇلۇمىنى ئۆزى تارتقان، خىتاي مىجەزىنى تولۇق چۈشىنىدىغان، ۋەتەن - مىللەت ئۈچۈن، مال - مۈلكى، بالا- چاقىسىنى قۇربان قىلىپ، كۆكرەك كېرىپ مەيدانغا چىققان رابىيە قادىر ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەڭ باتۇر، ئەڭ زىرەك، ئەڭ مەرت، ئەقىللىق تۇغما قەھرىمان پەرزەنتى، بىزنىڭ ۋەتەن دەۋايىمىز ئۈچۈن ئاللاھ بەرگەن تېپىلغۇسىز داھىمىز دەپ ھېساپلايمىز.

«بىز مەركىزىي تەشكىلاتلىرىمىزنىڭ ۋە خەلقئارا مەشھۇر لىدېرلىرىمىزنىڭ ھۆرمىتىنى تولۇق قىلالمىغانلىقىمىز ئۈچۈن ئۆز ئارا ۋە باشقىلار تەرىپىدىن تولۇق قەدىرلەنمەيۋاتىمىز، بىر ياۋايى مىللەتچىلىكمۇ نوپۇزىمىزنى قوغدىيالمايۋاتىمىز. شۇنىڭ ئۈچۈن بىزنىڭ مىللىي خاراكتېرىمىزدىكى باش باشتاقلىق، مەمەدانلىق، ھاڭۋاقتىلىق، گاللۋاڭلىق، تەكەببۇرلۇق روھىي غالىبىيە تچىلىك،

خىيالپەرەسلىك، تاماخورلۇق، ياڭغانچىلىق، تە قدىرچىلىك ۋە گۇرۇھۋازلىق قاتارلىق نۇقسانلىرىمىزنى تۈزۈتىشىمىز لازىم» دەيدۇ كۆرەش ئاتاخان .شۇڭلاشقا بىز رابىيە خانىمنىڭ ئەتراپىغا تېخىمۇ زىچ ئۇيۇشۇش، ئۇنى قوللاپ قۇۋۋەتلەش، ئۇنىڭ ئىدىيىسىنى يېتەكچى ئىدىيە قىلىپ ئۇنىڭ ئىپتىقانلىرىنى قەتئىي ئىجرا قىلىش، ئىش جەريانىدا كامچىلىق ئۆتكۈزۈپ قالسا، ئۇنىڭغا ئاق كۆڭۈللۈك بىلەن ياردەم قىلىش، ئۇنى قوغداش، ئۇنىڭ ئابرويى - ئىپتىبارىغا زىيان يەتكۈزىدىغان ھەر قانداق ئىش ھەرىكەتتىن ساقلىنىشىمىز لازىم .بۇ ھېچ قانداق شەخسكە چوقۇنۇش بولماستىن ئەكسىچە ئىنقىلاپ زۆرۈرىيىتىدىن كېلىپ چىققان بىر شەخسنىڭ ئابروينى تىكلەش ئارقىلىق ئىنقىلاپ غەلبىسىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈندۇر.پۈتۈن ئۇيغۇرستان خەلقىنىڭ ئارزۇ - ئۈمىدى مۇستەقىللىق - تۆمۈر قە پەزگە چۈشۈپ قالغان خەلقىمىز ئۆزلىرىنىڭ قۇتۇلۇشىغا سىلەرنىڭ ياردەم قىلىشىڭلارنى ئۈمۈت قىلىدۇ .شۇنىڭ ئۈچۈن بىز دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىنىڭ ئۆز قوشۇنىنى تازىلاپ ئالدىمىزدا كېلىۋاتقان ھەل قىلغۇچى جەڭگىۋار كۈنلەرنى تەنترىمەي كۈتۈپ ئالىدىغان، شەخسى غەرەزسىز پولاتتەك ئۇيۇشقان، مىللەت يولىدا ئۆز ھاياتىنى قۇربان قىلىشقا تەييار تۇرىدىغان، قەتئىي ئىرادىلىك قورۇق گەپ، قۇرۇق خىيال قىلمايدىغان، كىشىلەرنى تەبىقەلەرگە بۆلمەي ئۇيۇشتۇرۇشنى بىلىدىغان جەڭگىۋار بىر تەشكىلاتقا ئايلاندۇرۇشنى ئارزۇ قىلىمىز .
بىز دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىدىكى بەزى رەھبەرلىرىمىزنىڭ خىتاي جاسۇسلىرى بىلەن بولغان ئۇرۇق- تۇققان ۋە دوستلۇق ئالاقىلىرىدىن قاتتىق تەشۋىشلىنىمىز.
ئەزىز ۋەتەنداشلار !بىزنىڭ مىللىتىمىز، مىللەت سۈپىتىدە يوقۇلۇپ كېتىش خوۋپى ئاستىدا تۇرىدۇ . كۆرەش ئاتاخان «بىز ئەڭ ئاددىي ئىچكى مەسىلىلىرىمىزنى باتۇرلۇق بىلەن ئىنتايىن تېزلىكتە ھەل قىلمىساق دەۋرىگە، رىئاللىققا قاراپ ئىش تۇتمىساق يەنە 50 يىلدىن

كېيىن ئىسىم قويىدىغان ۋەتەنمۇ يوق، ئۆز ئارا بىر - بىرىمىزگە دۈشمەن بولىدىغان ئۇيغۇرمۇ يوق، مۇقەددەس دىنىمىز ئىسلاممۇ يوق بولىدۇ» دەپ ناھايىتى توغرا ئېيتتى .بىزنى، مىللەتنى جىددىي قۇتقۇزۇپ قېلىشتەك ئېغىر ۋە شەرەپلىك ۋەزىپە كۈتۈپ تۇرماقتا .بىز ھەممىمىز بىر نىيەتكە كېلىپ، بىر ياقىدىن باش، بىر يەڭدىن قول چىقىرىپ، دۈشمە ندىن ھېچ قورقماي، مەزلۇم مىللىتىمىزنى ئەجدىھارنىڭ ژۇتىۋېتىشىدىن قۇتقۇزۇپ قېلىش ئۈچۈن كۈرەش قىلىشىمىز لازىم .شۇنى مۇئەييەنلەشتۈرۈش كېرەككى خىتايلارغا ئىشىنىش تامامەن مۇمكىن ئەمەس .ئۇلار بىلەن بىر ئۈستەلدە ئولتۇرۇپ سۆھبەتلىشىش ئارقىلىق بىرەر نەتىجىگە ئېرىشىشمۇ مۇمكىن ئەمەس .خىتايلار ئۆزى بىلگەننى قىلىۋېرىدۇ .بىز تۇرماق بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ گېپىگىمۇ قۇلاق سالمايدۇ . ھەتتا باشقا مەملىكەتلەردىنمۇ خىتاي مەنپەئەتىگە ئۇيغۇن سىياسەت يۈرگۈزۈشنى تەلەپ قىلماقتا .شۇنداقلا نۇرغۇن مۇھىم خەلقئارا تەشكىلاتلارغىمۇ ئەزا بولۇپ كىرىۋالدى .كۈرەش ئاتاخان «بىزنىڭ ۋەتەن مۇنقەرىز بولۇپ قىلىشتەك تراگېدىيەگە دۇچار بولۇپ قىلىشىمىز، ئۆزىمىزدىن ئۆزگىنى چوڭ بىلىشتىن، ئۆز ئىچىمىزدىن يېتىشىپ چىققان ھۆكۈمدارلارغا باش ئېگىشتىن، ياتلارغا قۇل بولۇشنى ئەلا بىلىدىغان تەسلىمچىلىك خاراكتېرىمىزدىن كېلىپ چىقتى» دەپ ناھايىتى توغرا ئېيتتى .

شۇنداقلا ئۇ خىتايلارنىڭ ئۇيغۇرلارغا مۇستەقىللىق تۇرماق ئاددىي ئەقەللى ئىنسان ھەقلىرى دائىرىسى ئىچىدىكى ئۆز ئەركى بىلەن ياشاش ھوقوقىنىمۇ بەرمەيدىغانلىقى ھەممىمىزگە بەش قولدەك ئايان. ئۇنداق بولسا، نېمە ئىش قىلىشىمىز كېرەك؟ دېگەن سوئالغا «بىر مىللەتنىڭ تارىخىدا شۇ مىللەتنىڭ ئار - نومۇسىغا، شان-شەرىپىگە ۋە ئىززەت - نەپسىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان بىر سىنىپ يېتىشىپ چىققان بولىدۇ .ئۇلار ياخشى يامان كۈنلەردە خەلقنىڭ، ۋەتە

نىنىڭ ئار - نومۇسى ئۇچۇن كۆرەش قىلىدۇ. بىزدە ئۇ سىنىپنىڭ رولىنى ئېلىۋاتقان بىر قوشۇن بار. ئۇنى كۈچەيتىشىمىز، قەدرى قىممىتىنى قىلىشىمىز، ئۇنىڭ ئەتراپىغا ئۇيۇشۇشىمىز، بېھودىلىق قىلماسلىقىمىز كېرەك. ئۇلار تارىخنى، تارىخ ئۇلارنى يارىتىدۇ. بۇ سىنىپ ۋەتىنى، مىللىتى ئۈچۈن جېنىدىن، مىلىدىن ۋاز كېچەلەيدىغان، ۋەتەن - مىللەت يولىدا ئەسكەرىي، سىياسىي، دىنىي، ئىلمىي ئىختىسادىي ۋە مەنىۋىي تەرەپلەردىن پىداكارلىق بىلەن ئىزدىنىپ شۇ مىللەتنىڭ مەۋجۇتلىقىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ» دەپ جاۋاپ بېرىدۇ كۆرەش ئاتاخان.

بىزنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىمىز «جاندىن كەچمىگۈنچە جانانىغا يەتكىلى بولمايدۇ» دېگەن ئەمەسمىدى. ئۇيغۇرستان مۇستەقىللىق ھەرىكىتىگە «ئۇيغۇرستانلىقلارنىڭ ھەممىسى ئاللا بۇرۇن ئىشتىراك قىلدى. تېخىچە ئىشتىراك قىلمىغانلارنى بولسا، تاجاۋۇزچىلار تەرىپىدىن ئۇزاققا قالدۇرماي ئىشتىراك قىلدۇرىدۇ. ئۇيغۇرستان بىلەن خىتاي دۆلىتى ئوتتۇرىسىدا ھامان ئوتتۇرىغا چىقماي قالالمايدىغان بۇ ئاقىۋەت بىز ئۈچۈن تېپىلغۇسىز پۇرسەتلەرنى ئېلىپ كېلىدۇ. بۇ ھەرىكەتنىڭ، ئىستىقبالىنىڭ تولىمۇ پارلاق بولىدىغانلىقى بەش قولدەك ئايان بولماقتا. شۇڭا خىتاي تاجاۋۇزچىلىرىنىڭ يۈرىگى پوكۇلداشقا باشلىدى» دەپ ئاگاھلاندۇردى كۆرەش ئاتاخان.

«ئاينى ئېتەك بىلەن ياپقىلى بولمايدۇ» شۇڭلاشقا بىز ئەشۇ جەڭگىۋار كۈنلەرنى تەنتىرىمەي كۈتۈپ ئېلىش ئۈچۈن ۋەتىنىمىزنىڭ جۇغراپىيەلىك ئەھۋالى، خەلقىمىزدىكى بىرگە پايدىلىق ۋەزىيەت ۋە قېرىنداش خەلقلەرنىڭ قانداشلىق مېھرى مۇھەببەتلىرى ۋە ئۇلۇق ئىسلام دىنىمىزنىڭ مەدەتكارلىقىدىن تولۇق پايدىلىنىپ ۋەتەن دەۋايىمىز ئۈچۈن مۇكەممەل تەييارلىق قىلىشىمىز لازىم. تەغدىرىمىز ئۆز قولىمىزدا ئەزىز ۋەتەنداشلار!

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

بىزگە پەقەت ئەركىنلىك كېرەك

يېقىندىن بېرى گېزىتىمىزنىڭ سەھىپىلىرىدە بېسىلغان، ھەممىگە تونۇلغان، مەشھۇر يازغۇچىلىرىمىزدىن ئۆمەر ئەختەمنىڭ «ئۇيغۇرلاردا ئانا تەربىيەسى ۋە ئانىلارنىڭ ساپاسى»، ئابدۇقادىر جالالىدىنىنىڭ «بىزگە قانداق ئانىلار كېرەك»، يالقۇن روزىنىڭ «بىزگە قانداق دادىلار كېرەك» دېگەن ماقالىلىرىنى زور قىزىقىش بىلەن ئوقۇپ چىقتۇق .مەزكۇر ماقالىلاردا كۆرسىتىلگەن فاكتلار، دەلىل ـ ئىسپاتلار ناھايىتى ئورۇنلۇق بولۇپ ھازىرقى ئۇيغۇر جەمىيىتىدىكى ھاياتلىقنىڭ ھەقىقى كۆرۈنۈشى ۋە رېئال مەۋجۇدىيىتىدۇر .شۇڭلاشقا بۇ ماقالىلار ئۈستىدە يەنە بىر قېتىم تە پسىلى چۈشە ندۈرۈپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق دەپ ھېساپلايمەن .لېكىن مەزكۇر ماقالىلارنىڭ مۇئەللىپلىرىنىڭ ئۇيغۇر جەمىيىتى ئەزەلدىنلا شۇنداق ئىدىمۇ؟ ھازىر نېمە ئۈچۈن موشۇ ھالەتكە كېلىپ قالدى؟ ئۇنىڭ بۇزۇلۇشىغا سەۋەب نېمە؟ ئۇنىڭ مەنبە يى نەدە؟ ئۇنىڭغا كىم جاۋاپكەر؟ ئۇنداق بولسا قانداق قىلغاندا دۇنيادىكى باشقا ئىلغار مىللەتلەردەك ياكى ئەزەلدىكى ئۇيغۇر جەمىيىتىدە قېلىپلاشقان، ئىلمىي، ئەخلاقى، ئالىي مەدەنىي پەزىلەتلىرىنى ھازىرقى زامان تەرەققىياتىغا ماسلاشتۇرۇپ، ئۆز ئەكسىگە كەلتۈرگىلى بولامدۇ؟ دېگەن سوئاللارغا تولۇق جاۋاپ يازمىغانلىقى ھېچ كىمگە سىر ئەمەس . مەن موشۇ ماقالەم ئارقىلىق ئاشۇ ماقالىلەرنىڭ ئاۋتورلىرى بىزنىڭ سۆيۈملۈك، تالانتلىق، ۋەتەنپەرۋەر، چىن مەنادىكى ئۇيغۇر پەرزەنتلىرى بولغان قېرىنداشلىرىمىزغا ژۇرەك قەلبىمدىن چىققان قېرىنداشلىق مېھرى مۇھە ببىتىمنى، ئالىي ھورمەت ئېھتىرامىمنى ئىزھار قىلىشنى ئارزۇ قىلىمەن .چۈنكى، بىز ۋەتەن

ئۈچىدىكى ئەھۋال بىلەن ۋەتەن سىرتىدىكى مۇھىتنىڭ ئاسمانۇ -
زېمىن پەرقى بارلىقىنى ياخشى چۈشىنىمىز .شۇڭلاشقا مەزكۇر
ماقالەم ئارقىلىق ژۇقۇرىدىكى مۇئەللىپلەرنىڭ تولۇق چۈشە
ندۈرىشىگە ۋاقىت ئىمكانىيە تلىرى تۈپە يلى يېزىلماي قالغان
يەرلىرىنى بىر ئاز بولسىمۇ ئوقۇرمە نلەرنىڭ روشەن تولۇقلاپ
چۈشۈنۈپ ئېلىشىغا ياردىمى بولارمىكىن دېگەن ئۈمۈت بىلەن
قولۇمغا قەلەم ئالدىم .

ھەممىمىزگە مەلۇم ئۇيغۇرلار قاراخانىلار دۆلىتى، ئىدىقۇت
ئۇيغۇر دۆلىتى، ياركەندخانلىغى قاتارلىق دۆلە تلەرنى قۇرۇپ
دۇنىياغا تونۇلغان، دۇنيا مەدەنىيىتىگە ئۆزىنىڭ ھەسسىنى
قوشقان، ئىككى قېتىم شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى قۇرۇپ
دۇنياغا تونۇلغان خەلىقدۇر .ئۇيغۇر ئانىلىرى ئەينى زاماندىكى
ماھمۇد قەشقەرى، يۈسۈپ خاس ھاجىپ، ئەلىشىر ناۋايى قاتارلىك
داڭلىق مەشھۇر ئالىم - مۇتە پە ككۇرلەرنى، سابىت دامۇللام،
ئابدۇقادىر دامۇللام، غوجا نىياز ھاجىم، ماھمۇت سىجاڭ،
ئەخمەتجان قاسىمى قاتارلىق دۆلەت ئەرباپلىرىنى، سادىر پالۋان،
كىچىك ئاخۇن، غېنى باتۇر كە بى قە يسەر - قە ھرىمانلارنى،
شۇنداقلا پۈتۈن ئالەمگە مەشھۇر ئىپارخان، مايىمخان، گۈلنىسا،
نازۇگۇم قاتارلىق جەسۇر - جەڭگىۋار قىزلارنى تۇغقانمۇ ئەشۇ
ئۇيغۇر ئايالىرى ئىدى .يېقىنقى زاماندىمۇ ئابدۇخالىق ئۇيغۇر،
ئابلىز مە خسۇم، لۇتپۇللا مۇتە للىپ، ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر،
ئابدۇشۈكۈر مەمەت ئىمىن، زوردۇن سابىر قاتارلىق يۈزلىگەن
ۋەتەنپەرۋەر، مىللەت سۆيەر ئوغلانلارنى تۇغقانلارمۇ يە نە شۇ
ئايالار .غۇلجا فېۋرال ۋاقەسىدە،- 5 ئىيۇل ئۈرۈمچى ۋەقەسىدە
مەرتلەرچە قۇربان بولۇپ شېھىت كەتكەنلەرنىمۇ ئۇيغۇر ئانىلىرى
تەۋەللۇت قىلغان .ئەپسۇس، مىڭ ئەپسۇسكى بىزنىڭ ئىچىمىزدىن
ھاراقكەش، قىماۋاز، ئوغرى، سولامچى، سۇخە نچى، ھەسە تخور،

داتخور، داڭداز - پوچى، ئۇرۇشقاق، قۇرۇق گەپچى، مەمەدان، بىكار تەلەپ، ئاقنانچى، ساتقۇن، پىتنىخورلار كۆپ چىقىشقا باشلىغىنى 250 يىلدىن سەل ئاشتى .بولۇپمۇ كېيىنكى 60 يىلدا بۇ لەنتى ئىپلاس ئەسكىلىكلەرنى تېخىمۇ رىۋاجلاندۇرۇپ، قوتۇر ئىشتىنىڭ قوتۇرى ژۇققاندەك ئۇمۇمى يۈزلۈك خەلقىمىزنىڭ ئىچىگە تارقىتىپ، پىسە نت قىلمايدىغان ئادەتتىكى بىر ئىشقا ئايلاندۇرۇۋەتتى .بۇ نىجىس ئىپلاسلىقلار كىمدىن، نەدىن ژۇقتى، ئەزەلدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ ئەخلاق پەزىلىتى قانداق ئىدى؟ شۇنى ئۇزۇل - كېسىل ئېيتىش كېرەككى خەلقىمىز مۇندىن ئىلگىرى ژۇقۇرىدا ئىزھار قىلىنغان ئىپلاسلىقلار تۇرماق، ھەتتا ھاراق ئىچىشنى، تاماكا چېكىشنىمۇ بىلمەتتى .ساتقۇنلۇق، خايىنلىق قىلىش بىزنىڭ تەبىيىتىمىزگە يات ئىشلار ئىدى .بىز ئەدەپ - ئەخلاق، ھايا - نومۇس، مەرتلىك - مەردانىلىق، جەگگۇارلىق، مېھرى - مۇھەببەت، ئاق كۆڭۈل، ھۈنەر - كەسپلىك، ئىجاتكار خەلىق ئىدۇق .قاچان بىزنىڭ زىمىنىمىزگە جاللات زو - زۇڭتاڭنىڭ قەدىمى يەتتى، شۇ كۈندىن باشلاپ بىزنىڭ ۋەتىمىزنىڭ ھاۋاسى، سۈيى، خەلقىمىزنىڭ مىجەز - خۇلقى بۇزۇلۇشقا باشلىدى . ھەر قانداق بىر مىللەت ئۈز دۆلىتىنىڭ قانۇنىنى ئەشۇ مەملىكە تىنىڭ تۇپلىك ئېگىسى بولغان مىللەتنىڭ پسىخولوگىيە سىگە مۇۋاپىق تۈزۈپ چىقىدۇ .شۇڭلاشقا ھۆكۈمران مىللەتنىڭ پسىخولوگىيەسى ئەشۇ دۆلەتتە ياشاۋاتقان بارلىق خەلىققە ئۈز تە سىرىنى كۆرسىتىدۇ .مانا شۇنىڭ ئۈچۈن خىتاي مىللىتىدىكى سەلبىي ھادىسىلەر خىتاي جۇمھۇرىيىتىنىڭ مۇستەملىكىسىگە ئايلانغان بىزنىڭ ۋەتىنىمىزدىكى خەلىقلەرگە خۇددىي ئاق كۆينە كلە تۇرخۇندىن چىققان مايلىق قارا خورۇمدەك تېز ژۇقۇپ كەتتى. خىتاي كوممۇنىستلىرى ئۈز ئاتا - بوۋىلىرىنىڭ تۇتقان يولىدا مېڭىپ ژۇقۇرىدىكى بىزگە يات ئەسكىلىكلەرنى تېخىمۇ

رىۋاجلاندۇرۇپ ئۇيغۇرلارنى مىللەت سۈپىتىدە يوق قىلىشنىڭ ئەڭ ئۇنۇملۇق چارىسى دەپ پايدىلىنىشقا باشلىدى. ئۇلار ئاغىزىدا بۇ ئىشلارغا يول قويمايمىز، دېسىمۇ يەر ئاستىدىن ئۆز ئاگېنتلىرى ئارقىلىق بۇ ئىشلارنىڭ كەڭ ئەۋج ئېلىپ كېتىشى ئۈچۈن شارايىت هازىرلاپ بەرمەكتە. بۇنىڭ مىساللىرى :مەسىلەن، ئۇيغۇر قىزلىرىنى ئىچكىرى ئۆلكىلەردىكى پاھىشەخانىلارغا ئالداپ ئاپىرىپ، سولاپ بېرىۋاتقانلارنى، خېروپىن ئەكىلىپ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونىدا تارقىتىۋاتقانلارنى، 80 گرادۇسلۇق هاراقلارنى ئىشلەپ چىقىرىۋاتقانلارنى، قىمارخانە - جالاپخانىلارنى ئېچىۋاتقانلارنى هۆكۈمەت بىلمەمدۇ؟ دېمەك ئەنە شۇنداق ئىپلاس نىجىس ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقانلارغا يول قويىۋاتقانلار يەنىلا خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ رەھبەرىي كادىرلىرى ئېكەنلىكىنى كىم بىلمەيدۇ؟ !دېمەك پاراخورلۇق قىلىپ بېيىپ كېتىۋاتقانلار، ئەنە شۇ خىتاي كوممۇنىستلىرىدۇر .شۇڭلاشقا ئىسلام دىنىنىڭ تەلىماتىنى قاتتىق چەكلەپ ئۆزلىرىنىڭ رەزىل قارانىيەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ياشلارنى ئاتېيزىملىق روھىدا تەربىيەلەپ ئىسلامىيەت يولىدىن چىقىرىپ ئۇيغۇرلارنى خىتايلاشتۇرۇش ئۈچۈن پايدىلىنىشنى نىشان قىلماقتا .بۇ ئىشلار خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ ئۇيغۇرلارنى يەر يۈزىدىن يوق قىلىۋېتىپ زىمىن بۇشىتىشى ئۈچۈن قوللىنىۋاتقان قارانىيەتلىك سىياسەتلىرىنىڭ بىر قىسمىدۇر. ئۇلارنىڭ ئۇيغۇر تىلىنى، مەدەنىيىتىنى، ئۆرپ-ئادىتىنى يوقۇتۇش، خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ سانىنى جىددىي كۆپەيتىش ئارقىلىق ئۇيغۇرلارنى ژۇتىۋېتىش ئاساسىي مۇددىئاسىدۇر .شۇڭلاشقا خەلقىمىز قانداق قىلىپ موشۇ كىرىزىستىن قۇتۇلۇشنىڭ چارىسىنى تاپالمىغانلىقتىن، ئاچچىقنى هاراقتىن ئېلىپ، كەيپىنى قىمار بىلەن پاھىشىدىن سورىدىغان يامان يولغا كىرىپ قالدى .خەلقىمىز روھىي چۈشكۈنلۈك

بالاسىغا مۇپتىلا بولۇپ قالدى. ئۇلارنىڭ كۆڭلى مىللىي ئەركىنلىكتىن باشقا ھېچ نەرسىنى تارتمايدۇ ۋە خالىمايدۇ.

ئەزىز قېرىنداشلار !بىز ئۆز غېمىمىزنى ئۆزۈمىز قىلمىساق بىز ئۇچۇن قايغۇرىدىغان ئىنسانلار دۇنيادا يوق .ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ مىللىي مەنپەئەتىنى قوغداش ئۈچۈنلا ئۇيغۇر مەسىلىسىنى كارتا قىلىپ ئويناشنى ئويلايدۇ، خالاس .شۇنىڭ ئۈچۈن بىز بېشىمىزنى بىر سىلكىۋېتىپ ژۇقۇرىدىكى ماقالىلاردا كۆرسۈتۈلگەن ئاشۇ نۇقسانلارنى قەتئىي تۈگەتمەي تۇرۇپ ئۆز ئەركىنلىگىمىزنى قولغا كەلتۇرەلمەيدىغانلىغىمىز روشەندۇر. شۇڭلاشقا ھەممىمىز ھوشيار بولۇپ 7 ياشتىن 90 ياشقىچە، ئەر-ئايال دىمەستىن - بىزمۇ باشقىلارغا ئوخشاش ئىنسانغو، بىز نىمە ئۈچۈن باشقىلارغا ئوخشاش ئۆز ئەركىمىز بىلەن ياشاش ھوقۇقىمىزدىن مەھرۇم بولۇپ قالدۇق؟ ئەندى مېنىڭ نىمە قىلىشىم كېرەك؟ قانداق قىلغاندا ئىنسان قاتارى ياشاش ئىمتىيازىغا ئېگە بولالايمىز؟ - دىگەن ئويغا كەلگەندە يەنى خۇددى يېۋرۇپىلارغا ئوخشاش بارلىق ئەقىل پاراستىنى، كۈچ غەيرىتىنى، ئىقتىسادى بايلىغىنى مىللەتنى ساقلاپ قېلىش ۋە ئۇنى دۇنيا خەلقلىرىنىڭ قاتارىدىن ئورۇن ئېلىش ئۈچۈن ھەر قانداق قېيىنچىلىقلاردىن قورقماي ھەممە بىر نىيەتتە جان پىدالىق بىلەن ئالغا باسايلى، دىگەن قارارغا كەلگەندە جانابى ئاللا تائالا بىزگە مەدەت ۋە كۈچ قۇۋۋەت بېرىدۇ، ئىنشائاللاھ !ئۆز تەقدىرىمىز ئۆز قولىمىزدا، بىزگە پەقەت ئەركىنلىك كېرەك !

ئەزىز قېرىنداشلىرىم، مىللەتنىڭ تەغدىرى ئۈستىدە ئويلۇنۇش ئۆزىنى ئۇيغۇرمەن دەپ ھېساپلايدىغان ھەر بىر ئادەمنىڭ ئاللا تائالا ئالدىدىكى قەرىزىدۇر .

ئەدەپ ـ ئەخلاق توغرىسىدا بەزى پىكىرلەر

ھەر بىر مىللەتنىڭ ئۇزۇن مۇددەتلىك مەدەنىيەت تارىخى جەريانىدا پەيدا بولۇپ، تەدرىجى مۇكەممەلەشكەن ۋە قېلىپلاشقان ئۆزىگە خاس ئەخلاقى سۈپىتى بولىدۇ. ئۆرپ ـ ئادەت بىلەن ئەخلاق بىر ـ بىرىدىن ئاجرالمايدىغان بىر پۈتۈن نەرسە بولۇپ، ئۇ ھەر بىر مىللەتنىڭ قانچىلىك مەدەنىيەتلىك تارىخقا ئىگە ئىكەنلىكىنى رېئال تۇرمۇشتىكى ئىپادىلىرى ئارقىلىق ئۆلچەيدىغان مىزاندۇر. قىسقىچە ئېيتقاندا، مىللىي مەدەنىيەتنىڭ جەۋھىرىدۇر. شۇڭلاشقا بىزنىڭ خەلقىمىز ھەر بىر ئادەمنىڭ سالاھىتىنى ئەشۇ ئادەمنىڭ ئەدەپ ـ ئەخلاقى بىلەن ئۆلچەيدۇ. بۇ ئەخلاق ئىمانى كامىللىق دىنىي ئېتىقادىمىز بىلەن تېخىمۇ مۇستەھكەم مۇكەممەللىشىپ، باشقىلاردىن ئالاھىدە پەرىقلىنىپ تۇرىدىغان مىللىي مۆجۈزىگە ئايلانغاندۇر.

ئۇنداق بولسا، ئەخلاق كۈندىلىك جەمىيەت ھاياتىغا ئۆز تەسىرىنى قانداق كۆرسىتىدۇ؟

بىرىنچىدىن، چوڭلارنى ھۆرمەت قىلىشتا، كىيسەللەردىن ھال ھوراش، يوقسۇللارغا ياردەم قولىنى سوزۇش، كىشىلەر بىلەن سىلىق ۋە سەمىمىي مۇئامىلە قىلىشتا ئىپادىلىنىدۇ. مەسىلەن، يول ماڭغاندا چوڭلارنىڭ ئالدىغا ئۆتىۋالماسلىق، چوڭلار ئولتارغان جايدا تەرتىپ بىلەن يەكتىنىز، ياكى چازا كۇرۇپ ئولتۇرۇش، يانپاشلاپ يېتىۋالماسلىق، تىزىنى قۇچاقلاپ ئولتۇرۇۋالماسلىق، كۆپ سۆزلەپ كەتمەسلىك، ئەدەپسىز چاقچاق قىلماسلىق، چوڭلار دەستىرخانغا قول سالمىغىچە، دەستىرخانغا قول ئۇزۇتماسلىق، تاماكا چەكمەسلىك، ساھىبخان تەكلىپ قىلمىغىچە تەخىر قىلىپ ئولتۇرۇش، دۇئا قىلمىغىچە ئورنىدىن تۇرۇپ كەتمەسلىك،

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

دەستىرخاندىن كەنپۆت، ئالما قاتارلىق نەرسىلەرنى ئېلىپ يانچۇققا سېلىۋالماسلىق، كېسەللەردىن ھال سورىغاندا ئۇلارغا «قانداق قىلىمىز، ئەللىك ـ موللا دېمەي ئىلاجىمىز يوق، بۇ قېرىلىقنىڭ ئالامىتى. ئاللاھتىن كېلىۋاتقان خەۋەرلەر» دېگەنگە ئوخشاش بىمەنى سۆزلەرنى قىلماي، «ئاللاھ بۇيرىسا ياخشى بولۇپ كېتىسىز، چىرايىڭىز ياخشى» دېگەندەك يۇمشاق گەپلەرنى قىلىپ، بىمارنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈپ قويۇش. يوقسۇلارغا ياردەم قىلغىنىڭىزدا «ئوڭ قولىڭىز بىلەن بەرگىنىڭىزنى سول قولىڭىز كۆرمىسۇن»، «مەن پالانچىغا مۇنداق نەرسە بەردىم» دەپ ماختانماڭ، مىننەت قىلماڭ. كىشىلەر بىلەن سۆزلەشكەندە ئوچۇق چىراي، سىلىق ۋە سەمىمىي سۆزلەڭ. سۆھبەتدىشىڭىزنىڭ دىلىغا تېگىدىغان گەپلەرنى قىلىپ، رەنجىتىپ قويۇشتىن ساقلىنىڭ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «كۆپ تاماق يېگەن، كۆپ سۆزلىگەن، كۆپ ئۇخلىغان ئادەملەر ئەقىلسىز كىشىلەردۇر» دېگەن. ئۇ يەنە شۇنداقلا «نەپسى ئاۋارىگەرچىلىك شەيتانىنىڭ خۇلقىدۇر» دېگەن ئىدى.

ئىككىنچىدىن، ئاياللارنى ھۆرمەتلەش. ئاياللار ھەر بىر ئائىلىدە كام بولسا بولمايدىغان مۆجىزىدۇر. بۇ يەردە ئالدى بىلەن بىر نەرسىنى ئەسلەپ ئۆتۈشنى توغرا دەپ ئويلىدۇم. بەزى كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ ياشىنىپ قالغان قېرى ئىكەنلىكىنى سەزمەيدىغان بولساق كېرەك. مەسىلەن، ئاياللار يولدا كېتىۋېتىپ، ياكى بىر جايدا ئولتۇرغان بولسا، چوڭلارنى كۆرۈپ قالغاندا كۈلۈمسىرەپ، ئوچۇق چىراي سالاملىشىدۇ. لېكىن بۇنى ھېلىقى يەكپاي قېرى «كۆردۈڭلارمۇ، ماڭا جىلۋە قىلىۋاتىدۇ» دەپ چۈشەندۈرىدۇ. ھەي، ھاماقەت، ئۇ ئاياللار سېنىڭ بىلەن بىزنى قېرى بوۋايلار دەپ ھۆرمەت قىلىشى يۈزىسىدىن شۇنداق قىلدى. ئەگەر سېنىڭ موشۇ قارا نىيىتىڭنى بىلىپ قالسا، يۈزۈڭگە تۈكۈرۈۋېتىپ كېتىپ قالاتتى.

ئەندى بەزىلەرنىڭ ئائىلىسىدە جېدەل ـ ماجرا تۈگىمەيدۇ. ئۇنىڭ سەۋەپلىرى ناھايىتى كۆپ بولسىمۇ، ئەڭ مۇھىمى ئۇنىڭ گۇمانخورلىقىدۇر. ئۇنداق كىشىلەر ھەر قانداق ئادەمدىن كۈنلەيدۇ. شۇڭلاشقا ئۇرۇشۇپ قالغان ھامان ئايالىنى «سەن بۇزۇق» دەپ تىللايدۇ. توغرا، بىرنىڭ ئىسلام دىنىمىزدا «ئاياللارنى كۈنلىمىگەن كىشى ئىمانى كامىل مۇسۇلمان ئەمەستۇر» دېگەن. لېكىن يەنە بىر تەرەپتىن «قولى بىلەن تۇتۇپ ئالماي تۇرۇپ ئايالىنى بۇزۇق» دەپ تىللىسا، ئايالى ئۇنىڭ ئەمرىدىن جۇدا بولۇپ كېتىدۇ، دېيىلگەن. يەنە شۇنداقلا ئاياللار ئەرلەرنىڭ سول قوۋۇرغىسىدىن پەيدا بولغان، شۇنىڭ ئۈچۈن «ئۇنى تۈزىتىمەن دەپ ئاۋارە بولماي ئۆز مەيلىگە قويۇپ بېرىڭلار» دېگەن. بۇ، ئاياللارنى تۈزەتكىلى بولمايدۇ دېگەنلىك ئەمەس، بەلكى ئۇ ناھايىتى نازۇك ئىنسان، شۇڭلاشقا ئۇنىڭ بىلەن سىلىق، چىرايلىق، يۇمشاق مۇئامىلە قىلغىن، چۈنكى سېنىڭ ئاناڭمۇ ئەشۇنداق ئايال بولغان، دېگەنلىكتۇر.

ئۈچىنچى، باللار بىلەن بولغان مۇناسىۋەتتە. سېنىڭ بالاڭ، سېنىڭ گەپ ـ سۆزىڭنى، مىجەز ـ تۇرۇشىڭنى، كىشىلەر بىلەن بولىدىغان مۇئامىلەڭنى، قىسقىسى بارلىق ھەرىكەتلىرىڭنى تەكشۈرۈپ تۇرىدىغان نازارەتچىدۇر. سەن نېمە قىلساڭ شۇنى قىلىدىغان بولۇپ چىقىدۇ. مەسىلەن، سەن ھاراق ئىچسەڭ ـ بالاڭمۇ ھاراقكەش، تاماكا چەكسەڭ ـ بالاڭ بەڭگى، تولا سۆزلىسەڭ ـ بالاڭمۇ كاسكا، قىمار ئوينىساڭ ـ بالاڭ قىمارۋاز، ئۇرۇشقاق بولساڭ ـ بالاڭمۇ لۈكچەك بولىدۇ. ئوغرى بولساڭ ـ بالاڭمۇ ئوغۇرلۇق قىلىدۇ. سېنىڭ ھەممە ئىشىڭ باللار ئۈچۈن ئۈرنەكتۇر. شۇڭلاشقا، ئەخلاقىي تەربىيەنى ئۆزەڭدىن باشلىشىڭ كېرەك، نەسىھەتتىن تولاراق ئۆز ئەمەلىي ھەرىكىتىڭ ئارقىلىق بالىلىرىڭغا تەسىر كۆرسىتىشىڭ كېرەك.

تۆرتىنچىدىن، دوستلار بىلەن مۇئامىلىدە. ئالدى بىلەن ئۆزىڭىز كۆپىرەك تەلەپچان بولۇشىڭىز لازىم. مەن نېمە ئىش قىلدىم، نېمە قىلىشىم كېرەك، نېمە ئۈچۈن باشقىلار مېنىڭدىن ئۆزىنى تارتىپ قالدى؟ - دېگەندەك ئۆزىگە - ئۆزى ھېساپ بېرىپ تۇرۇشى كېرەك. كىشىلەر بىلەن ئالاقە قىلغاندا «بىر باپلىدىم»، «ھەجەپ دەسسىتىۋالدىم»، دەيدىغان شەخسىيەتچىلىك، ئالدامچىلىق، پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ مەنپەئەت ئېلىشقا ئوخشاش ساختا دوستلۇق سېنى باشقىلارنىڭ نەزەرىدىن چەتكە چىقىرىپ قويىدۇ. سېنىڭ بىلەن مۇئامىلە قىلىۋاتقان كىشىلەرنىڭ سەندىن ئەقىللىقەرەك -زېرەك كىشىلەر بولۇپ قېلىشى ئېھتىمالىنى ئېسىڭدىن چىقىرىپ قويمىغىن. ھەممىگە ئوخشاش بىردەك ئاق كۆڭۈللۈك بىلەن مۇئامىلە قىلىشقا ئادەتلەنگىن.

بەشىنچى، ئاياللار كىيىمى ھەققىدە.

ئاياللارنىڭ ئۆزىگە يارىشىملىق قىلىپ پاكىز كىيىنىپ، ئۆزىنى، قاش - كۆزىنى ياساپ، چىرايلىق ژۇرىشىگە ئادەتلەنگەنلىكى تولىمۇ ياخشى ئىشتۇر. بىزنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىمىز «ئاناڭنى دادائىغا پەدەزسىز كۆرسەتمە» دېگەن. لېكىن، ھەممە نەرسىنىڭ چېكى باردۇر. مەسىلەن، بەزى يائاللار، بولۇپمۇ ياشلار كۆكرىگىنىڭ يېرىمىنى ئوچۇق قويۇپ، ساغرىسىنى چىقىرىپ، قوسىقىنىڭ بىر قىسمىنى ياپماي، قىسقا كوفتا، كالتە ئىشتان كىيىۋېلىشى، كوفتىسىنىڭ چۆرىسىگە شىلدىرما تەقىۋېلىپ، ھىندىچە ئۇسسۇل ئويناشنى، چاچلىرىنى ھەر خىل رەڭدە بوياپ، چېچىنى كۆزىنىڭ يېرىمىغىچە ساڭگىلىتىپ قويۇپ، رۇسچە ئاشىق - مەشۇقلەرنىڭ ناخشىسىنى ئېيتىشنى ياخشى كۆرىدۇ.

قەدىرلىك قىزلىرىم! ھەر مىللەتنىڭ ئۆزىگە خاس مەدەنىيەت ئۆلچىمى بولىدۇ. سىز ياخشى كۆرگەن يېۋروپىلىقلارچە يۈرۈش-تۇرۇش ۋە كىيىنىشنى بىزنىڭ خەلقىمىز - ئەخلاقسىزلىق،

بىباھالىق، دەپ ھېساپلايدۇ. ھايا بار جايدا ئامان بار. كىيىم كىيىش، يۈرۈش - تۇرۇشنىڭ ھەممىسى ھايا - نامۇس بىلەن مۇناسىۋەتلىكتۇر. ئۇيغۇر يىگىتلىرى قىزلارنىڭ ياخشى - يامانلىقىنى، ئۇلارنىڭ نومۇسلۇق ياكى نومۇسسىزلىقى بىلەن ئۆلچەيدۇ. سىز ئۆزىڭىزنىڭ ياخشى ئەخلاق يۈرۈش - تۇرۇشىڭىز بىلەن باشقىلارنىڭ دىققىتىنى ئۆزىڭىزگە جەلىپ قىلالايسىز. ئۇيغۇر قىزلىرىنىڭ بېشىدا دوپپا، چاچلىرى چىرايلىق تارالغان، ئۆزىگە يارىشىملىق كىيىملىرىنى كىيۋالغان، نازۇك، خۇش چىراي، يۈرۈشلىرى پۈتۈن دۇنيا خەلقىنى لال قىلغانلىقىنى كىم بىلمەيدۇ. ھايا - نومۇس ئارقىلىق ئىنسان قەدر - قىممەتكە، ئابروي - ئېتىۋارغا سازاۋەر بولىدۇ.

ئالتىنچى، ئادەملەر بىلەن مۇئامىلىدە. بىرەر كىشىدىن قەرز ئالساڭ، ئۇنىڭ قەرەلىدە بېرىۋېتىشكە ئادەتلەنگىن. يالغان ئېيتىپ ۋاقىتنى سوزساڭ، ساڭا قەرز بېرىپ قويغان كىشىنى پۇشايمان قىلدۇرۇپ قويىسەن، قەرزىڭنى تۆلىمەي ئۆلۈپ كەتسەڭ، سېنىڭ قەرزىڭنى باشقا بىرسى ئۈز ئۈستىگە ئالمىغىچە نامىزىڭنى چۈشەرمەيدۇ. چۈنكى سېنىڭ باشقا گۇناھلىرىڭنى ئاللاھ مەغپىرەت قىلىشى مۇمكىن. لېكىن، بىرەر كىشىگە قەرزدار بولساڭ، ئەشۇ ئادەمنى رازى قىلمىغىچە سېنىڭ گۇناھىڭنى ئاللاھ كەچۈرمەيدۇ. مابادا، سېنىڭ بىرەر كىشىدىن ئېلىشىڭ بولسا، ئۇنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ تەخىر قىلىپ تۇرغىن. كىشىلەر بار جايدا ئۇنىڭ يۈزىگە سالما، خىجالەت قىلما، يامان سۆزلەرنى قىلىپ، تىللاپ، ئۇنى رەنجىتمە، كەڭ قورساق - مەرت بولغىن. قىلغان ياخشىلىقلارنىڭ ساۋابىغا مۇيەسسەر بولىسەن.

يەتتىنچى، كىيىم - كېچەك كىيىشتە. ھەر مىللەتنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىككە ئىگە بىرەر كىيىمى بولىدۇ. مەسىلەن، ئۇيغۇر - ئۆزبەكلەرنىڭ دوپپىسى، قازاق - قىرغىزلارنىڭ قالپىقى ئۇلارنىڭ

مىللىي فورمىسىدۇر. شۇڭلاشقا، سەن بېشىڭغا دايىم دوپا كىيىپ ژۈرۈشكە ئادەتلەنگىن. سەن بېشىڭغا، ئۆزەڭنىڭ مىللىي دوپپاڭنى كىيىپ ژۈرسەڭ، سېنى ياخشى ھۆرمەت قىلىدۇ. چۈنكى، سەن بېشىڭغا ئۆز مىللىي دوپپاڭنى كىيىۋېلىش ئارقىلىق كۆپ مىللەتلىك قىرغىزستاندا، ھەممە مىللەتلەرنىڭ تەڭ باراۋەر، بىرلىك - ئىتتىپاقلىقتا، ئەركىن ياشاۋاتقانلىقىنى نامايەن قىلغان بولىسەن.

سەككىزىنچى، چاچ - ساقال قويۇشتا. چاچنى ئۆستۈرۈپ، يەلكىسىگىچە تۈرۈپ،قۇللىرىغا ئىككى - ئۈچ ئۈزۈك تاقاپ، ھەتتا چاچلىرىنى ئۆرۈپ يۈرۈش، ئاياللارچە كىيىنىۋېلىپ يۈرۈش ئارتىستلارغا خاش ئىشتۇر. ئارتىستلار ئەركەكچە ۋە ئاياللارچە رولنىمۇ ئوخشاشلا مۇۋەپپەقىيەتلىك ئورۇنلاپ چىقالايدۇ. سىز ئارتىست ئەمەسقۇ؟! شۇڭلاشقا، ئۆزىڭىزگە يارىشىدىغان دەرىجىدە چاچ - ساقال قويۇپ، سۈپەتلىك يۈرۈشكە ئادەتلىنىڭ. ھەر نەرسىنىڭ ئۆز ۋاقتى بولىدۇ. ئۇلۇق شائىرىمىز لۇتپۇللا مۇتەللىپ «يىللارغا جاۋاپ» شېئىرىدا: «يىللار سېخى قۇرۇق كەلمەيدۇ، ئەكىلىپ بېرىدۇ، قىزلارغا قورۇق، ئەرلەرگە ساقال» - دەپ يازغان ئىدى. يېشىڭىز 60 دىن ئاشقاندا ئۆز لايىقىدا ساقال - بۇرۇت قويۇپ يۈرىشىڭ يامىنى بولمايدۇ. چۈنكى، بۇرۇنقى بىزنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىمىز ساقال - بۇرۇتسىز يۈرەلمەتتى. ئۆز ئەنئەنىلىرىمىزنى ئۇنتۇپ قېلىش ياخشى ئەمەستۇر، ئەلۋەتتە.

قەدىرلىك دوستلار! مانا موشۇ ئىنسانلاردىكى ئەدەپ - ئەخلاق ناھايىتى مۇھىم مەسىلە. بۇ توغرىدا قەلەم تەۋرىتىشكە مېنىڭ قۇدرىتىم يەتمىسىمۇ، دەسلەپكى قەدەمدە خەلقىمىزنىڭ ئويلۇنۇپ كۆرىشىگە تۈرتكە بولامدېكىن دېگەن نىيەتتە مەزكۇر ماقالىنى يېزىشقا جۈرئەت قىلدىم. ھەر بىر خەلقنىڭ مىللىي پسىخولوگىيەسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك مىللىي ئۆرپ - ئادىتى، دىنىي ئېتىقاتى، ئىجتىمائىي قۇرۇلمىسى ۋە دۇنياۋىي كۆز قارىشى بىلەن

چەمبەرچەس باغلانغا مىللىي ئەخلاقى سۈپىتى بولىدۇ. مەن بۇ ماقالەمدە كۆندىلىك تۇرمۇشىمىزدا ئۇچرىتىپ تۇرىدىغان بەزى بىر ئەخلاقىي مەسىلىلەر ئۈستىدە توختالدىم. مىللىتىمىزنىڭ دۇنياغا كۆز قارىشى، ۋەتەن - مىللەت، سۆيۈش ئەخلاقى پەزىلەتلىرى ئۈستىدە ئايرىمماقالىلار يېزىلىشلىرى لازىم. كۆپچىلىكنىڭ موشۇ ھەقتە مۇنازىرە قىلىپ، خاتا يەرلىرىنى تۈزۈتۈپ، كام جايلىرىنى تولۇقلاپ، ھەممىمىزنىڭ ئورتاق چۈشەنچىلىرىنى بەرپا قىلىشنى ئۈمۈت قىلىمەن. ئاللاھ مەدەت قىلسۇن، ئامىن!

بىز ژۇقىرىدا ھەر بىر مىللەتنىڭ مىللىي پسىخولوگىيەسىگە مۇناسىۋەتلىك ئۆزىگە خاس ئاھلاقى سۈپىتى بولىدۇ دېدۇق. شۇنداق ئېكەن، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مىللىي غۇرۇرى مىللەت سۆيۈش ئېڭى ۋە ئۇنىڭ ھاياتىمىزدىكى رېئال كۆرۈنىشى قانداق؟ بۇ مەسىلە ئۈستىدە كۆپچىلىكنىڭ چوڭقۇرىراق ئويلۇشۇپ، ئۆزىمىزگە تەدبىقلەپ كۆرۈشلىرىنى تەۋسىيە قىلار ئېدىم.

بىز ئالدى بىلەن ئۆتمۈش تارىخىمىزغا ئازغىنە بىر نەزەر تاشلىساق ھازىرقى مىللىي پسىخولوگىيەمىزنىڭ نەقەدەر ئۆزگۆرۈپ كەتكەنلىگىنى سېزىپ ئالغان بولار ئېدۇق. ئۇنداق بولسا، بىزنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ مىللەت سۆيۈش ئېڭى قانچىلىك دەرىجىدە ئېدى. ئۇيغۇرلار ئەزەلدىنلا باشقىلارغا بېقىندى بولۇپ ياشاپ كەلگەنمۇ؟ نېمە سەۋەپلەر بىلەن مۇستەقىللىقىدىن ئايرىلىپ قالغان؟ مىللىي ئازاتلىق كۆرەشلىرى قانداق سەۋەپلەر تۈپەيلى مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغان؟ نېمە ئۈچۈن بىزنىڭ ئىچىمىزدىن مىللىي مۇناپىقلار كۆپ چىقىدۇ؟ ئۇلارنىڭ سالغان زىيانلىرى قايسى دەرىجىدە بولدى؟

بىزنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىمىز قاراخانىيلار خانلىغى، ئىدىقۇت ئۇيغۇر خانلىغى، ياركەنت خانلىغى قاتارلىق پۈتۈن دۇنياغا مەشھۇر قۇدرەتلىك دۆلەتلەرنى قۇرۇپ داڭ چىقارغان. ئۇزۇن مۇددەتلەر

ئۆتكەندىن كېيىن مەلۇم تارىخى سەۋەپلەر بىلەن ئۆز ھاكىمىيەتلىرىنى قولدىن چىقىرىپ قويغان بولسىمۇ، يەنىلا ئۆز قەھرىمانلىرىمىز ئىسسىق قانلىرىنى تۆكۈپ، ئەزىز جانلىرىنى قۇربان قىلىپ، قەشقەردە «شەرقىي تۈركىستان ئىسلام جۇمھۇرىيىتىنى» ، غۇلجىدا مۇستەقىل «شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتىنى» قۇرۇشقا مۇيەسسەر بولغان ئىدى. بۇ دۆلەتلەرمۇ بىر قانچە يىل ئۆمۈر سۈرۈپ مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىدى. مۇنداق بولۇشىنىڭ ئاساسىي سەۋەۋى: بىزنىڭ زېمىنىمىزنىڭ مول بايلىقى، ئىككى چوڭ ئىمپېرىيەنىڭ ئوتتۇرىسىدا قالغانلىقىمىز، قۇدرەتلىك چوڭ مەملىكەتلەرنىڭ ئۆز مىللىي مەنپىيەتلىرىنى بىر تەرەپ قىلىش ئۈچۈن پايدىلىنىپ ئوينايدىغان قارتىغا ئايلىنىپ قالغانلىقىمىز، ئۆزىمىزدە قورال - ياراق ئىشلەپ چىقىرالايدىغان ھەربىي سانائەت بازىلىرىمىزنىڭ يوقلىقى، ئۆز ئىچىمىزدە پىشىپ يېتىلگەن سەياسىي، ھەربىي رەھبەرلەرنىڭ يوقلىقى، رۇسلارنىڭ ياللانمىسىغا ئايلىنىپ قالغانلىقىمىز قاتارلىق ئەھۋاللار سەۋەپ بولغان بولسىمۇ، يەنە بىر مۇھىمى، بىزنىڭ ئىچىمىزدىن ساتقۇنلارنىڭ كۆپ چىققانلىقىدۇر. مىسال ئۈچۈن، ئۇيغۇرستانغا دەسلەپكى چەت ئەللىكلەرنى باشلاپ چىققانلارمۇ ئەنە شۇ ساتقۇنلار ئىدى. قەشقەردە ئابدۇقادىر داموللامنى ئۆلتۈرگەن، لۇتپۇللا مۇتەللىپنى جادۇغا بېسىپ ئۆلتۈرۈشكە سەۋەپ بولغان، ئاتۇشلۇق كىچىك ئاخۇن تەشكىلاتىنى پاش قىلىپ، پۇتونسۇرۇك ئىنقىلابىي قوشۇننى مەغلۇبىيەتكە ئۇچراتقان، تۆمۈر خەلپە، غوجا نىياز ھاجىملارنى تۇتۇپ بەرگەن، شەرقىي تۈركىستان ئارمىيەسىگە زور زىيان يەتكۈزگەن، راخمانوۋ ئىنقىلابىي تەشكىلاتىنى پاش قىلغان، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مىللىي مەنپىئەتىگە ئورنىنى تولتۇرۇپ بولمايدىغان زىيانلارنى سالغان ئەنە شۇ ساتقۇنلاردۇر. ئۇلار يالغۇز تارىختىنلا ئەمەس، ھازىرقى كۈندە بۇرۇنقىدىنمۇ كۆپرەك (ۋەتەن ئىچىدە بولسۇن، ۋەتەن سىرتىدا

بولسۇن). خەلقىمىزنىڭ دۈشمەنلىرىگە خىزمەت قىلماقتا. بۇ بىر توپ كىشىلەردىكى ئىماننىڭ ۋە مىللىي غۇرۇرنىڭ يوقلىغى، ئىنسانىيى ئەخلاقنىڭ تامامەن بۇزۇلغانلىغى تۈپەيلىدىن بولسىمۇ، يەنە بىر تەرەپتىن خەلقىمىزدىكى مىللىي روھ ھىسسىياتىنىڭ ئاجىزلاپ كەتكەنلىگىدۇر. بىز كىمدۇر بىرسىنىڭ ئاشكارە ساتقۇنلۇق قىلىپ يۈرگىنىنى بىلىپ تۇرساقمۇ، ئۇنىڭغا سۈكۈت قىلىپ، ھەتتا ئۇنىڭ بىلەن ئاپپاق - چاپاق بولۇپ كېتىمىز. مىللىي مەنپەئەتىمىزگە قانچىلىك زىيان سېلىۋاتقانلىغى بىلەن كارىمىز يوق. بەزى يالغان ۋەتەنپەرۋەر كىشىلىرىمىز كوممۇنىستلارچە ئانالىز قىلىپ، ئۇلارغا پەتىۋا تېپىپ بېرىشكە ئۇرۇنىدۇ. مىللەت مەنپەئەتى ئۈچۈن ئەزىز جانلىرىنى قۇربان قىلىۋاتقان شېھىتلارنى كۆرۈپ تۇرساقمۇ ئۇلارغا ھېچ بولمىغاندا روھىي ھېسداشلىق قىلىشنىڭ ئورنىغا ئۇلاردىن قانداقتۇر بىر كامچىلىقنى ئىزدەپ تېپىشكە ئۇرۇنىمىز. باشقىلارنى قويۇپ، چېچەن مىللەتنى ئالايلۇق. ئۆز ئىچىدىن بىرەر خائىننىڭ چىقىشىغا يول قويمايدۇ. مابادا بىرەر كىشىدىن ساتقۇنلۇق قىلىش ئېھتىمالى بارلىغىنى سەزسە، ئۇنى شۇ ھامان ئۇجۇقتۇرىۋېتىدۇ. شۇڭلاشقا ئۇلار پۈتۈن دۇنيانى تىترەتكەن روسسىيادەك قۇدرەتلىك چوڭ دۆلەتكە ئون سەككىز يىل تاقابىل تۇرۇپ (چېچەنلەرنىڭ بارلىق نوپۇسى بىر مىلليونغا يەتمەيدۇ) ئۆزلىرىنىڭ ئالىي مىللىي ئاۋتونومىيەسىنى قولغا كەلتۈردى. تارىخچى دوستىمىز ئۆمەر ئىبراگىموۋ ئۆزىنىڭ «ئۆزىمىزنى ساقلاپ قالايلى دېسەك...» دېگەن ماقالىسىدا قانداق بولغاندا ئۇيغۇر مىللەتى مىللەت سۈپىتىدە يوقۇلىشى مۇمكىن، دېگەن سوئالغا جاۋاپ ئىزدەپ:

1. ئۇيغۇر بالىلىرى ئۇيغۇرچە سۆزلەلمەيدىغان، ئۇيغۇرچە خەت يازالمايدىغان، ئۇيغۇرچە خەتنى ئوقۇيالمايدىغان بولغاندا؛

2. ئۇيغۇرچە ناخشا ئېيتالمايدىغان، ياكى ئۇيغۇرچە ناخشىلارنى ئاڭلاشنى خالىمايدىغان بولغاندا؛

3. ئۇيغۇر سەنئىتىنى بىلمەيدىغان، ياكى ياقتۇرمايدىغان بولغاندا؛

4. ئەڭ مۇھىمى ئۇيغۇر تارىخىنى بىلمەيدىغان، ياكى ئۇنى بىلىشنى خالىمايدىغانلار كۆپەيگەندە؛

5. ئاتا - ئانىلىرى باللىرىنىڭ ئۆز ئۆيىدە چەت تىللاردا سۆزلىگەنلىرىدىن پەخىرلىنىدىغان، ئۇلارغا ئۆز تىلىنىمۇ ئۆگۈتىشنىڭ لازىملىقى توغرىسىدا ئويلىمايدىغان، مىللىتىنىڭ كېلەچىكى ئۈچۈن قايغۇرمايدىغان بولغاندا مىللەت سۈپىتىدە يوقىلىپ كېتىدۇ، دەپ كۆرسەتتى.

ئەندى بىز ئەشۇ ئۆلچەمگە ئۆزىمىزنى سېلىشتۇرۇپ كۆرەيلى. بىزنىڭ ياشلىرىمىز ئۆز ئارا ئۇيغۇر تىلىدا سۆزلەشنى بىلمەيدۇ. كۆپ قىسىم ياشلار ئۇيغۇرچە سۆزلەشنى خالىمايدۇ. رۇسچە سۆزلەشكەننى «قالتىس» بىر پەزىلەت دەپ ھېساپلايدۇ. ئۇيغۇرچە خەت يازالمايدۇ ۋە ئوقۇمايدۇ. توي - تۆكۈن، ئولتۇرۇشلاردا قانداقتۇر بىر مىللەتلەرنىڭ ناخشا - مۇزىكىلىرىنى ئاڭلاشنى ياخشى كۆرىدۇ. ئۇيغۇر سەنئىتىگە قىزىقمايدۇ. ئۇيغۇر تارىخىنى پەقەتلا بىلمەيدۇ. ئاتا - ئانىلىرى ئۆز ئۆيىدىمۇ باللىرى بىلەن رۇسچە سۆزلىشىشنى شەرەپلىك دەپ ھېساپلايدۇ. ھېچ بولمىغاندا ھەر بىر سۆزگە بىر جۈملە رۇسچە قوشۇپ سۆزلەشنى ئەلا كۆرىدۇ. مىللەتنىڭ كېلەچىكى توغرىسىدا قىلچىلىكمۇ - باش قاتۇرۇپ ئولتۇرمايدۇ. قىسقىسى، مىللىي غۇرۇرى، مىللىي روھى تامام يوقالغان دېسەك ئاشۇرۇۋەتكەنلىك بولمايدۇ.

«بىزنىڭ مىللىي پسىخولوگىيەمىزنىڭ ئۆزگۈرۈپ، ئەخلاقىمىزنىڭ شۇ دەرىجىدە بۇزۇلۇپ كېتىشىگە نېمە سەۋەپ بولدى ؟ ئۇنىڭغا ۋەتەن ئىچىدە خىتايلارنىڭ ئۇيغۇرلارنى مىللەت سۈپىتىدە

ژۈتىۋېتىپ، يوق قىلىش ئۈچۈن يۈرگۈزۈۋاتقان مىللىي ئاسسىمىلەتسىيە قىلىۋېتىش سەۋەپ بولغان بولسا، ۋەتەن سىرتىدىكىلەرنىڭ پۈتۈن دۇنياغا تېرىقتەك تارقىلىپ كېتىپ، تۇرمۇش ھەلەكچىلىكىدە سەرسان - سەرگەندار بولۇپ كەتكەنلىكى تۈپەيلىدىن بولدى. ئۇنداق بولسا ئەندى نېمە قىلىشىمىز كېرەك؟

مەن يېقىندا بىر توپ ھاللىق ياشلار بىلەن ئولتۇرۇشتا بىللە بولۇپ قالدىم. ئۇلارغا بىزنىڭ ھازىرقى ئۇيغۇر تىل - يېزىغى، تارىخى، مىللىي مەدەنىيىتىمىزنىڭ دۇچ كېلىۋاتقان ئېغىر ۋەزىيىتىنى ئۆزەمنىڭ بىلىشىمچە چۈشەندۈرۈشكە ھەرىكەت قىلىپ، مۇنداق بىر تەكلىپنى تەۋسىيە قىلدىم: «ئىسلام دىنى مىللىتىمىزنى خىتايلاشتۇرۇپ كېتىشتىن ساقلاپ قالىدىغان، تەۋرەنمەس قورغاندۇر. سىزلەرنىڭ مېچىتلارنى قۇرۇپ، جانابىي ئاللاھنىڭ ئىنسانلار قەلبىگە سالغان نۇرى، ئىسلام ئىدېيەسىنى تەرغىپ قىلىپ، ياشلىرىمىزنى يامان يوللارغا كىرىپ كېتىشىدىن ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ئۇلارنى ئاللاھنىڭ ئىشقى - مۇھەببىتى بىلەن ئىمانلىق قىلىپ، تەربىيەلەش يولىدا قىلغان خىزمەتلىرىڭلارنىڭ ئەجرىنى ئاللاھ بەرسۇن. بۇ چىن ئېتىقاتلىق مۆمىنلەردە بولۇشقا تېگىشلىك بەزىلە تىتور. شۇ قاتارىدا مونۇ بىر مۇھىم مەسىلىنى نەزىرىڭلاردىن ساقىت قىلىپ قويماسلىقىڭلارنى ئىلتىماس قىلىمەن. بىزنىڭ ئانا ۋەتىنىمىزدە خىتايلارنىڭ ئۇيغۇرلارنى مىللەت سۈپىتىدە ژۇتىۋېتىش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىۋاتقان ئاسسىمىلەتسىيە سەياستى ئەڭ خەتەرلىك خەۋىپ بولغان بولسا، ۋەتەن سىرتىدا نىكاھ بىلەن چاتىلىشىپ كېتىش، ئۆز خاھىشى بىلەن باشقىلارغا سىڭىپ كېتىش ئۈچۈن ھازىرلانغان زىمىندۇر. بىز ۋەتەن سىرتىدىكى مەملىكەتلەردە بەكمۇ ئاز سانلىق خەلقدۇرمىز. شۇنىڭ ئۈچۈن يالغۇز ئورۇس، نېمىس قاتارلىق باشقا دىندىكى خەلقلەر بىلەنلا ئەمەس، شۇنداقلا مۇسۇلمان بولسىلا بولدى دەپ نىكاھلاندۇرۇشمۇ ناھايىتى چوڭ مىللىي يوقۇلۇپ كېتىشكە ئۆز

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئىختىيارى بىلەن يول قويۇلغان خاتالىقتۇر. ھەقىقىي ئىمانلىق كىشىلەر چىن مەنادا ۋەتەنگە، مىللەتكە مۇھەببەت باغلىغان ئاشىقلاردۇر. «مىللەتنى سۆيۈش ـ ۋەتەننى سۆيۈش دېمەكتۇر، ۋەتەننى سۆيۈش ئىمانىنىڭ جۈملىسىدىندۇر». ئەرەپلەر ئۆز مىللىتىدىن باشقا مىللەتلەر بىلەن نىكاھلىنىشقا يول قويمايدۇ. بىزنىڭ قازاق، قىرغىز قېرىنداشلىرىمىز قۇدا بولىدىغان كىشىلەرنىڭ يەتتە ئاتىسىنى، يەنە كېلىپ ـ چىقىش نەسلىنى سۈرۈشتە قىلىپ، ئاندىن قۇدىلىشىدۇ. بۇ دېگەنلىك ھەرگىزمۇ باشقىلارنى يامان دېگەنلىك بولماستىن، بەلكى ئۇيغۇر نەسلىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن بولغان زۆرۈر شەرتلەرنىڭ بىرىدۇر. شۇڭلاشقا، سىز ياشلىرىمىزنىڭ سەزگۈرلۈك بىلەن دىققەت قىلىشىنى ئۈمۈت قىلىمەن. ئۇنىڭدىن باشقا ئەڭ مۇھىم مەسىلە، مەن يۇقۇرىدا ئېيتقىنىمدەك، مىللىتىمىز يوقۇلۇپ كېتىش گىرداۋىغا كېلىپ قالدى، شۇڭلاشقا مىللەتنى قۇتقۇزۇپ قېلىشنىڭ چارىسىنى جىددىي ئويلاشتۇرۇپ كۆرۈش پەيتى كەلدى. مەن سىزلەرنىڭ بىر قىسىم مەبلەغ ئاجرىتىپ، شەھىرىمىزدە بىر ئۇيغۇر مەكتىۋىنى سېلىشقا ھەرىكەت قىلىشىڭلارنىڭ، ھەتتا بىر قىسىم چوڭلارنىڭ ئۇيغۇر تىلىنى، يېزىقىنى، ئۇيغۇر تارىخىنى بىلىۋېلىشىغا، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مەدەنىيىتىنى، ئۆرپ ـ ئادىتىنى ساقلاپ، ئادەبىيات ـ سەنئىتىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشقا، قىسقىسى، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مىللەت سۈپىتىدە ساقلىنىپ قېلىشىغا زىمىن ھازىرلىغان بولار ئېدۇق»، دەپ چۈشەندۇردىم. ئۇلار «ئىتتىپاق» جەمىيىتى بىر مەكتەپ قۇرۇش كومىسسىياسىنى تەشكىللەپ بەرسۇن. بىز شۇنىڭغا ماسلىشىپ بارلىق ئىشلارنى ئوچۇق مەسلىھەتلىشىپ بىر تەرەپ قىلىمىز، ـ دەپ جاۋاپ بېرىشتى. مەسىلە «ئىتتىپاق» ھەيئەتلىرىنىڭ تىرىشچانلىقى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئېكەنلىكى روشەنلەشتى.

دېمەك، بىز ئەندى ئۆزىمىزدىكى مىللىي ئەخلاقىمىزنىڭ قانچىلىق زەيىپلىشىپ، مىللىي غۇرۇرىمىزنىڭ ئاجىزلىشىپ، مىللىتىمىزنىڭ مۇنقەرىز بولۇپ كېتىش گىرداۋىغا كېلىپ قالغانلىقىنى سېزىشكە باشلىدۇق. ھېلىمو كەچ ئەمەس، بىز ئۆزىمىزنىڭ بېشىمىزنى بىر سىلكىۋېتىپ، مىللەتنى قۇتقۇزۇپ قېلىش ئۈچۈن ئومۇمىيۈزلۈك ھەركەتنى باشلىۋېتىشىمىز كېرەك، بۇ كېچىكتۈرۈپ بولمايدىغان پەرىز بولۇپ قالدى.

بىزنىڭ ئىچىمىزدىكى بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ كوممۇنىستلارچە تەتۈر ئانالىز قىلىپ، خەلقىنىڭ دىققىتىنى مىللىي روھىدىن چەتلەشتۈرۈدىغان قۇرۇق پەلسەپە سېتىشىنى توختۇتۇپ، خەلقىمىزنىڭ بېشىغا كېلىۋاتقان مىللىي بوھراندىن قۇتۇلۇش يولىنى ئىزدىنىشكە يۈزلىنىشى لازىم.

ئىنسانلار ھەر خىل ئىككى مۇھەببەت بىلەن ياشايدۇ. بۇلارنىڭ ئەڭ ئۇلۇغى ئاللاھقا ئاشىق بولۇپ ياشاشتۇر. ئاللاھقا ھەقىقى ئاشىق كىشىلەر ئاللاھ بۇيرىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى بېجاندىل ئورۇنلايدىغان كىشىلەردۇر. ئاللاھ ۋەتەن، مىللەتنى قۇتقۇزۇشنى پەرىز قىلىپ بەلگۈلىدى. شۇڭلاشقا ئۇلار بار بىساتىنى ۋەتەن – مىللەتنىڭ ئازاتلىق يولىدا سەرىپ قىلىشقا زۇرۇر تېپىلسا ئۆز ھاياتىنىمۇ ئاشۇ يولغا قۇربان قىلىشقا تەييار كىشىلەردۇر (مەن بۇ يەردە جىھات قىلايلى دېمەكچى ئەمەسمەن. پەقەتلە كىشىلەردىكى ئەخلاقىي سۈپەتنىڭ پەرقىنى چۈشەندۈرۈشنى كۆزدە تۇتتۇمەن).

يەنە بەزىلەر پۇل - مال دۇنياسىغا ئاشىق كىشىلەردۇر. ئۇلار بىر نەچچە خىل بولىدۇ. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى پۇل - مال تېپىشنىمۇ، شۇنداقلا ئۇنى مىللىي مەنپىيەت يولىدا سەرىپ قىلىشنىمۇ ئويلايدۇ. شۇ يولدا بايلىقىنى سەرىپ قىلىشنى ئۆزلىرىگە شەرەپ دەپ بىلىدۇ. يەنە بىر قىسىم كىشىلەر مال دۇنياغا شۇنچىلىك ھەرىسكى، ئۆز مەنپىيئىتىدىن باشقا ھېچ قانداق نەرسىگە كۆڭۈل بۆلۈشنى

خالىمايدۇ ۋە ئويلىمايدۇ. ئۇلار ھەددى - ھېساپسىز بېخىل ئادەملەردۇر. يەنە ئاز ساندىكى بىر قىسىم كىشىلەر ئەمگەك قىلىپ ھالال پۇل تېپىشنى ئەمەس، ئەكسىچە ۋەتەن - مىللەتكە خائىنلىق قىلىش ھېساۋىغا ياشاش يولىنى تاللاپ ئالغان ئىمانسىز، نومۇسسىز مەخلۇقلاردۇر. ئۇلار قارا نىيەتلىك ئىپلاس، ئەخلاقى تامامەن بۇزۇلغان كىشىلەردۇر، ئۇلار پانىي دۇنيادا ئىنسانلارنىڭ نەپرىتىگە ئۇچرايدىغان نىجىسلاردۇر. بۇ خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ ئىككى يۈز يىل مابايىندا ئۇيغۇرلارنى ئۆز تەسىرى ئاستىدا تۇتۇپ تۇرۇشى ئۈچۈن ئەمەلگە ئاشۇرۇپ كېلىۋاتقان سىياسىتىنىڭ مەھسۇلىدۇر. مانا شۇنىڭ ئۈچۈن بىزنىڭ ئىچىمىزدىن مۇناپىقلار كۆپ چىقىدۇ. مانا بۇ بىزنىڭ مىللىي پىسخولوگىيەمىزگە يات ناچار ئەخلاقتۇر.

مەدەنىيەتلىك بولۇشنى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟

1 ـ كىيىم كىيىش ھەققىدە: ئۆتكەندە ئۆزىنى خېلى سالاپەتلىك ھېساپلايدىغان بىر كىشى ھېيت نامىزىغا قىرغىز قالپىقىنى كىيىپ چىقىپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئاغىنىلىرى ساڭا بۇ قالپاق ياراشماپتۇ، كىيىمىسەڭمۇ بوپتىكەن دېسە، ئۇ تۇزۇك بىر سەۋەپ كۆرسىتەلمەستىن تېرىكىپ كەتتى.

بۇ مەسىلىدە زادى كىمنىڭ توغرا بۇنى ئانالىز قىلىپ كۆرەيلى. بىز قىرغىز قالپىقىنى كىيمەڭلار دېمەيمىز. بۇ ئەلبەتتە ھەر كىشىنىڭ ئۆز ئىختىيارى. لېكىن شۇنى مەسلىھەت بېرىمىزكى، قىرغىزستاندا ھەممە مىللەت ئوخشاشلا ھوقۇققا ئىگە. ھېچ كىم ئالاھىدە ئىمتىيازلىق ئەمەس. ئەگەر ئەشۇ ئادەم ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆزىگە خاس مىللىي دوپپىلىرىدىن كىيىپ چىققان بولسا تېخىمۇ نۇر ئۈستىگە نۇر بولار ئىدى. چۈنكى ھەر مىللەت ئۆز كىيىملىرى بىلەن بايراملارغا چىقسا بۇ قىرغىز جۇمھۇرىيىتىدىكى ھەممە مىللەتلەرنىڭ ئۆزلىرىنى باشقىلارغا ئوخشاش ئەركىن ھېس قىلىۋاتقانلىقىنى ئىسپاتلىغان بولار ئىدى. شۇڭا قىرغىز خەلقى بىزنىڭ قىرغىز قالپىقى ئەمەس بەلكى ئۆز دوپپىمىز بىلەن يۈرگىنىمىزنى ئالاھىدە ھۆرمەت قىلىدۇ.

2 ـ تىل ھەققىدە: بىر ئېغىز سۆز بىلەن ئېيتقاندا ئانا تىلىنى بىلمەيدىغان كىشىنى شۇ مىللەتكە مەنسۇپ دېيىشكە بولمايدۇ. تىل مىللەت قۇرۇلمىسىنىڭ ئالدىنقى شەرتىدۇر. شۇڭا ئانا تىل ئانا سۈتىدىن باشلىنىشى كېرەك. بىز بۇ ماقالىدا مەدەنىيەتلىك بولۇش توغرىلىق يېزىۋاتقىنىمىز ئۈچۈن ئۆز ئارا چوڭلار ، ئاياللار ۋە ياشلار بىلەن سۆزلەشكەندە قانداق ئىبارىلەردە سۆزلىشىش لازىملىقى

ھەققىدە سىلەر بىلەن مەسلىھەتلىشىشنى خالار ئىدۇق. ئالدى بىلەن شۇنى ئېيتىش كېرەككى باشقا ئادەم بىلەن سۆزلەشكەندە يۇمشاق ۋە سىلىق سۆزلەش، ئويلىنىپ تۇرۇپ مەقسەتنى روشەن چۈشەندۈرۈشكە ھەرىكەت قىلىش لازىم.

چوڭلار بىلەن سىلى، ئۆزلىرى، ئاياللار بىلەن (ھەتتا ئۇ سىزنىڭ قىزىڭىز بولسىمۇ) سىز دەپ مۇلايىم سۆزلەشنى، تەڭتۇش دوستلىرىڭىز بىلەن سەن دەپ سۆزلەشسىڭىز بولىدۇ دەپ تەۋسىيە قىلىمىز. بەزىلەر چوڭ - كىچىك، ئەر - ئايال دېمەستىن سەنلەپ سۆزلىسە يەنە بەزىلەر ئۆزىچە خوشاۋازلىق قىلىمەن دەپ ئورۇنسىز چاق - چاق سۆزلەرنى ئارىلاشتۇرۇپ سۆزىنى قوپاللاشتۇرۇۋالىدۇ. بۇ چاق - چاق بەزى ئادەملەرگە ئېغىر كېلىپ كۆڭلىنى قالدۇرىدۇ. شۇڭا ئاڭلىغۇچىنىڭ شۇ ئادەمدىن رايى قايتىپ ھۆرمەت قىلىشى سۇسلىشىدۇ. شۇڭا بىزنىڭ ئاتا - بوۋىمىز ئۆزەڭدىن چوڭ ئادەم چاقىرسا لەببەي دەپ تۇرغىن، سۆز قىلسا - خوش دەپ قول قوشتۇرۇپ تۇرۇپ ئاڭلا، ئىشقا بۇيرۇسا خوپ دەپ بېجار كەلتۈر بالىلار بىلەن سۆزلەشكەندە باش كۆزىنى سىلاپ تۇرۇپ يۇمشاق سۆزلەڭلار دەپ نەسىھەت قىلاتتى. ئاياللارنىڭ يۇمشاق ۋە چىرايلىق سۆزنى ياختۇرىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈشنىڭ ھاجىتى يوق. ھەتتا ئۇ سىزنىڭ ئايالىڭىز بولسىمۇ، يۇمشاق سۆزلەپ سىلىق مۇئامىلە قىلىشىڭىز لازىم. كۆپ سۆزلەش ئەقىلسىزلىقنىڭ ئىپادىسىدۇر. شۇڭا ئاز سۆزلەپ كۆپ ئاڭلاش مەدەنىيەتلىكنىڭ بىر شەرتىدۇر. كۆپ سۆزلىسەڭ دوستۇڭنىڭ ۋاقتىنى ئالىسەن، دۈشمىنىڭگە سىرىڭنى ئالدۇرۇپ قويىسەن دەپ بېكار ئېيتمىغان.

مەدەنىيەتلىك بولۇشنىڭ مۇھىم شەرتى بىلىم ئېلىش - ئوقۇشتۇر ئەلۋەتتە. بىلىملىك ئادەم ھەممە ۋاقىت ئۆز - ئۆزىگە ھېساپ بېرىپ تۇرىدۇ. مەن نېمە ئىش قىلدىم؟ مېنىڭدىن قانداق خاتالىق ئۆتتۇلدى؟ ئۇنىڭ سەۋەبى نېمە؟ دەپ ئويلايدۇ. كىشىلەرنىڭ

سۆزىنى دىققەت بىلەن تىڭشاپ ئۆز سەۋەنلىكلىرىنى تۈزۈتۈشكە ھەرىكەت قىلىدۇ. مەنمەنلىك شەخسىيەتچىلىك، زىددىيەتچىلىك، مەنسەپ پەرەستلىك بىلىمسىزلىكنىڭ مەھسۇلىدۇر. بۇ ئىللەتلەر ئاخىرى ۋىژدانسىزلىق ۋە ساتقىنلىقنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئۇنداقلار ئاسانلا دۈشمەنگە سېتىلىپ كېتىدۇ.

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى

ۋەتەن سەۋداسىغا ئايلانغان ئاشىق!

يېقىندا شائىر ئابدۇمانناپ قاسىمنىڭ «خەلقىمگە» ناملىق شېئىرلار توپلىمى نەشىردىن چىقتى. كىتاپنى ئوقۇپ چىققاندىن كېيىن ئالغان تەسىراتىمنى گېزىت ئوقۇغۇچىلىرىغا يەتكۈزۈشنى مۇۋاپىق كۆردۈم. ئۇنىڭ «خەلقىمگە» دېگەن شېئىرىنى ئوقۇغان هامان، ئۇتقا بەرداشلىق بېرەلمىگەن قوغۇشۇندەك ئېرىپ كەتىسىز، «ۋەتىنىمدىن چىقىپ كەت» دېگەن داستانىنى ئوقۇغاندا پۈتۈن ۋۇجۇدىڭىز پولاتتەك چىڭىپ، قولىڭىزغا زۇلپىقار تۇتۇپ جەڭ مەيدانىغا كىرگەندەك جەڭگىۋار هالەتكە كېلىپ قالىسىز.

شائىرنىڭ «خەلقىمگە» ناملىق شېئىرلار توپلىمىنى ئوقۇغاندا ئۇنىڭ ۋەتەن، مىللەت ئىشقىدا ئوت بولۇپ كۆيۈپ- يېنىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئۆزىڭىزنى ئۇنىڭ بىلەن بىللە تىرىك دوزاقتا بىللە كۆيۈۋاتقاندەك هېسقىلىسىز.

ئابدۇمانناپ قاسىم ھەقىقىي چىن دىلى بىلەن ۋەتەن سەۋداسىغا ئايلانغان ئاشىق.

پەلسەپە پەنلىرىنىڭ نامزاتى ئىنىمىز ئەكبەرجان بائۇدۇنۇۋ: «ئەپسۇسكى بۈگۈنكى ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە ساپاسىز شېئىرلار يامراپ، كۆپلىگەن هەۋەسكارلىرىمىز ئىنجىقلاپ ئولتۇرۇپ مىسرا تولدۇرۇش ھەلەكچىلىگىدە مەنا - مەزمۇننى ئەمەس، بوغۇم، قاپىيە، تۇراق ۋەزىن دېگەندەكلەرنى قوغلىشىدىغان بولۇپ كەتتى. شۇ سەۋەپتىن مەتبۇئاتتا ئېلان قىلىنىۋاتقان بىر قىسىم شېئىرلارنى ئوقۇسىڭىز، كىشىگە بىر پىيالە قايناقسۇ ئىچكەنچىلىكمۇ تەسىر قىلالمايدۇ. ئەلبەتتە، شېئىرنى بوغۇم، تۇراق، قاپىيە قاتارلىق شېئىرى ئامىللارسىز تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس. بىراق شېئىرىيىتىمىزدە كۆرۈلىۋاتقان پىكىر يېڭىلىقىنىڭ بولماسلىقى، شۇئار تۇسىنى ئالغان دەبدەبىلىك ئىبارىلەرنىڭ كۆپلىگى ۋە

مەزمۇندىكى پۇچەكلىك قاتارلىق نۇقسانلار كىشىنى ئويلاندۇرماي قالمايدۇ» دېگىنىدەك ئابدۇماناپ قاسىم ئىنجىقلاپ مىسرا تولتۇرىدىغان، باشقىلارنىڭ شېئىرلىرىنى ئوغۇرلاپ، كۆچۈرۈپ، ئۆزەمنىڭ دەپ يازىدىغان، ئابرويپەرەس، نام چىقىرىش ئۈچۈن جان تالىشىدىغان، ياسالما شائىرلاردىن ئەمەس. ئۇ بۇلاقتەك قايناپ، فونتاندەك ئېتىلىپ چىققۇاتقان، «قوسىغىدا ئومىچى بار» ھەقىقىي قەلەم ئېگىسى، ئاتەشتەك يالقۇنلاپ كۆيۈپ تۇرغان، ئوت - ژۇرەك، كەمتەر، چىن مەنادا ۋەتەنپەرۋەر خەلىق پەرزەنتىدۇر.

ئابدۇماناپ ئۆزىنىڭ «خەلقىمگە» دېگەن شېئىرىدا:

ھۇنلارنىڭ شانلىق يۇرۇشلىرىدە،
غەرىپنى پەسەنت قىلمىغان خەلقىم.
بابام مويۇنچۇر شاھلىق تەختىدە،
خىتاينى كۆزگە ئىلمىغان خەلقىم.

دەپ، ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆتمىش تارىخىدىكى قۇدرەتلىك دۆلەت بولغانلىقىنى يازغان بولسا، ئەندى:

كىم ئېدۇق ئەسلى بىز، كىم بولۇپ قالىدۇق؟
كىملەرنىڭ قولىدا قۇل بولۇپ قالدۇق؟
كىمنىڭ دومبىقىغا ئۇسسۇللار ئويناپ.
كىمنىڭ «ئويىنى»غا ناغرا - ساز چالدۇق.

دەپ، ھازىر بىزنىڭ قانداق ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىمىزنى شەرھىلەپ بېرىدۇ.

ئۇ شېئىرلىرىدە خەلقىمىزنىڭ تارتىۋاتقان ئازاپ - ئوقۇبەتلىرىنى ناھايىتى ماھىرلىق بىلەن رۇشەن چۈشەندۈرۈپ، پۇچۇلۇنۇپ يىغلايدۇ، ئاخىرى قۇللۇقنىڭ ئازاپىغا تاقەت قىلىپ ئولتۇرۇش مۇمكىن بولمىغانلىقتىن مۇستەملىكچىلەرگە «ۋەتىنىمدىن چىقىپ كەت!»، دەپ ۋاقىراپ، جاكا قىلىپ، مۇنداق دەيدۇ:

سېنىڭ بىلەن مىڭ قايناتسا قوشۇلمايدۇ قېنىمىز،

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

(ئوخشمايدۇ ئۆرپى ـ ئادەت، ئېتىقات ۋە دىنىمىز).
جان چىقسىمۇ ئانا ژۇرتتىن ئايرىلمايدۇ تېنىمىز،
چۈنكى ئۇنىڭدا تۆكۈلگەن بىزنىڭ كىندىك قېنىمىز.
سېنىڭ بىلەن ياشمايمەن، ۋەتىنىمدىن چىقىپ كەت!

دەپ، ھەقىقىي ۋەتەن ئېگىسى سۈپىتىدە ۋەتەن داۋاسىنى كۆتۈرۈپ مەيدانغا چىقىدۇ. ئۇ «ھەر زامان ئۆزەمدىن سوئال سورايمەن» دېگەن شېئىرىدە:

نە ئۈچۈن ساقايماس دىلىمنىڭ يارىسى،
نە ئۈچۈن چېكى يوق ژۇلمەتكە مەھكۇممەن؟
نە ئۈچۈن تېپىلماس ئامالنىڭ چارىسى،
نە ئۈچۈن تەلەيسىز، پېشانەم شور ـ شۇممەن؟

دەپ، ئۆزىنىڭ ئىچ ـ ئىچىدىن تىتتىت بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئىزھار قىلسا، «خاتاغا يول قويدۇم، ئەل قۇرالمىدىم» دېگەن شېئىرىدا:

ئۇقۇشماي، ئۆيۈمگە شەيتان كىرگەندە،
«پەرىشتە» مىكىن دەپ كۈتۈپ ئالدىمغۇ!
پىيالە لىق تولا زەھەر بەرگەندە،
«لەززەتلىك قەھۋە» دەپ يۇتۇپ سالدىمغۇ!

دەپ خەلقىمىزنىڭ ئالدانغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ.

بىزنىڭ موشۇنداق مۇستەملىكە بولۇپ قىلىشىمىزنىڭ سەۋەبىنىڭ يەنە بىرى مىللىي خائىنلارنىڭ ساتقۇنلىقىدىن ئېكەنلىكىنى «خائىن» دېگەن شېئىرىدە مۇنداق يازىدۇ:

ۋىژدانىنى ئابرويغا، مەنسەپكە سېتىپ،
جاللاتنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ يېتىپ.
ھەق بىلەن ناھەقنى قوشۇپ ۋە چېتىپ،
ئاغزىدا «سۈيستوك» ئۇشقۇرتقان خائىن!

دەپ خائىنلارنىڭ ئىككى يۈزلىمىلىك، نىجىس - پەسكەشلىكىنى پاش قىلىپ، يەنە:

ئاگاھ بول مىللىتىم كەينىڭدە خائىن!
جەڭگىۋار سېپىڭدە - قوينىڭدا خائىن!
پۈتۈڭنىڭ تېگىدە - ئالدىڭدا خائىن!
تۇمار دەپ ئېسىلغان بوينىڭدا خائىن!

دەپ خائىن ساتقۇنلاردىن چىگرانى ئايرىپ، ئاگاھ بولۇپ تۇرۇشىمىزغا چاقىرىدۇ.

شائىر خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ ۋەتىنىمىزنى بېسىپ ئالغاندىن كېيىنكى ۋەزىيەتنى شەرھىلەپ، ئادالەتسىزلىككە نالە قىلىپ «مىللەتكە» ناملىق شېئىرىدە:

ئادالەتسىزلىككە بىز كەلدۇق غالىپ،
قانۇن شۇئارلارنىڭ زورلۇق تۇختىماس.
شەھەردە، يېزىدا شوجىلار غالىپ،
قاراقچى، ئوغرىلار تۈندە ئۇخلىماس.
قالمىدى ئادەملىك، هايا، پەدە - شەپ،
نە هۆرمەت، نە ئىززەت ۋە ياكى ئەدەپ.
هاكىم مۇتلەقتۇر شەرمەندە زامان،
يوقالدى قېرىنداش، ۋاپا دېگەن گەپ.

دەپ خىتاي جاللاتلىرىنىڭ بالائىي ئاپەت - راسۋالىقلىرىنى پاش قىلىدۇ. ئابدۇمانناپ قاسىم «يالقۇنلىغان ئوت تۇتاشتى تېنىمگە» ناملىق شېئىرىدە:

پەتىۋاغا ئىشەنمەڭلار يارانلار!
مەرت ئوغلانغا بۇ دۇنيادا زاۋال يوق،
سېتىپ ئۆتسە ئۆتسۇن مەيلى خائىنلار
كۈرەشمەستىن بىزگە باشقا ئامال يوق.

شائىر بۇ شېئىرىدە كۆرەشمەستىن ئەركىنلىكنىڭ قولغا كەلمەيدىغانلىقىنى دادىل ئوتتۇرىغا قويۇدۇ. ئابدۇماناپ قاسىمنىڭ «خەلقىمگە» دېگەن شېئىرلار توپلىمىنى ئوقۇغان كىشى ئالتىنچى ئاي تومۇزدا تەكلىماكان چۆللىرىدە كاراۋان بىلەن بىللە ژۇرۇپ چاڭقاپ كەتكىنىدە مۇزدەك بۇلاق سۈيىنى ئىچىپ ئۇسسۇلىقى قېنىپ ھوزۇرلانغاندەك، سىز ئېيتالمايۋاتقان دىل سادالىرىڭىزنى سۆزلەپ بېرىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىغىنىڭىزدا جان - تېنىڭىز بىلەن راھەتلىنىپ كېتىسىز.

خەلقىمىزنىڭ بېشىغا چۈشۈۋاتقان ئېغىر زۇلمەتنى، مىللىتىمىزنىڭ مىللەت سۈپىتىدە يوقۇلۇپ كېتىش خەۋپىنىڭ كۈچۈيۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلغىنىڭىزدا، ئۆزىڭىزنى ۋەتەن - مىللەت يولىدا قۇربان قىلىشقىمۇ تەييار، جاڭگىۋار ھالەتتە تۇرغاندەك ھېس قىلىسىز. قانچە تالانتلىق ئۇسسۇلچى بولغىنى بىلەن شۇنىڭغا لايىق فورما كىيدۈرۈلمىسە، باشقىلارغا تەسىرى كام بولغىنىدەك، كىتاپنىڭ مۇقاۋىسى مەزمۇنغا مۇۋاپىق چىرايلىق ئىشلەنمىسە، بەستىگە چۈشلۇق قالپاق كەيدۈرۈلمىگەندەك بولۇپقالار ئېدى. بۇ جەھەتتىن كىتاپنىڭ مومەررىرى ئەكبەرجان باۋدۇنوۋنىڭ قىلغان خىزمەتلىرى ئالاھىدە كۆزگە چېلىقىپ تۇرۇپتۇ. ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مەدەنىيەت مەركىزى تارىخى مەشئىلى سۈپىتىدە قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان ئۇلۇق قەشقەر ھېتكارىنىڭ كۆرۈنۈشى كىتاپنىڭ «خەلقىمگە» دېگەن نامىغا ناھايىتى ماس كەلگەن. ھەر بىر قۇشنىڭ ئۆزىگە خاس ئاۋازى بولىدۇ. شۇڭلاشقا مەن شائىر دوستىمىز ئابدۇماناپ قاسىمنى ۋەتەن ئىشقىدا بارلىق ۋۇجۇدى بىلەن چىن دىلىدا سايراۋاتقان خەلق بۇلبۇلى دېگىم كېلىدۇ.

ئۇلۇق ئاللاھ، ئەشۇ ھېتكا ئالدىدا مىللىتىمىزنىڭ ئازاتلىقى، ۋەتىنىمىزنىڭ مۇستەقىللىقىغا بېغىشلانغان تەنتەنەلىك تويىنى ئۆتكۈزىشكە نەسىپ قىلغاي.

تالاقنى تالىشىپ قالدى

- كىمدۇ - كىم رەپىقىسىنى ئۈچ قېتىم «تالاق» قىلسا يەنە ئۇرۇشقاندا «تالاق» دەپ ئۈچ قېتىم دېسە ياكى بىر قېتىمدىلا «ئۈچتالاق» دەۋەتكەن بولسا ئۇ كىشىگە ئەشۇ ئايالى راۋابولمايدۇ. ئۇنىڭ بىلەن بىللە ياشاش دۇرۇس ئەمەس - دېدى ئۆينىڭ تۆرىدە ئولتۇرغان كەكەساقال، ئاق ئۇزلۇك چىرايلىق كەلگەن، ئۇستىگە ئۇزۇن پېرىجە، بېشىغا ئاق دوپپا كەيگەن، ئۆزىنى سىلىق - سىپايە تۇتۇپ ئەمرى - مەرۇپ سۆزلەپ ئولتۇرغان ئىمام. لېكىن ئىمامنىڭ ئۇدۇلىدا بېشىغا بېغىررەڭ دۇپپا، ئۇچىسىغا كوستىيۇم - برىيۇكا كىيىپ ئولتۇرغان، چىشلىرى ئاپپاق سەدەپتەك پاقىراپ تۇرغان، ئۆزى قاپ - قارا ئورۇق ئادەم. ئېھتىمال «تالاق» توغرىسىدىكى بۇ گەپكە قانائەت ھاسىل قىلمىغان ئوخشايدۇ.

- تەخسىر، بىزنىڭ ياشلىرىمىز «تالاق» دېگەننى چۈشەنمەيدۇ، ئۇلار ئۆز ئارا چىقىشالماي قالسا «مەن سەن بىلەن بىللە ياشاشنى خالىمايمەن» دەيدۇدە زاكىسقا بېرىپ بىر ئاز پۇل تۆلەپ، نىكاھتىن چىقىپ كېتىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئىش تاماملىنىدۇ. مىسالى، سىز دېگەندەك «تالاق» دەۋەتكەن بولسا ئۇ چاغدا نېمە قىلىش كېرەك؟ - دەپ يەنە سورىدى. ئىمام قۇرئان كەرىم سۆرىلىرىدىن ۋە پەيغەمبىرىمىزنىڭ ھەدىسلىرىدىن دەلىللەر كۆرسىتىپ «ئۈچ تالاق» قىلىنغان ئايال بىلەن ياشىشقا بولمايدىغانلىقىنى ئىسپاتلاشقا كىرىشتى. بۇ سۆزلەرمۇ ئۇنىڭ ئۇسسۇلىغىنى قاندۇرالمىغان ئوخشايدۇ.

- ئەگەر ئۇلارنىڭ بىر بىرىگە كۆڭلى بولسا نېمە قىلىش لازىم؟

- ئۇنداق بولسا ئۇ ئايالنى باشقا بىر ئەركەككە «تەھلى» نىكاھ قىلىش ھاجەت. يەنە باشقا بىر ئەركەككە ۋاقىتلىق نىكاھلاپ قويۇش كېرەك. ئۇلار مەلۇم ۋاقىت ھېچ بولمىغاندا بىر كېچە بىللە

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

بولغاندىن كېيىن ئۇ ئەركىشى بۇ ئايالنى «تالاق» قىلىشى لازىم،
شۇندىن كېيىنلا ھېلىقى ئۆزىنىڭ بۇرۇنقى ئېرىغا باشقىدىن نىكاھ
قىلىپ ياراشتۇرۇپ قويسا بولىدۇ - دېدى.

لېكىن ئۆيدە ئۇچىسىدىكى پالتوسىنى يەشمەي، بېشىدىكى
قۇلاقچىسىنىمۇ ئالماي ئولتۇرغان ئالپازىدىن مىجەزىنىڭ چۇسلىغى
بىلىنىپ تۇرغان كىشىنىڭ بىساتىغا بۇ سۆزلەر ئانچە سىغمىغان
بولسا كېرەك. ئۇ كىشى سۆزنى چورت ئۈزۈپ باشقا ياققا بۇراش
نىيىتىدە.

- تەخسىر! «تالاق - پالاق» نى قويۇپ تۇرۇپ بىزگە ھالال -
ھارام توغرىلىق چۈشەندۈرۈپ بېرىڭا، قۇرئان ئوقۇشى ئۈچۈن ئالغان
پۇل ھارامىمۇ - ھالالمۇ؟ - دەپ تىكىلدى ئىمامغا قاراپ. ئەمما
ئىمام ئاخۇنۇم ئۇنىڭ سۆزىگە پىسەنت قىلمىغاندەك بولۇپ:

- مانا قۇرئان كەرىمدە «تالاق - قىلىنغان ئايال بىلەن ياشاشنى
ھارام قىلدى. شۇڭا «ئۈچ تالاق» دېگەننى ياشلىرىمىزغا
چۈشەندۈرۈشىمىز جائىزدۇر - دېدى. لېكىن ھېلىقى ئاچچىغى يامان
كىشىنىڭ تېخىمۇ جۇدۇنى تۇتۇپ كەتتى.

تەخسىر! - دېدى ئۇ قاتتىق ۋاقىراپ، - زادى «تالاق» دېگەن
نېمە، شۇنىڭغا جاۋاب بېرىڭا؟

- «تالاق» دېگەن ئەرەپچە سۆز بولۇپ بىزچە «قويدۇم» دېگەن
سۆزدۇر - دېدى ئىمام. ھېلىقى ئادەم بۇرۇنقىدىنمۇ بەتتەر قايناپ
كەتتى.

- ئۇنداق بولسا، «قويدۇم» دەپ قويغانغا ئۆزىنىڭ خوتۇنى
ئۆزگىگە ھارام بولۇپ كېتەمدۇ؟ قويسىلا ئاخۇنۇم، مۇنداق
قاملاشمىغان سۆزنى، - دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئۆينىڭ ئوڭ
تەرىپىدە ئۈچىغا قارا كوستۇم بىريۈكا، ئاق كۆينەك، بېشىغا شلەپا
كىيۋالغان ئەپەندى مىجەز بىرسى:

- قويۇڭلار شۇ يوقىلاڭ سۆزلەرنى بىزگە ھازىر «تالاق- توغرىلىق ئەمەس، قانداق قىلىپ بالىلىرىمىزنى ئوقۇتساق بولىدۇ؟ قانداق قىلغاندا خەلقىمىز بېشىغا چۈشكەن كۈلپەتتىن قۇتۇلغىلى بولىدۇ؟ مانا شۇ مەسىلىلەرنى مەسلىھەتلىشىپ ئولتۇرساق بولاسمىدى. بىزنىڭ قوسىقىمىز توق، ھالال - ھارامنى مۇنازىرە قىلىپ ئولتۇرىمىز. ھازىر مىڭلىغان ئادەملەر ئىشسىزلىق، يوقسىزلىقتىن قىينالماقتا. ئۇلارغا قانداق ياردەم بېرىشكە بولىدىغانلىقى ھەققىدە ئويلاشساق ياخشى بولماسمىدى - دېدى. بۇ سۆزلەر ئېھتىمال ئاخۇنۇمنىڭ ئېسىنى ژىغىۋېلىشىغا ئىمكان بەرگەن ئوخشايدۇ. ئىمام دەرھال ئۆزىنى تۇزەپ بايلارنىڭ مال - مۈلكى ئۈچۈن بېرىدىغان زاكات، جانلىرى ئۈچۈن بېرىدىغان پىتىر - سەدىقىلىرىنى مەسچىتكە تاپشۇرسا ئۇنى يوقسۇللارغا تارتىپ بېرىدىغانلىقى، شۇنداق قىلىپ كەمبەغەللەرگە يار - يۆلەك بولۇش لازىملىقىنى سۆزلەپ كەتتى. لېكىن بۇ سۆزلەرمۇ ھېلىقى مېجەزى چۈس ئادەمنىڭ كۆڭلىگە ياقمىدى.

- تەخسىر! - دېدى ئۇ يەنە - زاكات، پىتىر دەپ ئولتۇرماي نەزىر - چىراقلارنى قىسقارتىپ، تويلىرىمىزنى سەندىن مەن قالامدىم - دەپ ھارغىچە كۆچەپ داغدۇغۇلۇق قىلماي، ئۆز ئارا ژىغىنچاغراق قىلىپ سىز بىلەن ماڭا ئوخشاش قوسىغى توقلارغا بېرىدىغىنىمىزنى كەمبەغەللەرگە بەرسەك ئۇنىڭدىنمۇ ياخشى بولاتتى. بىزنىڭ توي، نەزىرلىرىمىزدە بولىۋاتقان ئىسراپچىلىق ئازمۇ؟ بۇزۇلۇپ كېتىۋاتقان نانلار، تۆكۈلۈپ كېتىۋاتقان ئاش - تاماقلارنىڭ ھېسابى يوق. بىز ئۆزىمىزنىڭ يانچۇغىمىزنى ئويلىماي، مانا شۇ ئىسراپچىلىقلارغا چەك قويۇش كېرەكلىكى توغرىسىدا ئەمرى - مەرۇپ قىلساق بولىدۇ. قۇلاق سېلىپ ئاڭلىسام «تالاق» دېگەنمۇ موللامنىڭ يانچۇغىنىڭ غېمىكەن - دەپ قايناپ كەتتى.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

باياتىن سورۇندا ئۈنچىقماي تىڭشاپ ئولتۇرغان سالاپەتلىك بىر كىشى سالماقلىق قىلىپ جامائەت هازىر بىزگە تالاقنى تالىشىپ ئولتۇرۇشنىڭ هاجىتى يوق. چۈنكى بۇنى هازىرقى ياشلار بىلمەيدۇ ۋە چۈشەنمەيدۇ. شۇڭلاشقا هازىر جامائىتىمىز ئىچىدە مەۋجۇت مەسىلىلەرئۈستىدە ئۆز ئارا ئەستايىدىل مەسلىھەتلىشىپ كۆرسەك ياخشى بولاتتى دەپ تالاش - تارتىشنى توختىتىپ قويدى.

ئۆنتۆلماس كۆنلەر

(1 ـ ئاۋغۇست تۆمۈريولچىلار بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن تۆمۈر يولدا ئىشلەپ ئالەمدىن ئۆتكەن ۋەتەنداشلىرىمىنىڭ روھىغا بېغىشلايمەن)

«مۇساپىر بولمىغىچە، مۇسۇلمان بولماس»، دېگەندەك كىندىك قېنىمىز تۆكۈلگەن ئەزىز ئانا ۋەتىنىمىزدە خىتايلارنىڭ قىلغان زۇلۇمىغا بەرداشلىق بېرىشى مۇمكىن بولمىغانلىقتىن، جاننى ساقلاپ قىلىش ئۈچۈن، ئۆي ـ ماكانىمىزنى، مال ـ ۋارانىمىز تاشلاپ سابىق سوۋېت ئىلگە چىقىپ، تېرىقتەك ھەر تەرەپكەتارىلىپ كەتتۇق. جان بېقىش كېرەكقۇ. ھەر كىم، ھەر جايدا قولىدىن كەلگەن ئىشنى قىلىپ تىرىكچىلىك قىلدۇق.

كۆنلەرنىڭ بىرىدە قېلىن توقايلىقتىن يول تېپىپ ماڭغان سەيياھلار كەبى دەسلەپكىلەردىن بولۇپ 6 كىشى قازاق تۆمۈر يولى بېشكەك بۆلۈمىگە ئۆزاتقۇچى (پروۋودنىك) تەييارلاش كۇرسىغا كىرىشكە مۇيەسسەر بولدۇ. ۋە بىر ئىلاجى قىلىپ ئوقۇشنى تۈگۈتۈپ،ئىمتىھان بېرىپ، خىزمەتكە ئورۇنلىشدۇ. ئۇلار بىر ئاز ئىشلەپ، ئىشنىڭ يول ـ يورۇغىنى بىلىپ ئالغاندىن كېيىن بىرىنى ـ بىرى تارتىپ 1961 ـ يىلدىن 1969 ـ يىلىغىچە 80 دىن ئوشۇق ئۇيغۇر تۆمۈر يولغا ئىشقا ئورۇنلىشدۇ. ئۇلار: «فرۇنزې ـ موسكۋا»، «نوۋوسىبىرسك ـ فرۇنزې»، «فرۇنزې ـ نوۋوكۇزنېتسك»، «فرۇنزى ـ جالال ـ ئاباد» قاتارلىق برىگادىلارغا 10، 15 تىن بولۇپ بۆلۈنۈپ سەپەرگە چىقىشقا باشلايدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

سەپەر ئۇزۇن، يول قىيىن، كېچە-كۈندۈز توختىماي تۈمۈر چاقلىق ھارۋۇنىڭ تاراق - تۇرۇق، جالدۇر - جۇلدۇرلىرىغا پەرۋا قىلماي بىر قانچە سوتكا، ھەتتا 10-15 كۈنلەپ مىڭىش لازىم.

بىز ئون نەچچە ئۇيغۇر پرووۋودنىكلار «فرونزې - موسكۋا» پوئېزدا ئون يىل بىرگە ئىشلىدۇق. كۆپ ۋاقىتلاردا بىر ۋاگوندا يىغىلىپ چاي ئىچىپ، تاماق يەپ مۇڭدىشاتتۇق. مانا بۇ نۆۋەتمۇ «فرونزې - موسكۋا» پوئېزىدىكى ھەممە ۋەتەنداشلارنى ئىسمائىل ئاكام بىلەن ئالماس ئۆز ۋاگونىنىڭ بىرىنچى كۇپېسىغا مېھمانغا چاقىردى. مىرئابدۇل ئاكام ئۆيدىن پىشۇرۇپ ئېلىپ چىققان گۆشلىرىنى ئۈستەلنىڭ ئۈستىگە قويدى. كەينىدىلا ئابدۇرېھىم ئاكا تارانوۋ گۆشنان، ئابلىز سالموۋ قورىغان گۆش، ئابدۇكېرىم چىلىغان سەيلىرىنى ۋە باشقىلار ئۆيدىن ئېلىپ چىققان تاماقلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى. ھەممىمىز جەم بولۇپ چىرايلىق ئولتۇرۇشتۇق. مانا شۇ چاغدا بۇنىڭدىن 50-60 يىل ئىلگىرىكى ئىسمائىل ئاكىنىڭ قىياپىتى كۆز ئالدىمغا كېلىشكە باشلىدى. غۇلجا شەھىرىدىكى «ئارغۇ مەھەللە» تۇگمەننىڭ ئالدىدا بىر توپ ئادەملەر توپلىشىپ ئالغان ئىدى. مەن، خالمەت، ئەمەت تاخۇن ئابدۇكېرىم قاتارلىق باللار توپ ئارىسىغا كىرىپلا مەيداننىڭ ئوتتۇرىسىدا ئاتلىق تۇرغان بىر ئادەمگە كۆزىمىز چۈشۈپ قالدى. چىرايلىق جەدە قاشقا ئات ئالدىنقى ئىككى ئايىغىنى تىك كۆتۈرۈپ كىشنەپ، يەرنى تەپكىلەپ تۇراتتى. ئاتنىڭ ئۈستىدە بېشىغا ئاي - يۇلتۇزلۇق كاكارى بار شەپكە، ئۈستىدە چىرايلىق گىمناستوركا، ئاستىدا گەلەپىي ئىشتان كىيگەن، كىچىككىنە چىرايلىق بۇرۇت قويغان، بىر يېنىغا تاپانچە (ماۋزۇر)، يەنە بىر يېنىغا قىلىچ ئاسقان، تۆرت يۇلتۇزلۇق پوگونى بار، چەبدەس، ھەربىچە كىيىم ئۆزىگە شۇنداق ياراشقان بىر ئادەم تۇراتتى.

- بۇ كىم؟، - دەپ سورىدىم خالمەتتىن. ئۇ:

- ئىسمائىل ئاكام دېگەن ئادەم شۇ، - دېدى.
- نېمە ئىش قىلىدۇ؟، - دەپ يەنە سورىدىم.
- «كومبات»، - دېدى.
- كومبات دېگىنىڭ نېمە؟، - دەپ سورىسام، ئۇ:
- خىتايلارنى كۆمۈلدۈرۈپ ئۆلتۈرىدىغان ئادەم، - دېدى.

بىز ھەممىمىز بۇ ئادەمنىڭ تۇرقىغا كۆزىمىزنى ئۈزمەي قاراپ تۇراتتۇق. ئەنە شۇ شەرقىي تۈركىستان مىللىي ئارمىيەسىنىڭ ئوفىتسېرى ئىسمائىل ئاكام بىزنى مېھمانغا چاقىرىغان ئېدى. يەنە مېنىڭ خىيالىم ئاللىقانداق ژىراقلارغا ئۇچۇپ كەتتى. ئېھ، بېتەلەي، شۇم پېشانە ئۇيغۇرۇم قېنى سېنىڭ:

«گاڭدەك چىنىققان ۋەتەن ئوغلى بىز،
دۈشمەنگە قارشى قانلىق كۆرەشلەردە،
پولات كۆكرەك كىرىپ ئالغا باسىمىز.

دېگەن مارشىنى چاڭ كەلتۈرۈپ ئېيتىپ، گۈپ - گۈپ دەسسەپ پاراتتىن ئۆتىۋاتقان جەڭگىۋار ئارمىيەڭ قېنى؟! قېنى سېنىڭ رەھبەرلىرىڭ؟ قېنى سېنىڭ ئاي يولتۇزلۇق كۆك بايرىغىڭ؟ قېنى سېنىڭ «شەرقىي تۈركىستان» دەپ ئاتالغان دۆلىتىڭ، نەگە كەتتى؟ ... نەگە؟ نېمە بولدى؟ قۇشقاچچىلىكمۇ قارشىلىق كۆرستەلمەي، ئىبلىس دۈمبىمىزگە مىنىۋالسا ئۈنچىقماي يېتىپ بەرگەن، ئاق كۆڭۈل - ساددە قورقانچاق ئۇيغۇرۇم، مانا ئەندى بىز كىم بولۇپ قالدۇق؟...

بېشىمنى بىر سىلكىۋېتىپ ئۈستەلگە قارسام ھەر تۈرلۈك يېمەك ئىچمەكلىك توشۇپ كېتىپتۇ. ئىسمائىل ئاكىنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە ئالماس شۇنداق ئوخشۇتۇپ پولو ئېيتىپتۇ. شۇ دەۋىردىكى تۈرسۇنئاخۇن ئۇستامۇ مۇنداق شېرىن پولو ئېتالماس ئېدى. يولدا توختىماي كېتىپ بارغان پوئېزد ئۈستىدە تاماق قىلىش ئوڭاي ئەمەس. پوئېزد قاتتىق تورمۇز قىلىپ قالسا، قىلىۋاتقان ئاش

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

تۆكۈلۈپ كېتىشى مۇمكىن. بىز ھەممىمىز قىزىق چاقچاقلار بىلەن كۈلۈشۈپ ۋە مۇڭدىشىپ ئولتۇرۇپ ئىشتىھا بىلەن تاماق يېيىشتۇق. بولۇپمۇ مەرھۇم ئابدۇرېھىم ئاكام بىلەن دوستىمىز ئابلىز سەلىموۋلار قىززىق چاقچاق قىلىشاتتى. تاماق يەپ دۇئا قىلىپ بولغاندىن كېيىن ناخشا ئېيتىشقا باشلىدۇق. ئابدۇرېھىم ئاكا باشلاپ «خان لەيلۇن»، «قاپقارا قوي كۆزلىگىم» ۋە سادىر پالۋاننىڭ، ئىلاخۇن كۆك كۆزنىڭ ناخشىلىرىنى بىرلىشىپ ئېيتىشاتتۇق.

كەينىدىن يالغۇز يەككە ناخشا ئېيتاتتۇق. مىجىت «بولبۇلۇم» دېگەن ناخشىنى، مەن «تۇگۇمەس ناخشا»نى، جامالدىن، سەلىملەرمۇ ئايرىم - ئايرىم ئېيتىپ بېرەتتى. ئۇيغۇرلارنىڭ «بېۋاپا قېرىنداشتىن جان كويەر يات ياخشى» دېگىنى بەك راستقۇ. بىز بىر - بىرىمىزگە شۇنداق ئېچىكىپ كەتكەن ئېدۇقكى يولدا ۋاگون - ۋاگونغا بېرىپ بىر - بىرىمىزنى يوقلاپ تۇراتتۇق. ئۇيگە كەلگەندە چوقۇم ئۆز ئارا مېھمان بولۇشۇپ ئەھۋاللىرىمىزدىن خەۋەر ئېلىشاتتۇق. مانا شۇنداق پۈتمەس - تۈگمەس مېھىر - شەپقەت، ئىززەت - ھۆرمەت بىلەن ئالدىمىز 40 يىل، كەينىمىز 20 يىلدىن ئوشۇق كېچە - كۈندۈز بىللە ياشىغان قەدىردان دوستلىرىمىزدىن ئابلەت ئاكا، مانناپ ئاكا نۇردىنوۋ، ئەسپەر ئاكا قۇربانوۋ، غوجا قاسىم ئاكا، ئىسمائىل ئاكا، ئابدۇرېھىم ئاكا تارانوۋ، ئىززەتۇللا ئاكا، ئابدۇۋاھىت ئاكا، ئابلەي ئاكا، زەينىدىن ئاكا، مىرئابدۇللام ئاكا، ئەخمەت مۇسا ئاكا، رەخىم ئاكا، قاتارلىق مويسۇپەت ئاكىلىرىمىز، ئابلىز سەلىموۋ، زەينىدىن، ئابىتجان، نۇراخۇن، مۆمۈنئاخۇن، ياسىن ئاخۇن، ياسىن قاسىم، ماخمۇت، ماخمۇت تاھىروۋ، جالالىدىن، جامالدىن، مانناپ، ئەرشىدىن، ئابدۇساتتار، ئابلېكىم، سەلىمجان، سادىق، جۇماخۇن، ئەبەيدۇللا، شەمشىدىن، ئابدۇراخمان ئاكا، خېلىل، جامالدىن قاسىم، ئەنۋەر، سادىقجان، قەمىردىن، سېيىت، مېجىت، ئابدۇرېشىت، مۆيدۈن، ئابلېكىم

ھاجىم، قادىرجان سىدىقجان، ئابلىمىت، مەھەممەتجان، پاتىگۈل، ئابدۇجېلىل، ئابدۇكېرىم قاتارلىق قەدىردان دوستلىرىمىز ئالەمدىن ئۆتتى.

پروۋۇدنىكلار سېپىدىن ئىنىمىز ھېلالىدىن ئىزىموۋنى ئالاھىدە تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدۇ. ئۇ دەسلەپ پروۋۇدنىك بولۇپ ئىشلەپ، ئىش جەريانىدا ئۆز ماھارىتىنى كۆرسەتكەنلىكى ئۈچۈن ئىنستروكتورلۇققا كۆتەردى. ئۆز ۋەزىپىسىنى ياخشى ئورۇنلىغانلىقى ئۈچۈن «رېزېۋ پروۋۇدنىك» نىڭ باشلىقى قىلىپ تەيىنلەندى. ئۇنىڭدىن كېيىن «تېخنىكىلىق تەكشۈرەش بۆلۈم»نىڭ باشلىقى بولۇپ ئىشلىدى. شۇنداق قىلىپ تەدرىجى خىزمەت دەرىجىسى ژۇقۇرى كۆتۈرۈلۈپ ھازىر «بىشكەك تۆمۈر يول ۋوكزالى»نىڭ مۇئاۋىن باشلىقى بولۇپ ئىشلىمەكتە. ئۇ، ئۇيغۇر پەرزەتنلىرىگە خاس ئۆزىنىڭ تالانتلىق، ئىشچان ئېكەنلىكىنى نامايەن قىلماقتا. ئۇيغۇر خەلقى ئۆز ئىچىدىن ھېلالىدىنىدەك يېگىتلەرنىڭ كۆپلەپ چىقىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ ۋە پەخرلىنىدۇ.

بۇ يىل بىشكەك تۆمۈر يول ئىدارىسىدا 1 ـ ئاۋغۇست تۆمۈر يولچىلار بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن يىغىن ئۆتكۈزۈلۈپ، تۆمۈر يولدا ئىشلەپ ئالەمدىن ئۆتكەن پروۋۇدنىكلەر تىلغا ئېلىندى. ھازىر ھايات پېنسىئونېرلارغا مادىي ياردەم بېرىلىدۇ.

بىز بىللە بىللە ئىشلەپ ئالەمدىن ئۆتكەن ئەزىز ۋەتەنداشلىرىم ئۇلۇق ئالالاھ سىلەرنىڭ جايىڭلارنى جەننەتتە قىلسۇن! سىلەرنىڭ تۆمۈر يول فورمىسىدىكى ئەسكەرلەر كەبى ئۇيغۇر يىگىتلىرىگە خاس تېتىك، چەبدەس، جەڭگىۋار قىياپەتتىكى كۆرۈنۈشلار مەڭگۇ ئېسىمىزدىن چىقمايدۇ.

مۇندەرىجە

كىرىش سۆز 3

شېئىرلار

ياشلىقىم 7
دوستۇم ھاجى ئەسلەيمەن سېنى 8
مەشرىپىم 9
كۆرەش ئۆلمەيدۇ 11
ئىرادىڭىز ئەلگە بىر كۈن ئەسقاتىدۇ 12
ئەسلەيمەن سېنى 15
بولدۇم 17
ئەۋلادىڭ مەڭگۈگە ئۇنتۇماس سېنى 18
دوستلارغا 19
ئائىلەمگە 20

ھېكايىلار

قەپەزدىكى توتى قۇش 27
خائىنىنىڭ كاللىسى 32
ئايلىخانىنىڭ كۈلكىسى 37

ماقالىلار

«مىللەتچىلىك» دېگەن نېمە؟ 49
بىز نەگە كېتىپ بارىمىز؟ 55
ئۇنىڭ يىلتىزى نەدە؟ 60
ۋەتەن داۋاسىنى كىم قىلىش كېرەك؟ 66

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

شۇنداق قىلساق بولامدۇ؟.............................74
ۋەتەن داۋاسى مۇستەقىللىق ئۇچۇندۇر!.......................77
بىزگە پەقەت ئەركىنلىك كېرەك...........................89
ئەدەپ ـ ئەخلاق توغرىسىدا بەزى پىكىرلەر.....................94
مەدەنىيەتلىك بولۇشنى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟..............108
ۋەتەن ساۋداسىغا ئايلانغان ئاشىق!........................111
تالاقنى تالىشىپ قالدى.................................116
ئۇنتۇلماس كۈنلەر..................................120

ئۇيغۇر كىتاب تورى ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى www.uyghurkitap.com

ياسىن ھاجىم ماھمۇدى

ۋەتەنگە مۇھەببەت

مۇھەررىر: مۇزەپپەرخان قۇربان
كوررېكتور: مەھەممەتجان ياسىن
پىكىر يازغان: ئەكبەرجان باۋدۇن - پەلسەپە پەنلىرىنىڭ نامزاتى
كومپيۇتېرلىق دىزاين: مەدىنە سوفىيېۋا

ئوفسېتلىق قەغەز 80گر.
ھەجمى 9 ب.ت. تىراژ 200 دانە.
ئو س ئو ئو «ئايات»
بىشكەك، تەشكەنت كوچىسى، 60

Ясын–хаджим Махмуди

Вәтәнгә муһәббәт
Любовь к родине
(стихи и рассказы)

Редактор: *Музаппархан Курбанов*
Корректор: *Махамматжан Ясын*
Рецензент: *Акбаржан Баудунов – кандидат философских наук*
Компьютерная верстка: *Мадина Софиева*
Бумага офсетная 80 г. Объем 9,0 п.л. Тираж 200 экз. Формат 60 х 84/16

Отпечатано в ОсОО «Айат» г. Бишкек, ул. Ташкентская 60